

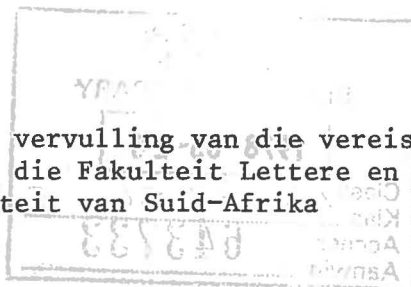
643733

DIE GRADERINGSBEGINSEL BY DIE ADJEKTIEF IN AFRIKAANS

deur

PIETER ANDRIES KRUGER

voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die
graad D.Litt. et Phil. in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte
Universiteit van Suid-Afrika

Promotor: Prof. W.J. de Klerk

Datum van inlewering: Desember 1977

O P S O M M I N G

Die aanvangspunt van die studie is die 'Aspects'-model van 'n sin, nl. $S \rightarrow NS + WS$. Daar word aangedui wat verstaan word onder *predikasie* en hoe hierdie begrip saam met die *referent* 'n *proposisie* vorm.

Met die basiese sinstruktuur as uitgangspunt word die verskillende relasies in so 'n bepaalde uiting aangedui. Eerstens word gewys op die relasie van *verwysing* (reference). Vir die studie is *semantiese betrekking* (sense) egter van belang aangesien dit dui op die betrekking tussen leksikale items binne die leksikon. Daar word aanvaar dat *verwysing* betrekking het op die NS en *semantiese betrekking* op die WS, die hoofmoment van die sin.

Vir die doel van hierdie studie is die koppelwerkwoordstuk die belangrikste en meer bepaald die koppelwerkwoorde wat kombinner met die adjektief, die sg. *adjektiwiese koppelwerkwoordaanvulling* of *BS-predikasies*. In dié bepaalde bousels kom die graderingsbeginsel tot uiting. Die verband tussen werkwoorde en adjektiewe word ook ondersoek aangesien hierdie twee entiteite tradisioneel as totaal verskillende woordsoorte beskou word. Daar word aanvaar dat daar 'n duidelike semantiese verskil waarneembaar is tussen adjektiewe en werkwoorde in sintaktiese verband. Werkwoorde word beskou as die benoeming of beskrywing van handeling of proses, terwyl die belangrikste semantiese kenmerk van adjektiewe die *graderingsbeginsel* is. Die adjektief bevat in die eerste plek nie ^{beskrywing} deskriptiewe informasie, nie, maar 'n oordeel wat uitgedruk word op 'n graderingskaal.

Daar word sterk gesteun op die semantiekteorieë van Lyons en Bolinger.

Daar word ook in breë trekke met transformasionele insigte gewerk. By die mens bestaan die geneigdheid om te polariseer en om te dink in teenoorgesteldes. 'n Graderingskonsep word verkry deur 'n balans tussen die poolpunte. Gradering geskied *logies*, *psigologies* en *linguisties*. Gradering geskied egter ook d.m.v. *predikasies* wat *oordele uitdruk* en d.m.v. die gradeerders *te* en *genoeg*. Ons maak 'n onderskeid tussen *antonieme* en *komplementêres*. As ons hierdie teenstellingspare van nader beskou, kom ons agter dat hulle sekere kenmerke vertoon t.o.v. gradering.

Norme en *gradeerbaarheid* is nou verbind en daar word aangedui hoe gradering plaasvind a.g.v. 'n bepaalde *norm* wat geld. Deur die vergelykingskonstruksie in Afrikaanse te bestudeer, word aangedui dat alle adjektiewe (absolute uitgesonder) met graadwoorde kan kombineer. Die vergelykingsaspek by adjektiewe kom tot uiting in die graderingsbeginsel. Die adjektiewe word beoordeel op 'n skaal. Hierdie skaal kom voor in die sg. trappe van vergelyking. Dié trappe dui ook trappe van intensiteit aan, nl. 'n neutrale intensiteit, 'n intensiteit wat hewiger is en 'n oorheersende intensiteit. Alhoewel die stellende trap geen vergelyking weergee nie, word daar tog 'n bepaalde oordeel uitgespreek. Die oortreffende trap word beskou as 'n inklusiewe vergelyking, terwyl werklike *vergelyking* plaasvind d.m.v. die komparatief of vergrotende trap. Alle oordele berus op vergelyking. Die vergelyking moet geskied op grond van 'n bepaalde *norm* of eienskap.

Wanneer adjektiewe in oënskou geneem word, kom dit voor asof alle adjektiewe vergelykingstrappe het. By nadere ondersoek blyk die teendeel.

(iii)

Die mens is geneig om alles volgens pole te beoordeel. Die norm kan *implisiet* of *eksplisiet* gestel word. Die norm word verder òf *veronderstel*, òf *gepresiseer*, òf *bevestig* d.m.v. uitbreidings van die BS. Norme word bepaal deur die spreker se eie oordeel. Die norm kan direk of indirek afgelei word van die mens se instelling tot 'n bepaalde objek. Die norm behoort nie tot die 'betekenis' van die adjektief nie, al word die norm ook semanties gemerk. Die norm kan bepaal word deur die subjektiewe oordeel van die spreker, of deur 'n konsensus wat bereik word. Die norm word verder in 'n gespreksituasie gegee deur gereguleerde of geïnstitusionele norme, of deur gekwantifiseerde norme.

Alle adjektiewe is nie van dieselfde soort nie. Die verskeidenheid is waarneembaar in hulle (i) sintaktiese optrede en (ii) die mate waarin hulle gradering vertoon. 'n Hele paar subklasse word aangedui, nl. (1) kleuradjektiewe, (2) adjektiewe wat kategoriale verskille uitdruk, (3) werkwoordelike adjektiewe en (4) adjektiewe wat 'n eenrigting-direksionaliteit vertoon.

Aangesien Lyons se semantiekteorie m.b.t. adjektiewe nie kragtig genoeg is om alle verskynsels van gradering by die adjektief te verklaar nie, word daar ook gebruik gemaak van die teorieë van Bolinger en Bierwisch. Met die sg. 'referent and reference modification' van Bolinger as uitgangspunt, word die graderingsbeginsel toegepas op adjektiewe wat in attributiewe en predikatiewe posisie voorkom.

Adjektiefgradering het ook betrekking op graadverskille wat op 'n skaal uitgelê word. Dié adjektiewe word nie gegradeer nie maar die semantiese betrekkings van die adjektiewe. By dié groep vind ons

verskeie subklasse.

Ruimtelike adjektiewe word gehanteer binne die kader van Bierwisch se dimensieteorie.

Die studie probeer ook aantoon in watter mate gradering plaasvind by *intensiewe* wat tradisioneel as ongradeerbaar geklassifiseer word.

Deur hiponimie word die semantiese betrekking tussen leksikale items aangetoon. So kan *hiponimiese adjektiewe* semantiese komponente vertoon. Deur een van die komponente te kies, word 'n intensiteitsgraad weergegee. Hiponimiese adjektiewe dui soms 'n verskil in betekeniswaarde aan terwyl ander, 'n bepaalde oordeel uitspreek. Baie adjektiewe het nie teenhangers nie, bv. die toestandsadjektiewe.

Ten slotte wys die studie ook op verskeie subklasse en probeer aandui hoe oordele m.b.t. (i) wyse-, tyds- en plekbepalings; (ii) absolutes en (iii) tipes soos bv. antibioties, ens. gegradeer word.

S Y N O P S I S

The point of departure of the study is the 'Aspects'- model of a sentence, i.e. $S \rightarrow NP + VP$. *Predication* is defined and a description is given of how predication and *referent* form a *proposition*.

With the basic sentence structure as starting point, the different relations in such an utterance are stated. Firstly the relation of *reference* is noted. For the purpose of this study *sense* is of great importance for *sense* shows the relevance between lexical items within the lexicon. It is generally accepted that *reference* is relevant to the NP and *sense* to the VP, the grammatical head of a sentence. In this study the most important of the VP types is the copula and in more detail, copulas that combine with adjectives, i.e. the so-called adjectival copulas or *adjectival/phrase clause predications*. Within these specific structures we find the grading of adjectives. The connection between verbs and adjectives is also investigated, because these two entities are traditionally seen as different parts of speech. The notion is accepted that there is a clearly discernable semantic difference between verbs and adjectives in syntactic context. Verbs are seen as the description of action, state or process, while, on the contrary, the main semantic feature of adjectives is *grading*. The adjective in the first place does not contain descriptive information, but a judgment which is expressed according to a grading scale.

This study relies strongly on the semantic theory of Lyons and Bolinger re adjective grading. A broad usage of transformational insights are implemented.

People tend to polarize and to think in terms of opposites regarding adjectives. A concept of grading is attained by a balance between the polar points.

Grading occurs *logically, psychologically and linguistically*. Grading also occurs by means of *predications that express judgments* and by means of the graders '*te*' and '*genoeg*'. A differentiation is made between *antonyms* and *complementaries*. If we scrutinize these opposites, we find certain *grading characteristics*. *Norms* and *gradability* are narrowly connected. An indication is given of how grading occurs according to a certain *norm* which is applied. By means of studying the comparative clause construction in Afrikaans, it is indicated that all adjectives (absolutes excluded) combine with grading words. The comparative aspect of adjectives finds expression in the grading principle. Adjectives are judged by means of a scale. This scale appears in the so-called '*degrees of comparison*'. These comparisons also express degrees of intensity, namely a neutral intensity, an ~~an~~ intensity that is more severe and an intensity that is dominating. Although the positive (of the comparisons) is no comparison at all, a certain judgment is expressed. The superlative is seen as an inclusive comparison.

True comparison is only expressed by the comparative. All human judgments are based on comparison.

The comparison is ascertained by means of a certain norm. When adjectives are surveyed, it appears that all adjectives have degrees of comparison. By close investigation we find the contrary. Norms are stated by means of comparison. The norm can be indicated *implicitly*

or *explicitly*. The norm could either be *assumed* or *described precisely* or *confirmed* by means of the extension of the adjectival clause. *Norms* are determined by the speaker's own judgment. The norm can be directly or indirectly deduced from the speaker's attitude towards a certain object. The norm does not belong to the 'meaning' of an adjective even if the norm is semantically marked. The norm can be ascertained by the subjective judgment of a speaker or by means of a consensus. The norm is also given in discourse by rule or institutionalized norms or by quantification.

All adjectives are not of a similar kind. The diversity is to be noticed in (i) their syntactic appearance and (ii) their degree of grading. Certain subclasses are indicated, namely (1) colour adjectives, (2) adjectives describing categorial differences, (3) verbal-adjectives and (4) adjectives expressing one-way directionality.

Seeing that Lyons' semantic theory regarding adjectives is not powerful enough to explain all occurrences of adjectival grading, the theories of Bolinger and Bierwisch are introduced. With Bolinger's *referent and reference modification* as base, the grading principle is applied to adjectives that appear in *attributive* and *predicative* position.

Adjective grading also relates to grading differences which *are laid out on a scale*. These adjectives as such are not graded, but the semantic relation of the adjectives. Certain subclasses are indicated.

Spatial adjectives are handled within the framework of Bierwisch's dimension theory.

The study also tries to indicate in what measure grading appears within *intensive forms* which are traditionally classified as ungradable.

By means of *hyponymy* the sense relation between lexical items is described. *Hyponymical adjectives* show semantic components. By choosing one of the components an intensified grading is accomplished. Some hyponymical adjectives show a difference in semantic value, whilst others express a certain judgment.

Many adjectives have no counterpart, e.g. adjectives that indicate a certain condition.

In conclusion the study also attempts to indicate in what manner judgment is graded within the subclasses of (i) manner, time and place adverbs; (ii) absolutes and, (iii) the types such as *antibiotic*, etc.

D A N K B E T U I G I N G

Ek betuig my dank teenoor my Alma Mater vir die geleentheid wat my gebied is om my ten spyte van 'n gewone werksprogram akademies te bekwaam.

Ek spreek my innige dank uit teenoor my tikster wat deur middel van flinke en korrekte tikwerk gestalte gegee het aan hierdie proefskrif.

Ek bedank prof. W.J. de Klerk hartlik vir sy onvermoeide ywer en bystand om hierdie studie te voltooi. Ek bedank hom ook vir die aangename ure van saamwees en samesprekings.

Graag bedank ek ook alle akademici en persone wat deur die jare bygedra het tot my vorming.

Ek spreek my innige dank uit teenoor my ouers wat in die beginjare, ten spyte van moeilike tye, my toegelaat het om my akademies te verryk.

Aan Lynette en my huisgesin sê ek baie dankie vir die liefde, bystand en aanmoediging deur al die jare van studie.

Ek bring hulde, eer en dank aan God vir die gawes wat my toebedeel en geleenthede wat my gebied is.

I N H O U D S O P G A W E

	<u>Bladsy</u>
1.0 Inleiding	1
2.0 Predikasie	1
3.0 Verwysing	4
4.0 Semantiese betrekking	6
5.0 Semantiese betrekking en die werkwoordstuk	7
5.1 Die onoorganklike werkwoordstuk	7
5.2 Die oorganklike werkwoordstuk	7
5.3 Die voorsetselwerkwoordstuk	7
5.4 Die koppelwerkwoordstuk	7
5.4.1 Die koppelwerkwoord en naamwoord	8
5.4.2 Die koppelwerkwoord en adjektief	8
6.0 Werkwoorde en adjektiewe is eenders in die onderbou .	8
7.0 Aanvaarding	14
8.0 Probleemstelling	15
9.0 Tetiese uiteensetting	15
HOOFSTUK I - DIE GRADERINGSBEGINSEL	
1.0 Gradering	16
1.1 Polariteit	16
1.2 Logiese gradering	17
1.3 Psigologiese gradering	18
1.4 Linguistiese gradering	19
2.0 Trappe van intensiteit	20
3.0 Teenstellingspare	24
3.1 Antonieme	26
3.2 Komplementariteit	31

	<u>Bladsy</u>
3.3 Onversoenbaarheid	34
3.4 Omgekeerdheid	35
4.0 Norme en gradeerbaarheid	35
5.0 Die adjektief tree op as beperking van die naamwoord	40
6.0 Naamwoorde tree as normbepalers op	41
7.0 Intensiveerders	42
8.0 Lidmaatskap van 'n klas	42
9.0 Die norm as aanname	42
10.0 Te en genoeg	43
11.0 Adjektiewe en graadwoorde	43
11.1 Die vergelykingskonstruksie in Afrikaans	44
 HOOFSTUK II - TRAPPE VAN VERGELYKING	
1.0 Vergelykingstrappe	48
2.0 Intensiteitsgrade	48
3.0 Trappe van vergelykings as graderingstrappe	50
4.0 Die oortreffende trap	51
5.0 Die vergrotende trap	52
6.0 Vergelykingsformules	53
7.0 Die komparatief en aanvullings	56
8.0 Die latente-tipe-vergelyking	57
9.0 Alle oordele berus op vergelyking	58
10.0 Litotes en vergelyking	60
11.0 Alle adjektiewe het nie vergelykingstrappe nie	60
 HOOFSTUK III - NORME EN NORMEBEPALING	
1.0 Norme as oordeel op 'n graderingskaal	62
2.0 Middele wat aangewend word om bepaalde norme daar te stel	62
2.1 Vergelyking	62

	<u>Bladsy</u>
2.2 Norme deur uitbreidings van die BS	67
2.3 Uitbreiding van die BS d.m.v. 'n voorsetsgroep	68
2.4 Veronderstelde norme by gradering	69
2.5 Bierwisch en normbepaling	74
2.6 Verdere normbepaling	77
HOOFSTUK IV - POLARITEIT	
1.0 Kleuradjektiewe	80
2.0 Adjektiewe wat kategoriale verskille uitdruk	88
2.1 Institusionele norme	88
2.2 Norme d.m.v. 'n konsensus	89
2.3 Gradering volgens 'n skaal	90
2.4 Performatiewe adjektiewe	92
3.0 Werkwoordelike adjektiewe (Deelwoorde)	96
3.1 Kousatiewe werkwoorde	97
3.2 Resultatiewe werkwoorde	101
4.0 Adjektiewe wat 'n eenrigting-direksionaliteit vertoon	105
HOOFSTUK V	
1.0 Die teorieë van Bolinger en Bierwisch m.b.t. adjektiewe	120
2.0 Gradering van adjektiewe wat voorkom in	
(a) predikatiewe posisie en	120
(b) attributiewe posisie	120
Referentmodifikasie en verwysingsmodifikasie	121
2.1 Die gepastheid van die verwysingsmodifikasie ...	124
2.2 Pseudo-adjektiewe as 'intensifiseerders'	125
2.3 Adjektiewe wat slegs attributief voorkom - geen gradering	127
2.4 Adjektiewe in predikatiewe posisie - geen gradering	127
2.5 Polarisasie tussen menslike en nie-menslike eienskappe	128

2.6	Adjektiewe wat predikatief en attributief kan voorkom - gradering	129
3.0	Gradering volgens 'n skaalreeks	129
3.1	Die tipe: christelik × nie-christelik	129
3.2	Die tipe: christelik × onchristelik ...	130
3.3	Gradering van teenstellende pare volgens die Bolinger-teorie	131
3.4	Eienskapsadjektiewe ...	131
3.4.1	Matematies-eksakte hoeveelhede	133
3.4.2	Adjektiewe met die suffiks - <i>loos</i> ...	134
3.4.3	Twee uiterstes op 'n skaalreeks	135
3.4.4	Adjektiewe wat op 'n stelsel dui ...	135
3.4.5	Aspektiewe adjektiewe ...	136
3.4.6	Adjektiewe wat reg in die middel van 'n skaal staan ...	137
6.1	Kleuradjektiewe ...	137
6.2	Temperatuur-adjektiewe	138
6.3	Kwaliteitsadjektiewe ...	139
3.5	Adjektiewe as <i>term</i> teenoor adjektiewe as <i>woord</i> .	139
3.6	Adjektiewe wat dui op 'n kategoriale verskil ...	140
3.7	Adjektiewe wat 'n morele voorkeur of afkeur uitdruk	141
4.0	Ruimtelike adjektiewe ...	142
HOOFSTUK VI - A - INTENSIEWE		
1.0	Intensiewe as intensiteitstrap	152
1.1	Intensiewe wat sinchronies verklaar kan word en intensiewe wat reliktiese woorddele bevat ...	152
1.2	Verhoudings m.b.t. intensiewe	152
1.3	Reliktiese woorddeel-intensiewe ...	154

	<u>Bladsy</u>
2.0 Gradering van adjektiewe d.m.v. hoër waardes	155
2.1 Gradering van die 'intensiewe' d.m.v. 'n 'Germaanse' teenoor 'n 'vreemde' voorvoegsel ...	155
2.2 Slegs een 'trap' van intensiteit	156
2.3 Teenstellende pare	157
3.0 Neologistiese intensiewe	157
4.0 Kwasie-intensiewe	159
B - HIPONIMIESE ADJEKTIEWE	
1.0 Die relasie tussen hiponimie en onverenigbaarheid ...	159
2.0 Die term hiponimie	159
3.0 Teenoorgesteldes en verenigbaarheid	161
4.0 Hiponimiese adjektiewe	161
4.1 Een adjektief vertoon 'n 'enger betekenis' as 'n ander	162
4.2 Betekenisverwantskap met graadverskil	162
4.3 Verskillende herkomste en verskil in betekenis- waarde	163
4.4 Die 'Germaanse' teenoor die 'vreemde' term	163
5.0 Adjektiewe sonder teenhangers	165
C - ALLERLEI	
1.0 Bywoorde van wyse, tyd en plek	169
2.0 Absolutes	170
3.0 Die tipe: (1) <i>antibioties</i>	173
(2) <i>warmbloedig</i>	173
(3) adjektiewe met voorvoegsels	174
(4) 'n kombinasie van adjektiewe	174
(5) (a) <i>iets mooi's</i>	
(b) <i>die vyand is wes</i>	175

	<u>Bladsy</u>
(6) dialektiese voorkomste	175
(a) analogiedruk	175
(b) semantiese implikasies	176
(c) morfologiese strukturering	176
BIBLIOGRAFIELYS	177

I N L E I D I N G

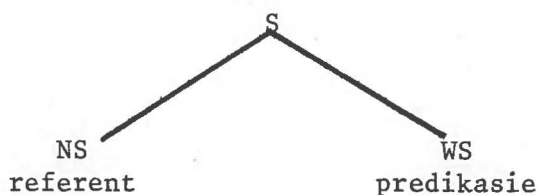
1.0 Volgens die *Aspects*-model (Chomsky 1965) is 'n grammatika 'n versameling sinsformules van die tipe

$$S \rightarrow NS + WS$$

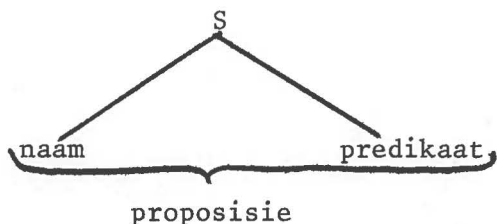
In die Formele Logika, sou S korrespondeer met die term *proposisie*¹⁾ waar NS 'n naam is en WS 'n predikasie.

2.0 Predikasie

In die tradisionele taalkunde is gepraat van 'n *gesegde* eerder as *predikasie*. Ons kan dit soos volg voorstel:

Daar word dus iets oor 'n naam gesê, m.a.w. 'n spreker predikeer iets oor die naam. In die ouer taalkunde was die term *onderwerp* en *gesegde* gebruiklik. Filosofe soos Aristoteles het aanvaar dat die eenvoudigste tipe sin bestaan het uit die twee komponente

Quine (1960:96) voer aan dat predikasie 'n relasie is tussen 'n algemene term en 'n enkelvoudige term om sodoende 'n sin te vorm. Die

1) Vgl. Rosenberg (1971:219). Church (volgens Rosenberg 1971:276) beweer dat tradisionele logici 'n proposisie gesien het "as a judgement expressed by words". Die term *proposisie* is nie onproblematies nie. Ons gaan egter nie verder in op die probleem nie.

algemene term is dit wat gepredikeer word, of wat taalkundiges noem die *predikatiewe posisie*. Die predikaat kan die voorkoms hê van 'n werkwoord, 'n adjektief of 'n selfstandige naamwoord.²⁾ Die eenvoudige term is volgens Quine (1960) die referensiële uitdrukking.

Strawson (volgens Rosenberg 1971:187) voer aan dat in die konvensionele Engelse sin wat gebruik word

- (i) om 'n feit te konstateer of
- (ii) wat voorgee om 'n feit te konstateer oor 'n ding, persoon of gebeurtenis, toegewys kan word aan verskillende uitinge. In die tradisionele grammatika staan hierdie uitinge bekend as *subjek* en *predikaat*.

Lyons (1968:10) stel dit sō:

"... as defined by Plato, nouns were terms that could function in sentences as subjects of predication and verbs were terms which could express the action or quality predicated. Roughly speaking, the subject of a predication names the thing about which something is said and the predicate is that part of the sentence which say something about the thing named by the subject."

Daar word egter aanvaar dat elke eenvoudige, verklarende sin bestaan uit twee verpligte hoofkonstituentte, 'n onderwerp (subjek) en 'n predikaat wat op hulle beurt weer een of meer toevoegings kan bevat.

Ponelis (1968:5) maak 'n duidelike onderskeid tussen die *uiting* en die *sín*. Eersgenoemde bousel bevat die twee eienskappe van

2) "For predication the verb may even be looked upon as the fundamental form, in that it enters the predication without 'is' or 'is an'. The copula 'is' and 'is an' can accordingly be explained simply as a prefix serving to convert a general term from adjectival to substantive form to verbal form for predicative position." Quine (1960:96).

- (i) geïsoleerde gebruik en
- (ii) voltooidheidsintonasie, bv. in eenhede soos:

"Beter dankie."

"Onder in die tuin."

Die *sin* daarenteen vertoon 'n addisionele eienskap nl. onafhanklikheid van situasie, bv.

Hy sit.

Die basiese sintaktiese eenheid is die *klous*.³⁾ De Villiers (1975: 23) gebruik die term *stel*. Die klous word beskou as die sentrale sinstipe of basiese sinstipe. Die basiese sinstipe bestaan uit subjek en predikaat. Lyons (1968:334) noem hierdie twee komponente van die sin die "nucleus".

Lyons (1968:335) definieer

"the subject as the person or thing about which something is said, and the predicate as the statement made about that person or thing"

Subjek en predikaat is suiwer sintaktiese opvattinge en ons het grammatiese toetse om hulle vas te stel. Ons gebruik hoofsaaklik twee toetse, nl.

- (1) die passieftransformasie en
- (2) die splytingstransformasie (Cleft-transformasie).

Die passieftransformasie ruil die naamwoordstukke om. Chomsky (1957) formuleer die passieftransformasie as:

$$NP_1 - Aux - V - NP_2 \rightarrow NP_2 - Aux + be + en - V - by + NP_1$$

Chomsky (1965:104) het hierdie formule verander na:

3) Ponelis (1968:9).

NP - Aux - ... - NP - ... - by ^upassive

Slégs naamwoordstukke kan deur die transformasie omgeruil word. As die transformasie toegepas word en die sin is ongrammaties, is dit nie 'n NS wat geruil word nie. Die passieftransformasie is egter soms nie voldoende nie en daarom maak ons gebruik van die splytingstransformasie, bv.

Die seun is jonk → Splytingstransformasie

Wat jonk is, is die seun.

Die sinskomponent wat volg op die tweede *is* in voorgenoemde sin, is 'n naamwoordstuk.

Hockett (1958) gebruik die terme *topic* en *comment*. Vir Hockett gaan die *topic* die *comment* vooraf. Die *topic* word eerste gestel maar dis nie noodwendig die subjek van die sin nie. Vgl. Hockett se sin

"That new book by Thomas Guernsey I haven't read yet."

waar *that new book by Thomas Guernsey* beskou word as die *topic*.

In werklikheid vorm die subjek *I* deel van die *comment*. Die psigologiese benadering is om te kyk na die uitvoerder (subjek) en die handeling (gesegde) in die sin. Subjek en predikaat as sintaktiese items word van 'topic' en 'comment' onderskei. In die sin "That new book ..." vind ons dus 'n fokusverskuiwing. Let daarop dat Hockett hier vaskyk teen die bobou.

3.0 Verwysing (Reference)

Verwysing is die relasie wat hou tussen 'n woord (tegnies 'n *term*) en 'n sekere klas *individue*, bv. tussen die woord *hond* en al die

elemente (individue) wat tot die klas HOND behoort.⁴⁾

Rosenberg (1971) beweer dat

"the meaning of the word is the object for which
it stands."

Dit is die sg. verwysingsteorie oor betekenis ("referential theory of meaning").

Die verwysingsteorie is egter besonder problematies. Uit die sin

"The present king of France is bald."

ontstaan die probleem n.a.v. die feit dat Frankryk op hierdie tydstip geen koning het nie. Verwysing kan slegs plaasvind indien die referent bestaan.

In die beroemde dispuut tussen Russel en Strawson het Russel beweer dat die verwysingsterm

The present king of France

as 'n saamgestelde proposisie behandel moet word, nl.

daar is X

X is 'n koning

X is bles

Strawson (volgens Rosenberg 1971:175) beweer daarteenoor dat in genoemde sin daar geen *verwysing* plaasvind nie. Strawson noem genoemde sin

"the uniquely referring use."

Volgens Strawson is die gedeelte *the king of France* die "expression"-gedeelte, maar dié komponent kan nie waar of vals wees nie. As verwysing nie plaasvind nie, is 'n proposisie nòg waar nòg vals.

4) Lyons (1968:404).

Volgens hom is een van die hoofredes waarom ons taal gebruik, om sekere feite oor dinge, mense en gebeure te konstateer. As taalgebruik moet slaag, moet ons die vraag beantwoord (i) wat, wie, watter een (d.i. referent) ons oor praat en (ii) wat ons oor hom, haar of dit sê. By (i) gaan dit om die verwysingstaak en (ii) om die deskriptiewe of askriptiewe taak.⁵⁾

Die hele polemieë gaan dus oor die bestaan van referente. Vir ons doel is dit van belang om daarop te wys dat 'n woord soos *kabouter* en *heks* semantiese betrekking het maar nie verwys nie. Verwysing veronderstel die bestaan van 'n referent.

"To say that a particular word 'refers' to an 'object' implies that its referent is an object which exists." Lyons (1968:425).

4.0 Semantiese betrekking (Sense)

Met verwysing word bedoel die betrekking tussen 'n woord(-groep) en 'n buitetalige saak. Daarteenoor word met semantiese betrekking bedoel die betrekking tussen leksikale items binne die leksikon.

Lyons (1968:443) stel dit so:

"... the sense of a lexical item may be defined to be, not only dependant upon but identical with, the set of relations which hold between the item in question and other items in the same lexical system."

Vgl. ook Frege se opvatting: Moravcsik (1974:16).

Uit wat gesê is, kom ons tot die gevolgtrekking dat verwysing

5) Vgl. ook Donnellan (volgens Rosenberg 1971:198) se uiteensetting m.b.t. "attributively and referentially definite description."

betrekking het op die NS en semantiese betrekking op die WS.⁶⁾

5.0 Volgens die basiese sinstipe $S \rightarrow NS$ WS het die semantiese betrekking, betrekking op die hoofmoment, nl. die WS. Die werkwoordstuk vertoon natuurlik die grootste uitbreidings van alle momente van die sin. Dit kom dus daarop neer dat die werkwoordstuk in verskeie sintaktiese vorme kan struktureer. Vir die doel van hierdie studie sal gebruik gemaak word van die indeling volgens Ponelis (1968).

Die werkwoordstuk vertoon die volgende:

5.1 Die onoorganklike werkwoordstuk

Die werkwoord determineer geen ander moment nie, bv.

hy stap

5.2 Die oorganklike werkwoordstuk

Die stuk bevat twee hoofmomente, nl. 'n oorganklike werkwoord en 'n naamwoord (voorwerp), bv.

(hy) sien die mense

5.3 Die voorsetselwerkwoordstuk

Die tipe werkwoorde bind besonder heg aan voorsetsels, bv.

hy dweep met ...

hy hou van

5.4 Die koppelwerkwoordstuk

Vir ons doel is die volgende tipes hiervan van belang:

6) Vir ons doel bly verwysing en stel- en hefwaarde tog van belang aangesien dit te make het met die norme wat ons stel m.b.t. die graderingsbeginsel.

5.4.1 die koppelwerkwoorde kombineer met 'n naamwoord, bv.

hy word onderwyser

5.4.2 die koppelwerkwoorde kombineer met 'n adjektief, die sg. adjektiwiese koppelwerkwoordaanvulling, bv.

hy is *mooi*

die lewe bly *ordelik*

hy lyk *skoon*

hy voel *gesond*

Vir hierdie studie is 5.4.2 van belang, die sg. BS-predikasies. Dit is vir ons van belang aangesien dit in hierdie bousel is waar die graderingsbeginsel tot uiting kom. Die bepaalde bousel, nl. die BS sal gebruik word as bron om aan te dui dat die adjektief in Afrikaans sekere kenmerke vertoon. Ons sal ons besig hou met die graderingseienskap wat 'n eienskap is van die BS.

6.0 Een van die opwindendste uitkomstes van die transformasioneel-generatiewe grammatika was die insig dat adjektiewe en werkwoorde in die onderbou eenders is.

6.1 Volgens die transformasionele grammatika word *koppelwerkwoordstukke* algemeen beskou as die bron van preminale adjektiewe.⁷⁾

Dit is ook nodig om die verband tussen *werkwoorde* en *adjektiewe* te ondersoek. Tradisioneel word werkwoorde en adjektiewe as totaal verskillende woordsoorte beskou volgens hulle optrede in sinne.

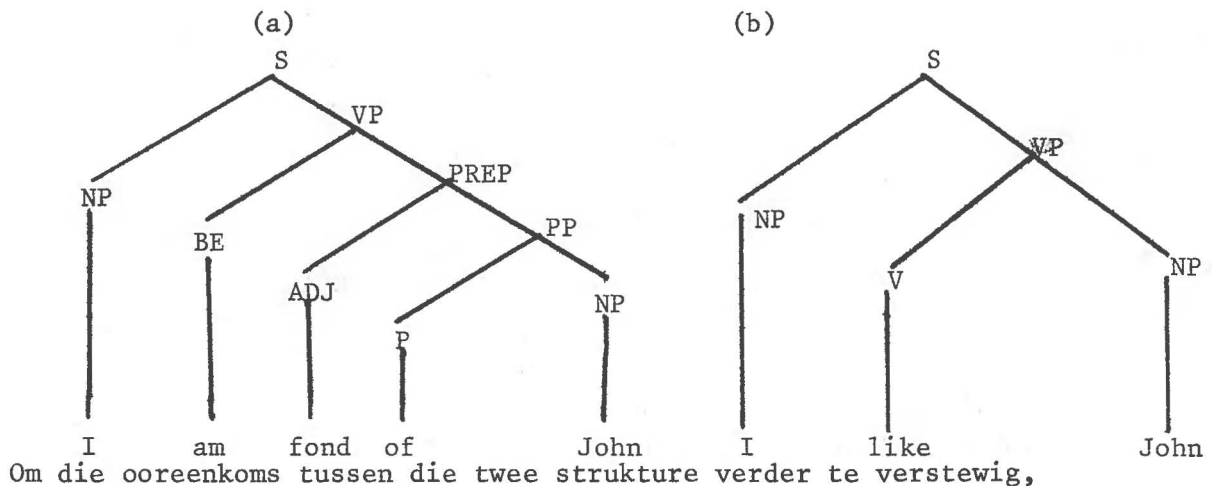
Jacobs en Rosenbaum (1967:40) voer aan dat daar meer redes is om te beweer dat werkwoorde en adjektiewe dieselfde soort item is, as wat

7) Vgl. egter Botha (1974).

daar is om te sê dat hulle verskillende soorte items is.

"In fact, verbs and adjectives have so many properties in common that we might come to the new conclusion that verbs and adjectives are not really different kinds of constituents at all, at least not in the deep structure. In the deep structure of English sentences, verbs and adjectives are the same kind of constituent."⁸⁾

6.2 George Lakoff (1970) stel 'n saak vir die aanvaarbaarheid van die opvatting dat adjektiewe en werkwoorde lede is van een leksikale kategorie. Hy beskou hulle albei as behorende tot VERB en hulle verskil slegs in een sintaktiese kenmerk wat hy ADJECTIVAL noem. Volgens hom kan die projeksiereëls van Engels die volgende twee strukture as eenders beskou:

dui Lakoff die dieptestruktuur aan.⁹⁾ Lakoff baseer sy argument, dat adjektiewe en werkwoorde lede is van een leksikale kategorie, op die feit dat sekere pare sinne (die een bevat 'n werkwoord en die ander 'n adjektief) dieselfde verstaan word:

8) Jacobs en Rosenbaum (1967:43).

9) Lakoff, G. (1970:118).

1. (a) I *regret* that ...
(b) I am *sorry* about ...
2. (a) I *like* jazz
(b) I am *fond* of ...
3. (a) I forgot that ...
(b) I was oblivious of ... ,

ens. Vgl. verder Lakoff (1970:115-116).

Die (b)-sinne (adjektiewe) vertoon in die meeste gevalle die volgende struktuur:

koppelwerkwoord + adjektief + voorsetsel

Werkwoorde en adjektiewe is nie net albei predikasies nie; hulle het inderdaad 'n gemeenskaplike onderbouvorm.

Lakoff sê:

"although no preposition appears after the verb in the surface structure of the (a) sentences, there is a good reason to believe that the preposition is there on some level of analysis, since prepositions do show up when verbs are nominalized."

bv. I like jazz

My liking for jazz.

6.3 Na aanleiding van Lakoff se voorbeelde kan ons die volgende Afrikaanse voorbeelde noem:

<u>werkwoord</u>	<u>adjektief + voorsetsel</u>
Dit spyt my	is spyt
hou van	is lief
weet	is bewus
begeer	is begerig

<u>werkwoord</u>	<u>adjektief + voorsetsel</u>
hoop	is hoopvol
vrees	is bevrees
geniet	is genotvol
verontrus	is verontrustend
amuseer	is amusant
benadeel	is nadelig
verras	is verrassend

Botha (1974:7) gebruik die voorbeeld van
 die knope blink × die knope is blink

Verdere voorbeelde vir Afrikaans wat ooreenkoms vertoon, is:

hy <i>bedroef</i> my	ek is <i>bedroef</i>
hy <i>maak</i> my <i>bly</i>	ek is <i>bly</i>
hy <i>los</i> die beeste	die beeste is <i>los</i>
die brood <i>muf</i>	die brood is <i>muf</i>
hy <i>verbaas</i> my	ek is <i>verbaas</i>
hy <i>vervies</i> hom	hy is <i>vies</i>
hy <i>wit</i> die muur <i>af</i>	die muur is <i>wit</i>
hy <i>dood</i> die man	die man is <i>dood</i>
hy <i>droog</i> die vrugte	die vrugte is <i>droog</i>
hy <i>ontrond</i> sy klanke	sy klanke is <i>ontrond</i>
hy <i>skaam</i> hom	hy is <i>skaam</i>
hy <i>sout</i> die vleis	die vleis is <i>sout</i>
hy <i>beseer</i> my	ek is <i>beseer</i>
sy optrede <i>kwel</i> my	ek is <i>gekwel</i>

Verder is van belang dat die mees opvallende ooreenkoms tussen

adjektiewe en werkwoorde die feit is dat hulle in dieselfde konteks-
tuele beperkinge voorkom.¹⁰⁾ Lakoff noem tien sulke gevalle en kom
dan tot die gevolgtrekking dat die ooreenkomste tussen werkwoorde en
adjektiewe nie bloot toevallig kan wees nie. As dit toevallig sou
wees, moes daar volgens Lakoff net soveel reëls gewees het wat geld
tussen bv. werkwoorde en naamwoorde of naamwoorde en adjektiewe.

Vir Lyons (1968:388) is die koppelwerkwoorde almal bobouwerkwoorde
in pro-vorm.¹¹⁾

6.4 Die feit dat Jacobs en Rosenbaum (1967) werkwoorde en adjektie-
we as dieselfde soort konstituent beskou het, het die dwaling laat
ontstaan dat *is* as 'n hulpwerkwoord ingelyf word. Volgens hulle
kom *is* nie in die onderbou voor nie, maar die voorkoms van die kop-
pelwerkwoord in die bobou is voorspelbaar aangesien 'n koppelwerk-
woord in die bobou moet verskyn wanneer 'n adjektief (wat dieselfde
soort konstituent as 'n ww. is) in die onderbou voorkom. Chomsky
(1965:106) onderskei egter duidelik tussen 'n hulpwerkwoord (AUX) en
koppelww. (Copula). Vgl. ook Botha (1973:13-14). Ponelis (1968:
29) handhaaf deurgaans die beskouing dat die koppelwerkwoord 'n

10) Vgl. Botha (1974:9).

11) Botha verdeel die koppelwerkwoorde in twee hoofgroepe, nl.

(i) die sentrale koppelwerkwoorde wat die preleksikale atoom
WEES bevat. Hierdie tipe vertoon die variante IS en
WAS in pro-vorm;

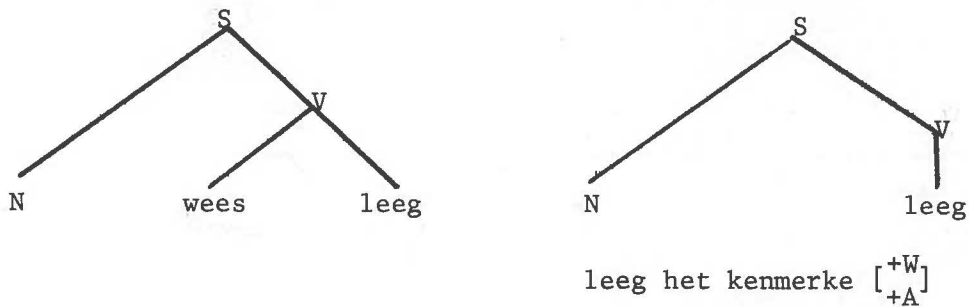
(ii) (a) persepsiewerkwoorde: lyk, smaak, klink, ruik

(b) perspektiefwerkwoorde: bly, raak, word, kan gaan.

Alle koppelwerkwoorde het die betekenisatoom WEES gemeen.

'n hoofwerkwoord is.¹²⁾

6.5 Volgens Botha (1973:55) verteenwoordig die preleksikale betekenisatoom WEES geen werkwoord nie, maar in kombinasie met 'n komplement, dui dit op die potensialiteit om 'n predikaat te vorm.

Botha dui ook daarop dat die attributiewe adjektiewe baie meer oorspronge het benewens wees-predikasies.¹³⁾

6.6 Bolinger (1967:1) wys ook op die onhoudbaarheid van die opvatting dat preminale adjektiewe altyd ontwikkel en ingelyf word uit predikatiewe koppelwerkwoordstukke. Hy poog dan ook om die bronne van preminale adjektiewe bloot te lê en hoe preminale adjektief-inlywing in Engels geskied.

Vir Bolinger¹⁴⁾ en Botha is die opvatting dat preminale adjektiewe ontwikkel en ingelyf word uit predikatiewe koppelwerkwoordstukke onhoudbaar, en daarom het Botha gepoog om die bronne van preminale

12) Vgl. (i) Lazarus (1973:41) en (ii) Reibel & Schane (1969:354).

13) Vgl. Levi (1973:332).

14) Bolinger (1967:1) dui aan dat die tradisionele relatiefgroep-transformasie nie bevredig vir baie preminale adjektiewe nie. Hy beweer dat die transformasie nie geldig is vir die meeste attributiewe adjektiewe nie.

adjektiewe bloot te lê, nl.

1. adjektiewe	hande leeg - leë hande
2. werkwoorde	lig bewegend - bewegende lig
3. bywoorde	wal oorkant - oorkantste wal
4. naamwoorde	horlosie goud - goue horlosie
5. uitsonderlikes	

Hy bewys dat preminale adjektiewe met die eerste vier as bron, almal via 'n naamwoord-plus-adjektief-konstruksie ingelyf word.¹⁵⁾

7.0 Ons aanvaar dus uit voorgaande dat

7.1 adjektiewe en werkwoorde in die dieptestruktuur nie verskillende entiteite is nie, en

7.2 koppelwerkwoorde nie as sodanig in die dieptestruktuur verskyn nie.

Daar bestaan wel ooreenkomste tussen werkwoorde en adjektiewe. Daar is egter ook twee belangrike verskille waarop gelet moet word, nl.

7.3 dat koppelwerkwoorde bobouverskynsels is, en

7.4 dat daar 'n semantiese verskil waarneembaar is tussen adjektiewe en werkwoorde in sintaktiese verband. Lyons (1968:324) sê dat adjektiewe meermale beskou word as elemente wat eienskappe (qualities) verteenwoordig, terwyl werkwoorde weer eerder handeling (actions) of toestande (states) verteenwoordig. Die verskil tussen die hoedanigheid wat 'n adjektief uitdruk en die toestand soos uitgedruk deur 'n werkwoord, is minder opvallend as die verskil tussen die

15) Vendler (1968:85) beweer dat aangesien die adjektief (in preminale posisie) 'n adjunk is van die naamwoord, word die bron van hierdie 'samestelling' bevraagteken. 'n Oplossing vir hom is dat 'n adjektief + naamwoord beskou kan word as 'n nominalisasie van die bousel naamwoord + adjektief.

toestand en handeling van die werkwoord as sodanig.

Wat die semantiese verskil tussen werkwoorde en adjektiewe betref, word werkwoorde beskou as 'n benoeming of 'n beskrywing van handeling of 'n proses, terwyl die belangrikste semantiese kenmerk van adjektiewe die *graderingsbeginnel* is.

Die belangrikste kenmerk van die adjektief is dat die adjektief nie in die eerste plek deskriptiewe informasie bevat nie, maar 'n oordeel uitdruk op 'n *graderingskaal*.

Dit is laasgenoemde feit wat in hierdie studie onder die loep geneem gaan word.

Die gradeerbaarheid van 'bywoorde van wyse' t.o.v. werkwoorde kom in Hoofstuk III ter sprake.

8.0 Probleemstelling

In Hoofstuk I word die graderingsbeginsel bespreek. Dit word beskou as die belangrikste semantiese aspek van adjektiewe waarvolgens 'n beskrywing aangebied kan word van die Afrikaanse adjektief. In die res van hierdie studie word sodanige beskrywing aangebied.

9.0 Tetiese uiteensetting

In hierdie studie word sterk gesteun op die semantiese teorie van Lyons en Bolinger. Wat die sintaksis betref, word daar in breë trekke met transformasionele insigte gewerk, vir sover dit sinvol is om die ooreenkomste tussen verskillende taalverskynsels te verklaar op grond van sekere prosesse. In hierdie studie word daar nie standpunt ingeneem in die dispuut oor die aard van transformasionele reëls nie.

HOOFSTUK I

DIE GRADERINGSBEGINSEL

1.0 Gradering

In hierdie hoofstuk gaan dit om die koppelwerkwoordstuk + byvoeglike-naamwoordstuk en dan meer bepaald om die graderingsbeginsel soos dit tot uiting kom in hierdie bepaalde bousel.

Adjektiewe as predikasie-elemente openbaar die eienskap dat hulle gradering aandui. Die graderingskenmerk wat ons by adjektiewe aantref, dui op die semantiese funksie.¹⁾

Volgens Sapir (Mandelbaum 1968:122) is die eerste aspek in verband met gradering van adjektiewe wat opval, dat gradering *mate* (bv. *groot* × *baie groot*) en *getal* (bv. *min* × *baie min*) voorafgaan. Beoordeling van hoeveelheid in terme van *mate* en *getal* veronderstel altyd 'n eksplisiete graderingsoordeel. As ek 'n oordeel uitspreek van 'minder as' en 'meer as' doen ek dit a.g.v. 'n 'omvatlikheidsidee'.

Volgens Sapir (1944) tref ons by alle kwantifiseerbare en kwantifiseerders die beginsel van gradering aan.

1.1 Polariteit

By die mens bestaan daar 'n geneigdheid om te polariseer, om te dink in teenoorgesteldes. Alle vergelykbare staan primêr in relasie tot hulle ooreenstemmende absolutes, d.w.s. poolpunte.

1) Bloomfield (1934:33) sê: "there are words whose main function is to express evaluation or emotive comment. Such are for instance adjectives like *good* etc. and their opposites".

Om taalkundig hieraan uitdrukking te gee, neig die mens om ten aanvang by bv.

goed × sleg

groot × klein

baie × min, ens.

te begin aangesien dié polariteit die eerste vlak van gradering is.

Vir die meeste mense is iets *goed* of *sleg*, *groot* of *klein*, ens.

'n Algemene graderingskonsep wat al die lede van 'n graderingskaal

bevat, word vervolgens verkry deur 'n balans tussen die poolpunte.

Polariteit by adjektiewe word dus aangedui deur die gebruik van teenstellende pare:

lank × kort

ryk × arm, ens.

Gradering op die skaal tussen hierdie pole geskied o.a. soos volg:

(1) Die man is (*baie*) *sleg*

(2) Die vliegtuig vlieg (*2000m*) *hoog*

(3) 'n Motor ry *stadiger* as wat 'n vliegtuig vlieg

(4) Die tafel is *te klein* vir die kamer

(5) Die tafel is *groot genoeg* vir die kamer

Opmerking: In (2) en (3) word die "bywoord van wyse" as 'n adjektief beskou. (Vgl. Ponelis 1968:66).

Sapir dui ook op *logiese*, *psigologiese* en *linguistiese* gradering.

1.2 Die logiese gradering

bestaan uit:

1.2.1 Gradering m.b.t. *norm* waarmee Sapir probeer aandui dat 'n

bepaalde norm gestel word. Gradering kan plaasvind d.m.v. 'n hoëre

of laere gradering, die sg. "lower-graded" en "upper-graded".

Nader of naby

word geïnterpreteer as nader as

verder of ver

1.2.2 Gradering in terme van *vergeelyking*. Ook by hierdie tipe gradering kan hoëre of laere gradering plaasvind. Hier word bv. aangedui dat

nader of naby nie *naby*

hoef te wees nie, maar kan werklik *ver* wees, bv.

Van Johannesburg af is Bloemfontein nader as Port Elizabeth.

Dit beteken egter nie dat Bloemfontein naby is nie; dit is inderdaad *ver*.

1.3 Die psigologiese gradering

1.3.1 Die mens is geneig om sekere punte op 'n graderingskaal as primêr verskillend en teenoorgesteldes van mekaar te beskou in plaas daarvan om hulle *verband* teenoor mekaar te stel in terme van 'meer' of 'minder', bv.

iets is gewoon òf goed òf sleg

1.3.2 Die kontrasterende gradering veronderstel miskien logies, maar nie psigologies nie, dat 'meer' van die een gelyk is aan 'minder' van die ander. Ons veronderstel nie altyd dat *baie* se kontrasterende punt *min* is nie.

1.3.3 Die neiging is om voorkeur te gee aan hoëre relatiewe kwaliteitewanneer gegradeer word, bv. ons gebruik eerder die hoëre kwaliteit van *slim* in bv.

Die seun is slimmer as die dogter

en nie: Die dogter is dommer as die seun nie; d.w.s. ons gradeer na die positiewe pool toe.

1.3.4 Daar ontstaan 'n konflik tussen nie-psigologiese en logiese gradering, a.g.v. die feit dat die logiese 'n fynere en absolute kontinuïteit van gradering daar wil stel.

1.3.5 Die positiewe pool is daardie pool waaraan 'n psigologiese waarde geheg word, in terme van 'n neiging om na daardie pool te beweeg.²⁾

1.4 Wat die *linguistiese gradering* betref, maak Sapir die onderskeid tussen:

1.4.1 Eksplisiete gradering, t.w.

(i) die abstrakte tipe wat dui op die algemene hoër of laer terme en wat geen aanduiding van klas van gegradeerde terme of die aanwesigheid of afwesigheid van norme gee nie, bv.

uitstekend, goed, redelik, gemiddeld, swak.

(ii) Die gespesialiseerde tipe.

Die tipe kom gewoonlik uit die basis wat gebruik maak van *meer* of *minder* of die toevoeging van die vergelykingsuffikse *-er* of *-ste*.

Die gradering word gewoonlik toegepas op linguisties-primêr-gegradeerde terme wat dui op 'n vlak hoër of laer as die logiese norm.

2) Lyons (1968:467) kom tot die belangrike gevolgtrekking: "The fact that the distinction between antonyms is neutralized in certain syntactic positions *contributes no doubt to our feeling that one antonym has a 'positive' and the other a 'negative' polarity.* We tend to say that small things 'lack size' rather than large things 'lack smallness'. And in general, the unmarked antonym is used for what is felt as 'more than', rather than 'less than' the noun".

Dus: *swaarder*, wat as basisvorm *swaar* het, dui slegs aan dat dit *swaar* is in 'n hoër mate. Deur fynere gradering d.m.v. trappe van vergelyking, word die relatiewe kwaliteit, van meer te wees aangedui.

1.4.2 Implisiete gradering word ook weer verdeel word tussen

(i) abstrakte terme wat *baie* en *min* × *baie* en *gering* bevat om "hoeveelheid" te bepaal, bv. *baie* en *min* mense

baie en *geringe* vordering.

Gradering word ook implisiet aangedui in oordele soos:

(a) Daar was minder by ons as by julle

(b) Hy het meer melk as ek.

Uit (a) en (b) kan ons nie agterkom of daar baie of min is nie;

(ii) gespesialiseerde terme waaronder 'n groot verskeidenheid terme voorkom wat as teenoorgesteldes figureer, nl.

gelukkig × ongelukkig

Ten slotte sê Sapir (Mandelbaum 1968:134):

"Furthermore it is worth noting that the difference between explicit and implicit grading is of little importance logically, of considerable importance psychologically and of paramount importance linguistically."

2.0 Die meeste adjektiewe is gradeerbaar in drie *trappe van intensiteit*:

(i) die neutrale intensiteit,

(ii) 'n intensiteit wat hewiger as die neutrale is en

(iii) nog 'n trap wat die intensiteit van die vorige twee oortref, bv.

sterk × sterker × sterkste

swak × swakker × swakste

Die adjektiwiese trappe van vergelyking³⁾ dui dus 'n meerdere (sterker) of minder (swakker) en 'n oortreffende graad van intensiteit aan. Vormlik kom hierdie onderskeid uit in die morfologiese en sintaktiese trappe van vergelyking.

Aan die ander kant druk adjektiewe eintlik predikasies uit en 'n kenmerk wat 'n groot deel van die predikasies openbaar, is dat hulle oordele is. Dit is opvallend dat binne elkeen van hierdie intensiteitsgrade fyner grade van intensiteit deur graadbepalings aangedui word.

2.1 Binne die neutrale intensiteit word weer 'n sterkere en swakker intensiteit onderskei. Die graadbepalings *baie*, *besonder* en *geweldig* dui sterk neutrale intensiteit aan en *taamlik* 'n swak neutrale intensiteit.

2.2 By die intensiteit van die vergrotende trap word *vier* graderinge gevind, nl.

effens sterker, sterker, heelwat sterker, baie sterker.

2.3 By die oortreffende trap word die graadintensiteit in twee verdeel, nl. die gewone oortreffende intensiteit en 'n sterker oortreffende intensiteit, bv.

die sterkste die heel sterkste.

2.4 Volgens De Klerk (1973:43) geskied gradering primêr volgens drie metodes, nl.

(i) trappe van vergelyking,

3) Vergelyk Hoofstuk II vir die trappe van vergelyking.

- (ii) predikasies wat oordele uitdruk en
- (iii) die gradeerders *te* en *genoeg*.

2.4.1 Deur die vergelykingstrappe word 'n meerdere (of mindere) en 'n oortreffende eienskap aangedui. Dit is van belang om daarop te let dat gradering egter nie net te doen het met die gradering van 'eienskappe' nie, maar ook met

2.4.2 predikasies wat oordele uitdruk. 'n Saak wat nou hiermee saamhang, is dat gradering soms geskied d.m.v. die daarstelling van 'n bepaalde norm. Net soos oordele is norme egter relatief.

2.4.3 Gradering d.m.v. die gradeerders *genoeg* en *te*. Uitinge met *te* en *genoeg* moet twee teenstellende adjektiewe bevat, d.w.s. antonieme.⁴⁾

te en genoeg

by teenstellende pare soos *lank* \times *kort*, gee die ontkenning van die een pool nie die betekenis van die ander pool nie. Dus, as iets nie *kort* is nie, is dit nie noodwendig *lank* nie. Dit kan bv. van gemiddelde lengte wees. Daar bestaan wel 'n simmetriese verhouding sodra die gradeerders *te* en *genoeg* saam gebruik word.

Ons kan aanvaar dat indien ons polariteit wil uitdruk, die volgende vergelykings moet geld:

Die man is te hooghartig = nie nederig genoeg nie

Die man is nie te hooghartig nie = die man is nederig genoeg.

4) Bierwisch (1967) dui hierdie twee pole aan as lank = (+Pol)
kort = (-Pol).

Na aanleiding van

- (a) Die muur is te hoog
 Die muur is nie laag nie
- (b) Die muur is nie te hoog nie
 Die muur is laag genoeg

dui Bierwisch (1967:7) dit skematies aan as:

- (a) X $\begin{bmatrix} te \\ \text{genoeg} \end{bmatrix}$ adj. vir Y - X nie $\begin{bmatrix} \text{genoeg} \\ te \end{bmatrix}$ B in Y
- (b) X nie $\begin{bmatrix} te \\ \text{genoeg} \end{bmatrix}$ adj. vir Y - X $\begin{bmatrix} \text{genoeg} \\ te \end{bmatrix}$ B in Y

Hy maak dus gebruik van twee antonimiese merkers:

te = 'oorskry 'n bepaalde norm'

genoeg = 'gelykstaande aan 'n bepaalde norm'

Vergelyk die volgende sinne:

- (a) Hy is groot
 (b) Hy is te groot
 (c) Hy is effens te groot
 (d) Hy is 5 cm te groot

teenoor

- (e) Hy is groot genoeg
 (f) *Hy is effens groot genoeg
 (g) *Hy is 5 cm groot genoeg

2.5 Om gradering van adjektiewe dus op 'n bepaalde punt op 'n skaal vas te stel, tree daar binne die BS presiseerders op. Die graderingsbeginsel kan grammatikaal as punte op 'n skaal aangedui word.

Eenvoudig gestel:

Dit is ver

Dit is baie ver

'n Woordjie soos *baie* tree op om 'n adjektief te modifiseer, bv.

baie warm

Dit dui dus op 'n punt of rigting op 'n skaal.⁵⁾ *Baie* is egter nie 'n eksplisiete aanduiding nie, aangesien dit 'n relatiewe vorm is en staat maak op 'n implisiete norm. So druk *warm* 'n ander oordeel uit in

Die tee is *warm*

as in: Die son is *warm*

In 'n bousel soos:

Die yster is amper warm

word geen aanduiding gegee dat op 'n opwaartse of afwaartse skaal beweeg word nie. Geen bepaalde punt word aangedui nie; *amper warm* is slegs 'n relatiewe oordeel. So kan bv. ook dieselfde hoeveelheid aangedui word deur

'n paar eiers

'n aantal eiers

baie eiers

Dit hang af watter norm of basis vir beoordeling ons aanvaar.⁶⁾

3.0 Teenstellingspare

Daar bestaan by die mens die gewoonte om ondervindinge en oordele te *polariseer*, om te dink in *teenstellingspare*. Dit is 'n bekende feit en volgens Lyons onderskei dit *antonieme* van *komplementêres*.

Sinne wat hierdie bepaalde tipe teenoorgesteldheid bevat, is altyd

5) Bolinger (1968:236) sê: "Gradable antonyms can be placed on scales and speakers use a variety of modifiers to specify certain points on those scales."

6) Vgl. Lehrer (1974:2).

implisiet vergelykbaar maar Lyons (1968:465) sê:

"they do not refer to independent opposite qualities."⁷⁾

Verder impliseer die teenoorgesteldes 'n gradering van 'meer as' en 'minder as' m.b.t. 'n implisiete norm.

Vir baie mense is 'n persoon òf goed òf sleg en as hy nie spesifiek geplaas kan word nie, is hy deels goed en deels sleg, of nié goed of nié sleg nie.

Baie *teenoorgesteldes* is morfologies nie-verbindbaar, bv.

goed × sleg

hoog × laag, ens.

Tog vertoon die grootste hoeveelheid teenstellingspare 'n morfologiese verband, bv.

gesond × ongesond

(d.w.s. die met 'n bepaalde voorvoegsel wat 'n teenoorgesteldheid aandui). Sommige adjektiewe vertoon sowel 'n morfologies-verbindbare teenoorgestelde as 'n nie-morfologies-verbindbare teenoorgestelde, bv.

gesond × ongesond

gesond × siek

Omdat die mens egter ander oordele wil kategoriseer in digotomiese kontraste, blyk dit die rede te wees waarom die meeste gewone, gradeerbare teenstellings morfologies nie-verbindbaar is nie. Lyons (1977:277) noem hierdie teenstellings "morphologically unrelated antonyms".

Wat teenstellingspare betref, onderskei ons tussen:

7) Hierdie feit is ook jare gelede deur Sapir aangedui.

- (i) antonieme,
- (ii) komplementariteit en
- (iii) omgekeerdheid.

3.1 Antonieme

Die relasie wat deur antonieme uitgedruk word, kan die maklikste verklaar word deur bv.

groot \times klein

lank \times kort, ens.

Kontraste soos

groot \times klein

baie \times min

bietjie \times baie

gee die gevoel weer van "absolute waardes" binne die betekenisveld van hoeveelheid. Kleuradjektiewe daarenteen dui kwalitatiewe verskille aan binne die betekenisveld van kleurwaarneming.

Hierdie gevoel by bv. *groot \times klein*, ens. is egter 'n illusie wat hoofsaaklik gegrond is op die linguistiese feit dat gradering wat implisiet teenwoordig is in die terme (baie \times bietjie, ens.) nie formeel aangedui word nie.

Die belangrikste kenmerk van hierdie soort teenoorgesteldes is dat hulle *gradeerbaar* is. Dié gradering berus op vergelyking, d.w.s. vergelyking volgens 'n norm. Die vrae

Hoe groot?

of Hoe klein?

dra die voorveronderstelling dat die voorwerp in kwessie, alreeds geplaas is in die rigting van één pool van die skaal, nl. *groot*.

Indien 'n verdere omskrywing van plekwaarde (gradering) op die skaal m.b.t. die groottenormvereis word, word die vergelyking eksplisiet of implisiet aangedui.

3.1.1 Eksplisiete gradering⁸⁾ berus op die vergelyking van twee toestand van dieselfde ding. Die meeste adjektiewe val in hierdie kategorie. 'n Kenmerk van die tipe adjektiewe is dat daar van trappe van vergelyking gebruik gemaak word, bv.

hoog × laag

hoër × laer

hoogste × laagste

Vgl. ook: groot × klein

goed × sleg, ens.

Wanneer die antonieme nie eksplisiet gegradeer word nie, word opgemerk dat die stelwaarde van die een nie die hefwaarde van die ander impliseer nie, bv.

hy is nie lank nie

impliseer nie

hy is kort

nie⁹⁾

Hierdie eienskap onderskei dan ook die *antonieme* van die *komplementêres*.

As ons by Lyons (1968:466) se

'n Klein olifantjie is 'n groot dier

8) Volgens Lyons (1977:274) kan gradering ook *semi-eksplisiet* wees. Hiermee word bedoel die gebruik van 'n vergelykende konstruksie sonder die eksplisiete aanduiding van die norm wat geld vir vergelyking nie, m.a.w. gradering vind plaas maar die norm word nie in die uiting verstrekk nie.

9) Die oordeel kan wees dat hy van gemiddelde lengte is.

klein en *groot* slegs sou beskou as *onversoenbares* of *komplementêres*, sou die sin onaanvaarbaar kontradiktories wees. Maar die sin is dit nie. Die feit is: ten opsigte van die norm vir olifante is hierdie olifant klein en ten opsigte van die norm vir diere, is hy groot.

3.1.2 Die implisiete gradering van antonieme verklaar ook die feit dat daar geen kontras bestaan tussen die lede van 'n bepaalde paar in 'n ongemarkeerde vraag nie.

Hoe groot is dit?

veronderstel nie dat die objek in kwessie nie aangedui sal word deur *groot* eerder as *klein* nie. Dit hang af van die verwagting van die navraer.

As 'n ontkennde antwoord verstrek word op die vraag:

Was dit 'n goeie vertoning?

sal dit heelwaarskynlik vertolk word as:

Dit was 'n swak vertoning

behalwe as die persoon wat die vraag beantwoord verder gaan en sy ontkenning kwalifiseer en dit duidelik stel dat sy oordeel nie ge-
maak is in terme van die pole-kontras van *goed* en *swak* nie, maar volgens 'n persoonlike oordeel. Wanneer so 'n vraag gestel word, word 'n relevante *skaal* gevra deur die gespreksgenote. Die objek word dan volgens hierdie skaal gemeet.

3.1,3 Antonieme openbaar ook 'n positiewe en negatiewe eienskap, d.w.s. 'n *positiewe* en *negatiewe polariteit*. Baie adjektiewe ver-
toon hierdie kenmerk, bv.

ryk × arm

mooi × lelik

slim × dom

diep × vlak

laag × hoog

kort × lank

ver × naby, ens.

As gevolg van die positiewe en negatiewe pole van dié adjektiewe, is die neiging by sprekers om altyd die positiewe pool as uitgangspunt te gebruik, bv.

Hoe ryk is die man?

Hoe diep is die rivier?

Hoe hoog is die bergpiek?

Hierdie bepaalde uitgangspunt word gehandhaaf wanneer daar uitbreiding plaasvind by die predikasie. Vgl.

Die tafel is dubbeld so lank soos die bank

Die glas is half so vol as die koppie

Sy broer is half so oud soos hy

Maar:

*Die tafel is dubbeld so kort soos die bank

*Die glas is half so leeg soos die koppie

*Sy broer is half so jonk soos hy

Dit dui dus daarop dat albei aanduidings van polariteit nie ekwivalent is in elke opsig nie. Vergelyk egter:

Die garing is dubbeld (twee keer) so dun soos 'n haar

In hierdie uiting is die uitgangspunt die 'dunheid'. Ons gradeer dus vanuit die 'dunheidnorm'.

In die verband kan sommige wel gangbaar wees, bv.

(a) Pieter is twee maal so slim as Klaas

Pieter is half(pad) so mal as Klaas

(b) In die kamer is dit halfpad donkerder as in die gang

In die kamer is dit dubbel so helder as in die gang

In albei gevalle in (b) is die kamer helderder. By die volgende adjektiewe, is die positiewe aanduiding grammatikaal, maar die negatiewe kant nie. Ons maak gebruik van maatfrases, bv.

Die trein is 10 waens *lank*

Die rivier is 250 m *breed*

Die krans is 200 m *hoog*

Jan is 35j *oud*

teenoor

*Die trein is twee waens *kort*

*Die stroom is 'n meter *smal*

*Die krans is 10 m *laag*

*Sannie is twee jaar *jonk* ¹⁰⁾

Hier kom 'n oriëntasie tot die positiewe pool baie duidelik na vore. Slegs die (+Pool)-gemerkte elemente van 'n teenstellende paar kan 'n *maatfrase* bevat. Die maatfrase dui die skaal aan en die bepaalde punt op die skaal.

Teenoor die positiewe pool wat altyd gestel word, kan die negatiewe pool egter wel voorkom. As ons dan die negatiewe pool sou gebruik, is dit altyd met die voorveronderstelling dat ons 'n negatiewe antwoord verwag:

Die man is arm - voorveronderstelling

10) Vgl. Hoofstuk V: 4.0 vir Bierwisch se siening oor ruimtelike adjektiewe.

Hoe arm is die man? - vraag

Die man is baie arm - verwagte antwoord

en nie:

Die man is baie ryk

nie.

Lyons (1977:276) beweer dat daar geen logiese gronde bestaan vir tale om morfologies-nie-verbandbare teenstellings te hê nie, d.w.s.

goed × sleg

'n Taal kan op semantiese gebied net so sterk uitdrukking gee d.m.v. bv.

goed × *ongood

Vgl. hierteenoor

diep × ondiep

Lyons beweer verder dat dit logies nie nodig is om enigsins leksikale teenstellings te hê nie. Dit kom dus daarop neer dat

X is sleg weergegee word deur *X is nie goed nie*

X is baie sleg weergegee word deur *X is (baie) nie goed nie*

3.2 Komplementariteit

Die relasie wat deur komplementêres uitgedruk word, kan die maklikste geïllustreer word deur bv.

getroud ongetroud

manlik vroulik, ens.

3.2.1 In teenstelling met antonieme, is die belangrikste eienskap van komplementêres dat die stelwaarde van die een die hefwarde van die ander veronderstel, bv.

hy is ongetroud ⊃ hy is NIE getroud NIE

hy is NIE ongetroud NIE ⊃ hy is getroud

Getroud en *ongetroud* word beskou as *komplementêres*.

3.2.2 Daarby vertoon komplementêres ook dat die bevestiging van die een die ontkenning van die ander veronderstel.

hy is *getroud*

veronderstel: hy is nie *ongetroud* nie.

dus $\sim X \supset Y$

en $Y \supset \sim X$

Iemand is *ongetroud* as die proposisie waar is dat $\sim p$ (hy is nie *getroud* nie).

Die gradeerders *te* en *genoeg* kom egter nie saam met die komplementêres voor nie, bv.

Hy is *getroud*

*Hy is *te* *getroud*

*Hy is *getroud* *genoeg*

Dit geld ook vir die ander pooluiterste *ongetroud*. Let daarop dat in 'n bousel soos:

Hy is *manlik* *genoeg*

en Hy is *te* *manlik*

word daar nie gebruik gemaak van die komplementêres *manlik* \times *vroulik* (eienskappe) nie, maar van oordele oor manlikheid.

Soms vind ons dat by ongradeerbare teenstellings daar tog 'n eksplisiete gradering plaasvind. As iemand die vraag stel

Lewe X nog?

en die antwoord is

Ja, en hoe!

word die ongradeerbaarheid van *dood* nie betwyfel nie en ook nie 'n

gradering gegee van

dood × lewendig

nie, maar 'n gradering van 'n *sekondêre implikasie* van *lewendig*.

Vgl. Lyons (1977:278) se "secondary implications" Vgl. ook

X is meer oujongkêrel as Y

Hier word 'n gradering gegee van die sekondêre konnotasies van *oujongkêrel*.

3.2.3 Vir Bolinger (1974) gaan dit om die tweedeling

(i) adjektiewe wat 'n bepaalde kwaliteit van 'n onderwerp aandui, bv.

christelik × minder christelik × meer christelik;

(ii) adjektiewe wat slegs

(a) een poolkant aandui of

(b) adjektiewe wat die begrip 'met betrekking tot' aan-
aandui, bv.

(a) nie-christelik (geen gradering)

(b) onchristelik

Aangesien twee uiterste pole nie gradeer kan word nie (d.w.s. hulle kan nie op 'n skaal geplaas word nie) kan hulle ook nie gemodifiseer word nie, bv.

*baie nie-christelik

*baie nie-amptelik

3.2.4 Dit is die negatiewe kant van die gradering wat 'n limiet of nulpunt bereik, terwyl dit nie die geval is vir die positiewe kant nie.¹¹⁾

11) Lehrer (1974:27) "A thing can be so narrow or so small that it approaches zero in extension, but there is no corresponding limit to how large, wide or tall something can be."

3.2.5 Wanneer ons adjektiewe aantref wat beskou kan word as 'absolute' adjektiewe is dit nog nie 'n uitgemaakte saak dat hierdie 'absolute' adjektiewe volkome absolute betekenis dra nie.¹²⁾

By die absolutes kry ons tipes van twee klasse, nl.

(i) *koploos*

Hierdie tipe laat geen gradering toe nie, bv.

**koploser* in

*Die een liggaam was koploser as die ander

Dit is as gevolg van 'n logiese weerstand.

Tog vind ons wel

moedeloos moedeloser moedeloosste

(ii) *blind*

(a) sonder gesig, bv.

'n Blinde kan nie blinder word nie.

(Opmerking: Vergelyk egter: die man is nou *heeltemal blind*.)

(b) onoplettend, bv.

X is blinder (vir die waarheid) as Y.

3.3 Onversoenbaarheid (Incompatability)¹³⁾

Komplementêres staan onversoenbaar teenoor mekaar.

hy is getroud

impliseer

hy is nie ongetroud nie;

getroud en ongetroud

staan dus onversoenbaar teenoor mekaar.¹⁴⁾

12) Vgl. Ponelis (1968:99).

13) 'n Term van Lyons (1968:461).

14) Vgl. De Villiers (1975:62).

Die saak van onversoenbaarheid van terme speel 'n baie belangrike rol wanneer ons kleuradjektiewe onder die loep neem.

Die blaar is groen
impliseer dat die blaar geen ander kleur is nie, d.w.s.

nie-rooi, nie-blou, ens.

Die blaar is nie groen nie
impliseer dat die blaar enige ander kleur kan wees. Hier het ons te doen met die kwessie van hiponimie.¹⁵⁾

3.4 Omgekeerdheid (Converseness)

Daar bestaan 'n parallelisme tussen omgekeerdheid en antonieme maar tog openbaar *omgekeerdes* 'n bepaalde *relasie* m.b.t. 'teenoorgesteldheid'. In 'n groot mate hang hierdie relasie nou saam met die naamwoord, bv.

Jan is groter as Piet
impliseer:

Piet is kleiner as Jan.

Piet is getroud met Sannie
impliseer:

Sannie is getroud met Piet

Hier kan ons ook dui op *oorganklike relasies*, nl.

As $X \supset Y$ en $Y \supset Z$
is $X \supset Z$.

4.0 Norme en gradeerbaarheid

'n Kwessie wat baie nou saamhang met gradeerbaarheid (deur vergelyking) is *norme*.

15) Vgl. Hoofstuk VI oor hiponimie.

Piet is slim

impliseer:

Piet is nie dom nie

Piet is slimmer as Jan

beteiken:

Piet is slimmer as wat Jan slim is

Dit beteken dus nie dat Jan dom is nie.

Die sin

Piet is slimmer as Jan

kan ook geïnterpreteer word as:

Jan is dommer as Piet

afhangende watter pool as uitgangspunt gekies word.

Die twee bousels is nie sinoniem nie. Die onderbou verskil:

Piet is slimmer as wat Jan is slim

teenoor:

Jan is dommer as wat Piet is dom.

Ons sê bv. ook

Piet is slimmer as Jan

eerder as

Jan is dommer as Piet

In eersgenoemde is die norm *slim*. Die gradering het as aanvangspunt *slim*. In

Jan is dommer as Piet

is die norm *dom*. Die gradering het as aanvangspunt *dom*.

Wanneer 'n spreker sê

Die sop is warm

word verstaan dat die sop relatief warm is volgens 'n sekere implisiete *norm*, d.w.s. die norm wat in ag geneem word vir dié van vloei-stof by etes. Vgl. egter:

Pretoria is warm in die somer

Hier word 'n ander norm of basis vir die oordeel aanvaar.

Wat *oordele* betref, gaan dit nie om die eienskap nie maar om die oordeel van 'n spreker. Op die bewering van 'n spreker

Die opvoering is goed

sal ons nie kan sê dat die bewering òf waar òf vals is nie. *Goed* is nie 'n eienskap van die opvoering nie, maar 'n oordeel van die spreker.

Hoe swak was die opvoering?

impliseer nie dat die opvoering goed of sleg was nie, maar

Hoe swak was die opvoering?

impliseer wel dat die opvoering eerder *swak* as goed was. Verder word die positiewe pool altyd hoër aangeslaan as die negatiewe kant, d.w.s. 'n *voorkeurorde* geld, Lyons (1977:276) se "preference sequence".¹⁶⁾

Wat egter van belang is, *is dat oordele relatief is*. Vandaar die gradering by adjektiewe. Vergelyk in die verband die reeds genoemde

'n Klein olifantjie is 'n groot dier

Indien ons aanvaar dat adjektiewe eienskappe aandui, kan die einste olifantjie nie tegelyk *groot* en *klein* wees nie. Dit is 'n logiese

kontradiksie en tog vind ons nie dat bg. sin semanties anomalies is nie. Die implisiete grootte-norm van olifante is nie hier dieselfde kring wyer uit, is nie net beperk tot adjektiewe nie maar word as die implisiete grootte-norm vir diere in die algemeen nie; u; ouer × kind; noord × suid. Lyons (1977:276) noem hierdie korrelasies "a hierarchy of semantic preference".

kontradiksie en tog vind ons nie dat bg. sin semanties anomalies is nie. Die implisiete grootte-norm van olifante is nie hier dieselfde as die implisiete grootte-norm vir diere in die algemeen nie.

As gevolg van die feit dat ons oordele dus op 'n bepaalde norm berus, ondervind ons die probleem in ons daaglikse gesprekke dat ons nie altyd ooreenstem oor die norme wat behoort te geld nie. Wat sou 'n spreker se norm vir ver wees as jy sou sê:

Hy woon ver buite die stad?

Ons sou die vraag kon vra:

Hoe ver is die ver?

Om dus meer eksplisiet aan te dui in watter mate ons gradeer, tree daar binne die BS, presiseerders op, nl. graadbepalings, vergelykings, aanvullings en die "gradeerders" *genoeg en te*.

Soms kom geen presiese aanduiding voor van die bepaalde grootte of norm nie, bv.

Hy is groot.

'n Verdere uitbreiding van die predikasie d.m.v. trappe van vergelyking, kan 'n implisiete grootte of norm bewerkstellig, bv.

Hy is groter as die kleinste een

Hier is ook nie 'n spesifieke of eksplisiete normaanduiding nie.

Die *groter* wat hier bedoel word, kan nog klein wees volgens

individue se aanvaarde norme. Dit kan wel eksplisiet aangedui word deur gebruik te maak van 'n *kwantifiseerbare norm*, bv.

Hy is 5 cm langer as die kleinste.

Omdat *te* dui op 'n oorskryding van die norm, kan ons ook aandui in watter mate die norm oorskry word, bv.

effens te groot

waar die norm nie eksplisiet genoem word nie. By

10 cm te lank (vir 'n vlieënier)

word die oorskryding van die norm eksplisiet genoem. Die spreker maak dus hier gebruik van 'n gekwantifiseerde norm. Ons kan aflei dat hy 10 cm meer is as 'n gegewe standaard. Omdat ons hier aandui in watter 'mate' die norm oorskry word, maak ons gebruik van maatbepalings. *Genoeg* daarenteen dui aan dat 'n norm bereik is en daarom neem *genoeg* nie maatbepalings nie, bv.

*hy is 5 cm groot genoeg

Vgl. egter:

Dertig uit 'n honderd is genoeg om ...

Hy is amper groot genoeg

Hy is net groot genoeg

Saam met *genoeg* en *te* kom ook uitbreiding voor d.m.v. 'n voorsetsel as nabepaling van die adjektief, bv.

groot genoeg vir die doel

Hier word 'n gegewe standaard veronderstel.

Wanneer ons te make het met kleuradjektiewe,¹⁷⁾ word 'n bepaalde

17) Vgl. Hoofstuk IV vir die bespreking van kleuradjektiewe.

gradering en norm veronderstel, nl.

rooi genoeg

te rooi (vir 'n aandrok)

Dit is as gevolg van die feit dat ongegradeerde antonieme verstaan word as implisiet-gegradeer met verwysing na 'n relevante norm, dat 'n vergelykende sin soos

Ons huis is groter as julle s'n

of Ons huis is groter as wat julle s'n was

slegs bevredigend geanaliseer kan word, indien 'n vergelyking in die onderbou veronderstel word.

Ons huis is groot

en Julle huis is groot

'n Sin soos

Ons huis is groot

gee te kenne

Ons huis is groter as die gemiddelde huis

Dit is 'n vae norm.

'n Sin soos

Ons huis is groter as julle huis

geld 'n gegewe huis as norm.

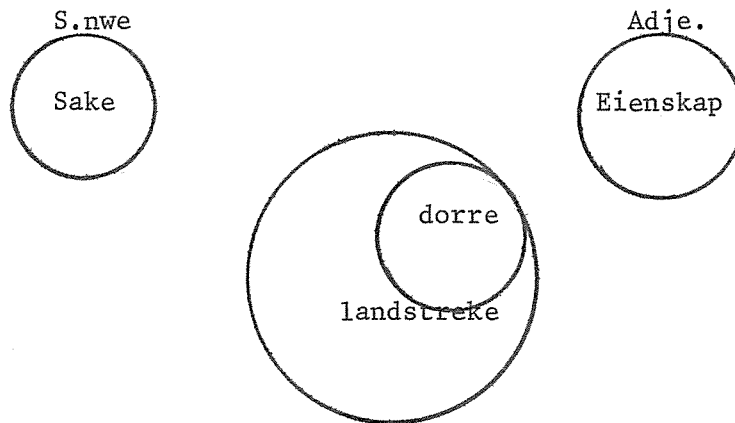
So ook in

Daar is meer kinders in st.1 as in st.11 in die skool.

5.0 Die adjektief tree op as beperking van die naamwoord en stel daardeur 'n bepaalde norm. As gevolg hiervan word 'n bepaalde subklas aangedui, bv.

landstreek kan op enige landstreek dui

dorre landstreek is 'n subklas van alle landstreke.

Die adjektief beperk dus die toepassingsveld van die s.nw.

6.0 Sommige naamwoorde tree as normbepalers op terwyl sommige adjektiewe optree as versterking van die betekenis genoem deur die s.nw., bv.

- 'n volslae idioot
- 'n ware vriend
- 'n blote feit
- 'n algehele vreemdeling
- pure onsin, ens.¹⁸⁾

Botha (1974:143) noem dat hierdie tipe nie geprenominaliseerde adjektiewe is nie "maar eerder markeerders van die positiewe pool op 'n tweepoolskaal." Hy dui ook aan dat 'n naamwoord soos onderwyser in

- (a) Sy pa is 'n onderwyser
- (b) My klasonderwyser is 'n onderwyser

(met die predikasievorm by (b) van

... is nie 'n onderwyser se voet nie)

'n duidelike verskil aandui tussen onderwyser in (a) en onderwyser in (b). Die waarheid van (a) is bewysbaar, maar nie die van (b)

18) Vgl. De Villiers (1975:146).

nie, want (b) verteenwoordig 'n oordeel. Dié oordeel in (b) se predikasie berus op 'n voorveronderstelling dat 'n onderwyser nie werklik 'n onderwyser is tensy hy 'n goeie onderwyser is nie.

7.0 Sommige (prenominale) "intensiveerders"¹⁹⁾ soos

'n pure man

'n totale mislukking

'n skone kind

loutere onsin

beklemtoon die element van gradering in oordeelpredikasies.

8.0 De Klerk (1976:61) sê n.a.v.

Pretoria is nie Pretoria nie

en Sonder sy jakarandas is Pretoria nie Pretoria nie,

dat "dit nie identiteit is wat bevestig of ontken word nie, maar sekere aannames rakende die voorwaarde(s) vir klaslidmaatskap."

'n Gegewe referent kan dus deur eksplisering van 'n voorveronderstelling, bv.

Dis nie 'n motor nie, dis 'n skedonk

na die spreker se oordeel eerder lidmaatskap van klas A as van klas B waardig wees. Dit wil dus voorkom of daar 'n soort "graderingsbeginsel" - vergelykbaar met die by adjektiewe - by predikasies van hierdie aard teenwoordig is.

9.0 Waar die norm 'n aanname is, word die graderingsoordeel die duidelikste aangetref. Waar die norm gegee is, het ons nie te doen met 'n oordeel nie, maar met 'n proposisie, bv.

¹⁹⁾ Vgl. Botha (1974:145) en De Klerk (1976).

Die seun is mondig

Hier het ons nie te doen met 'n oordeel nie maar met 'n proposisie wat waar of vals is. Dus:

- (a) *Die een maat is geykter as die ander
- (b) *Jan is mondiger as Sarie
- (c) *Die priester is meer georden as die ander
- (d) *Saak X is wettiger as saak Y
- (e) *Beskuldigde A is skuldiger bevind as beskuldigde B
- (f) *Die een passasier is bewusteloser as die ander passasier na die ongeluk

10.0 Ons het ook gesê *te* en *genoeg* dui die norm aan. Vergelyk die volgende twee sinne:

- (a) Die regering doen te min aan Nie-Blanke-behuising
- (b) Die regering bestee te veel aan Nie-Blanke-behuising

Hiervolgens verskil mense se norme onderling.²⁰⁾ Kortom, ons sê daar is norme. Hierdie norme kan ooreenkom of verskil.

11.0 Die graadbepaling by adjektiewe blyk daaruit dat met die uitsondering van *absolute*,²¹⁾ alle adjektiewe kan verbind met graadwoorde en dat graadwoorde nie voorkom buite die sintagmatiese verband met adjektiewe en sekere bywoorde nie, bv.

*Hy is uiters

*Dit is besonder

Uit semantiese oogpunt lyk Bresnan (1973) se standpunt dus baie aanneemlik.

20) Vgl. Lyons (1968:467)

21) Vgl. Hoofstuk III, p.55.

*

11.1 Die vergelykingskonstruksie in Afrikaans

11.1.1 Die vergelykingskonstruksie is seker die uitgebreidste en mees komplekse in Afrikaans. Die tipe konstruksie kom voor in

1.1 die koppelwerkwoordaanvulling.

Hier kry ons twee tipes, nl.

1.1.1 die adjektiwiese koppelwerkwoordaanvulling, bv.

Jan is groter as Piet

1.1.2 die naamwoordelike koppelwerkwoordaanvulling, bv.

Politici is dikwels meer bek as binnegoed

1.2 Aanvullings deur bywoorde van wyse, bv.

Hy kom meer gereeld as sy broer.

Vir ons doel is 1.1.1 en 1.2 van belang.

11.1.2 Bresnan (1973) en Du Plessis (1977) beweer dat alle vergelykingskonstruksies 'n onderliggende graadbepaling bevat.²²⁾ Die verhouding (volgens Du Plessis) van die BS tot die graadbepaling is:

$$\left(\frac{\overline{BS}}{grdbep} \right) \left(\{ \frac{\overline{BS}}{grdbep} \} \right) \{ \frac{BS}{grdbep} \}$$

BS → (Byw.) B.nw = is baie mooi

Grdbep → (Vbp) Grdwrd = veels te mooi

22) Vgl. ook die volgende in die verband:

(a) Doherty, P. & A. Schwartz (1967)

(b) Pilch, H. (1965)

(c) Teyssier, J. (1968)

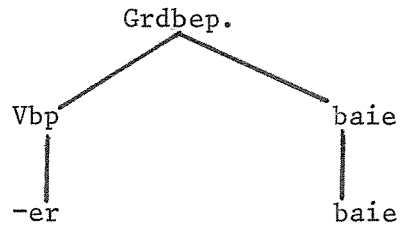
(d) Huddleston, R. (1967)

(e) Stanley, R. (1969)

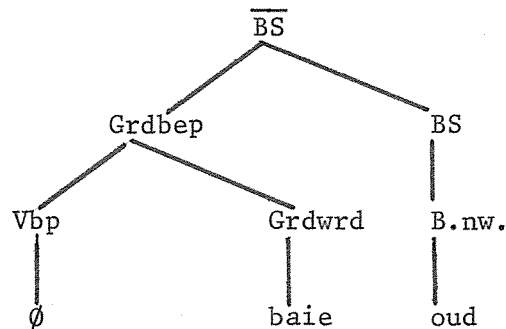
(f) Breedts, M. (1975)

Dit kom dus daarop neer dat binne elke BS 'n graadbepaling optree as voorbepaling by die BS, bv.

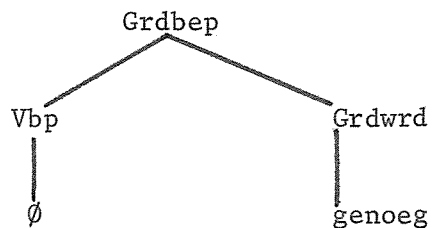
11.1.2.1 (hy is) ouer

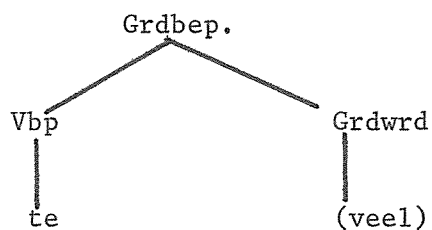
11.1.2.2 (die man is) baie oud

11.1.2.3 (hy is) oud genoeg

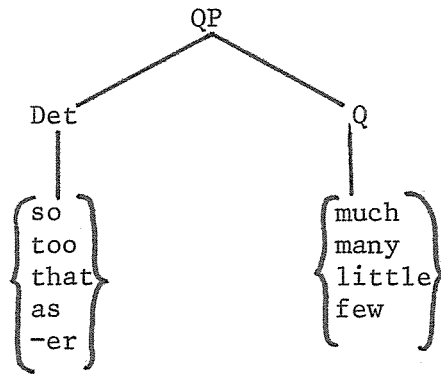
11.1.2.4 (hy is) te oud

Bresnan (1973) noem hierdie graadbepaling 'a partitive or quantifier-like element'. Bresnan dui aan dat die vergelykingskonstruksie voorafgegaan word deur 'n 'Quantitative Partitive' (QP) wat weer bestaan uit 'n 'Det' en 'Quantifier'. Du Plessis (1977) noem hierdie

begrippe *Graadbepling* wat verdeel word in 'n *voorbepaler* (Vbp) en 'n *Graadwoord* (Grdwrd).

Vgl. Bresnan (1973):

Die voorbepaler laat egter variasies toe in die vorm van

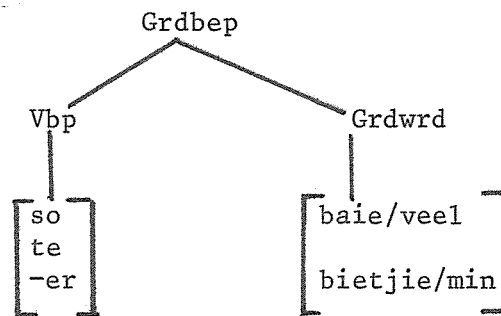
so, te, -er.

Die graadwoord varieer tussen

baie/veel

bietjie/min

Dus:

Vir Bresnan ontwikkel die vergelykingskonstruksie dus sò:

1. She has more independence

wat afgelei is uit:

2. [[-er much] independence]

en

3. (She is) happier

wat afgelei is uit:

4. [[-er much] happy]

'More' is die komparatief van 'much' en 'many'.

'more' is dus = -er much

'more' is = -er many.

Vir Afrikaans kan ons dan sê dat

5. (Sy is) meer onafhanklik

afgelei is uit:

6. meer = baie + vergrotende trap -er
= [[-er baie] onafhanklik]

en

7. (Sy is) gelukkiger

afgelei is uit:

8. gelukkiger = baie + vergrotende trap -er
= [[-er baie] gelukkig]

Vgl. ook

(Hy is) minder diensbaar

wat teruggevoer kan word na

[[-er min] diensbaar]

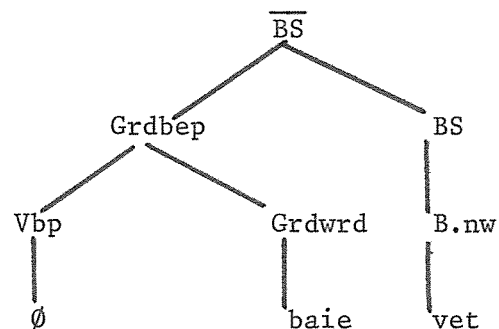
en

(Die man) is baie vet

wat teruggevoer kan word na

[[∅ baie] vet]

Dus:

11.1.3 Die feit dat geen BS (wat 'n vergelykingskonstruksie moet bevat) gevind kan word wat nie 'n graadbepaling soos

meer

te veel

te min

so

te

toelaat nie, versterk volgens Du Plessis (1977) die vermoede dat 'n grdbep onderliggend aan alle BS'e gestel moet word. Vgl.:

meer ~~seniel~~ × te min ~~seniel~~ × so ~~seniel~~ × te ~~seniel~~

groter × te min groot × so groot × te groot

kleiner × te min klein × so klein × te klein

As dit so sou wees dat 'n graadbepaling voorkom in die vergelykingskonstruksie, kan ons aanvaar dat 'n graadbepaling voorkom in die BS van die ontvangsin sowel as in die BS van die inlyfsin.

As ons dus aanvaar dat onderliggend aan alle BS'e daar in die Vbp by die BS voorsiening gemaak word vir die generasie van 'n graadbepaling as deel van die hoofmoment van die BS, kan die vergrotende trap binne die vergelykingskonstruksie verklaar word.

Graadbepalings modifiseer nie net naamwoorde, adjektiewe en bywoorde nie, maar ook ander graadbepalings, bv.

Hy is te veel meer behep met ...

Hy is veels te veel bedrywig

Hy is so veels te veel besig

Hy is egter skynbaar uiters korrup

HOOFSTUK II

TRAPPE VAN VERGELYKING

1.0 Adjektiewe word in Afrikaans baie maklik uitgeken aan die spreidingspatroon en die trappe van vergelyking wat adjektiewe vertoon. Die vergelykingsaspek by adjektiewe kom tot uiting in die graderingsbeginsel. Ons maak gebruik van vergelyking om 'n bepaalde saak wat deur 'n naamwoord genoem word d.m.v. die adjektief te beoordeel op 'n skaal.

Binne die vergelykingstrappe word gewoonlik onderskei tussen die *stellende*, die *vergroterende* en die *oortreffende* trap, nl.

mooi mooier mooiste

Morfologies word die vergroterende trap aangedui deur die toevoeging van *-er* en die oortreffende trap word aangedui deur die toevoeging van *-ste*. In die oortreffende trap verskyn egter nog 'n addisionele element, nl. *die*, bv.

die mooiste

*'n *mooiste*

'n Groot aantal adjektiewe vertoon egter nie die vorme *-er* en *-ste* nie. Baie adjektiewe is vir vergelyking nie morfologies gemerk nie, bv.

afgeleë meer afgeleë mees afgeleë

Die voorbepalers is dus *meer* en *mees*.

2.0 Soms word die trappe van vergelyking ook genoem intensiteitsgrade of *-trappe*. Die intensiteitstrappe word verdeel in 'n neutrale intensiteit, 'n intensiteit wat hewiger as die neutrale is en

nog 'n trap wat die intensiteit van die vorige twee oortref. Binne elkeen van hierdie intensiteitsgrade word fyner grade van intensiteit deur *graadbepalings* aangedui. Die graadbepalings bestaan gewoonlik uit *graadwoorde*, bv.

baie

besonder

geweldig

Die besondere graadwoorde dui op 'n sterk intensiteit. Dié intensiteit vind ons by die stellende sowel as die vergrotende trap, bv.

baie sterk × *baie sterker*

besonder sterk × *besonder sterker*

geweldig sterk × *geweldig sterker*

'n 'Swak' intensiteit word weer verkry deur die graadbepalings *nogal* en *taamlik*, bv.

nogal sterk × *nogal sterker*

taamlik sterk × *taamlik sterker*

effens sterk × *effens sterker*

Die norm is 'redelik', 'gemiddeld', ens.

Die vergrotende trap kan bv. soos volg gegradeer word:

effens sterk, sterker, heelwat sterker, baie sterker.

Die oortreffende trap word gewoonlik in twee verdeel, nl. 'n 'gewone' oortreffende intensiteit en 'n 'sterker' oortreffende intensiteit, bv.

hy is die sterkste (van die drie)

hy is die heel sterkste (van die drie)

Hierdie tipe kom ooreen met

pure

ware

egte

Dit is dus inderdaad waar dat hy die sterkste van die drie is. In:

Hy is die heel sterkste van die drie

vind ons 'n beklemtoning van die predikasie.

3.0 Jespersen (1924) het toentertyd al aangedui dat al drie trappe nie trappe van vergelyking is nie. Vir hom is die stellende trap geen trap van vergelyking nie. Hy grond sy stelling op die feit dat geen vergelyking plaasvind nie. Volgens hom is die trap vergelykingsleeg. In gewone gesprekstaal kom die drie trappe ook nooit gelyktydig voor nie. Ten opsigte van dieselfde referent kom daar nie meer as een van die trappe in 'n sin voor nie, bv.

die spel was opwindend

die spel was opwinderder

die spel was die opwindendste

Die adjektief in een bepaalde trap kom in gewone kommunikasie voor.

Ons sê bv.

Die man is die welvarendste van al die mans teenwoordig

of:

Die plaas is verder as julle s'n

In die twee sinne het ons te make met verskillende referente.

Tog dui die drie trappe op sigself 'n graderingskaal aan. Alhoewel die stellende trap in

Die bokser is fris

geen vergelyking weergee nie, word daar tog 'n bepaalde oordeel uitgespreek deur die spreker. Die spreker het bepaalde kriteria vir 'frisheid' in gedagte.

4.0 In die gewone gebruik dui die oortreffende trap nie 'n hoër graad aan as die vergrotende trap nie. Dit stel dieselfde graad, slegs bekyk vanuit 'n ander hoek. Vergelyk bv. die volgende vier seuns se ouderdomme:

(1) A is ouer as die ander seuns BCD

(2) A is die oudste seun (die oudste van al die seuns ABCD)

In (1) word A vergelyk met die ander seuns. Daar is dus sprake van 'n vergelyking tussen ouderdomme. In (2) word A 'verge-lyk' met al die seuns, d.w.s. A ingesluit. Volgens Jespersen is daar dus nie sprake van 'n 'hoër graad' nie.

Die oortreffende trap is dus 'n inklusiewe vergelyking. Ons verge-lyk bv. A met al die ander van dieselfde soort, bv.

Mike Schutte is die sterkste van al ons bokkers

In 'n formule soos

$$a > b > c$$

$$\supset a > c$$

kom die vergelykingsgedagte tot uiting. Dit kom dus daarop neer dat a groter is as b, en b is groter as c en daarom is a groter as c. Ons kan dit ook soos volg stel:

goed	beter	beste
a	b	c

Daarom is c beter as a.

Dit is belangrik om daarop te let dat daar slegs twee dinge met me-kaar vergelyk word. Alhoewel c die beste is volgens 'die trappe van vergelyking' moet en is c slegs beter as a en in 'n ander ver-ge-lyking is c beter as b.

5.0 Ons kan dus met Jespersen saamstem dat vergelyking slegs plaasvind d.m.v. die komparatief of vergrotende trap. Aangesien twee sake dus vergelyk word, vind ons dat die komparatief 'aangehelp' moet word deur aanvullings soos bv.

... as ...

Dit is nie moontlik in die geval van die superlatief of oortreffende trap nie:

*die beste as al die ander

Vergelyk:

die beste van die spul (inklusief)

teenoor:

op een na die grootste

die derde beste

Hier word te kenne gegee dat die voorwerp nie die *grootste* en nie die *beste* is nie. Dit is nie die oortreffende vorm nie. Wanneer voorbepalings saam met die 'oortreffende trap' optree deur die gebruik van bv.

volgende

op een na

derde,

het ons nie te make met die oortreffende trap nie. Ons vind dat bousels

'n goeie

'n beter

gangbaar is, terwyl

*'n beste

nie voorkom nie.

Dit dui weer op die gedagte dat die superlatief 'n 'absolute' graad of uiterste subklas aandui. Vandaar die moontlikheid om te kan sê:
 een van die bestes.

Wanneer die mens vergelyk, kan hy slegs twee dinge vergelyk, bv.

Die man is goed/sterk/mooi/lank

Die man is sleg/swak/lelik/kort

Die fokus word geplaas op twee pole. Die vergelyking is nie volgens die trappe van vergelyking nie, maar volgens 'n skaal wat wissel tussen *goed* en *sleg*. Ons kan ook sê:

Dis goed, maar dit kan beter wees

Dis beter, maar nog nie jou beste nie

'n Bepaalde direksionaliteit word aangedui, nl.

- na +

en + na -

bv. goed \rightarrow beter \rightarrow beste

Goed, sterk, mooi, lank, sleg, ens. is ons uitgangspunt en vanuit hierdie punt vind dan gradering plaas.

6.0 As ons nou aanvaar dat die superlatief geen vergelyking is nie, kan die volgende vergelykingsformule gestel word:

(1) *meer* gevaarlik(er) as ... verg. na 'n pos. pool

(2) *so* gevaarlik as ... gelyk

(3) *minder* gevaarlik as ... verg. na 'n neg. pool

Let daarop dat die komparatief altyd gebruik word as 'n vergelykings-element, nl.

meer en -er

en *minder*

Wanneer teenstellende pare vergelyk word, kom die volgende vergelykings voor:

- (1) ouer as = minder jonk as
- (2) so oud soos = so jonk soos
- (3) minder oud as = jonger as

In die gewone gebruikstaal kom *minder* — nie baie voor nie (Vgl. (1) en (3)). Ons het dus hier ook te make met 'n vergelyking tussen twee pole. Ons vind by dié tipe dat daar teenstellingspare is wat versoenbaar is en ander wat onversoenbaar is. Vgl.

oud × jonk
 te oud = nie jonk genoeg nie
 te jonk = nie oud genoeg nie

Hierdie teenstellingspaar is versoenbaar met mekaar. Vgl. egter:

lafhartig × dapper
 te lafhartig = nie dapper genoeg nie
 te dapper ≠ *nie lafhartig genoeg nie.

Hierdie betekenisrelasie is nie simmetries nie.

Alhoewel

- (i) 'meer onvriendelik as' = (ii) 'minder vriendelik as'

is

- (a) so onvriendelik as (soos)

en (b) so vriendelik as (soos)

nie gelyk nie, aangesien in (a) aangedui word dat albei wat vergelyk word 'onvriendelik' is. Die norm in (a) is dus 'onvriendelik'.

In (b) word aangedui dat albei 'vriendelik' is. Die norm in (b) is 'vriendelik'. Vergelyking wat dus geskied d.m.v. *so ... as (soos)* is dan ook nooit op 'n neutrale vlak nie.

In

'meer onvriendelik as' = 'minder vriendelik as'

kan ons verder daarop dui dat as ons aan die items waardes toeken,
vind ons die volgende:

meer onvriendelik = minder vriendelik

Die twee bousels is gelyk.¹⁾ In

vriendelik × *onvriendelik* het ons 'n teenstelling

en in *meer* × *minder* het ons 'n teenstelling.

Sodra ons dit kombineer, kry ons 'n positief. Dus:

(i) *meer onvriendelik as* = (ii) *minder vriendelik as*

Wanneer sal ons (i) eerder as (ii) van iemand predikeer? Dit gaan
hier om 'n normfokus. In (i) is die uitgangspunt 'onvriendelikheid'
en in (ii) is die uitgangspunt 'vriendelikheid'.

In

nie meer as ...

staan die vergelyking ongekwalfiseerd;

niks meer as ...

staan gelyk en

nie so ... as

word die vergelyking aangedui as *minder as*.

In

nie meer as

niks meer as

nie minder as

niks minder as

1) Vgl. Givon (1970:4).

nie meer of minder as
is almal gelykstellings.

Kortom: As die komparatief ontken word, is dit 'n gelykstelling.

Insgelyks vind ons dat

nie so ... (positief, bv. *oud*) as = minder as
en nie so ... (negatief, bv. *jonk*) as = meer as

7.0 Ons kom agter dat die *komparatief* gebruik maak van aanvullings om te vergelyk. Die *superlatief* kan nie aanvullings neem nie.

Vgl.

beter as ...
*beste as ...
meer as ...
*meeste as ...

Ons het reeds genoem dat die superlatief 'n punt aandui aan die een kant van die vergelykingskaal. Hierdie 'hoë trap' i.p.v. die 'hoogste trap' word soms die *absolute superlatief* genoem, of net die absolute, bv.

met die grootste genoeë
met die hoogste agting

Daar is twee soorte superlatiewe, nl.

- (1) superlatiewe wat onoortrefbaar en absoluut is, en
- (2) superlatiewe wat potensieel oortrefbaar is.

Die tweede tipe is gebonde aan 'n oordeel binne 'n sekere konteks.

Tipies van hierdie bousels is die voorkoms van deelbepalings, bv.

die grootste van die drie
die beste van die vyftien spelers

die siekste onder die gevangenes

Die twee tipes kom bv. soos volg tot uiting:

- (1) Die hoogste berg in die wêreld
- (2) Die hoogste krikettelling in die geskiedenis.

Vgl. verder ook:

- (i) die langste nag van die jaar
die langste man in die groep
- (ii) die verste planeet in ons sonnestelsel
die verste wat Piet nog met 'n motor gery het
- (iii) die diepste oseaan in die wêreld
die diepste myn in ons land

8.0 Baiekeer maak ons gebruik van 'n latente tipe vergelyking.

Die komparatief wat dan voorkom, gee nie die eksplisiete vergelyking weer nie. Vgl.:

hy is te oud

dui daarop dat hy meer is as die norm vir *oud*, t.w.

meer as genoeg.

Wanneer ons die volgende superlatiewe beskou, vind ons dat hulle optree soos ware superlatiewe; dus hulle neem geen komplemente nie, bv.

opperste skelm

buitenste duisternis

uiterste skobbejak

Opmerking: In Engels kom hierdie adjektiewe voor as komparatiewe,

nl. upper

outer

utter

former

latter

elder

In Engels verskil hulle egter van ander komparatiewe in die opsig dat hulle nie komplemente, bv *as* kan neem nie.

9.0 Alle oordele berus op vergelyking. Hierdie vergelyking moet geskied op grond van 'n bepaalde norm of eienskap. Jespersen (1924) dui op *primêre* teenoor *sekondêre* of *tersiêre* vergelykingskwaliteite. By *primêre* vergelykingskwaliteite vind ons vergelykings soos

Jan is ouer as Piet.

Al wat aangedui word, is dat Jan ouer is, of

Piet is jonger as Jan.

By *sekondêre* vergelykingskwaliteite word een saak vergelyk in terme van 'n bepaalde hoedanigheid, bv.

Sy toespraak was meer opwindend as oortuigend

Hierdie bousel kan soos volg geparafraseer word:

Sy toespraak was (kan) eerder (beoordeel word as)

opwindend (as oortuigend)

Die vergelyking gaan om die gepastheid van die predikasie.

Vgl. ook:

Hy het haar aanwesigheid meer aangevoel as gesien.

Dit is egter 'n stilistiese aanwending eerder as 'n vergelyking.

Sinne soos die volgende is logiese onsin:

Sy is soveel beter as haar man as sjampanje beter is as bier

'n Hond kan beter ruik as wat hy kan hoor.

Ryle (1953:6) noem dit 'n *kategoriefout*. Dit gaan hier nie om 'n logiese norm nie, maar om die graad van verskil. Sinne soos die

volgende is egter gewoon in die spreektaal:

1. So arm as wat hy vroeër was, so ryk is hy nou
2. So mooi as wat die oudste dogter is, so lelik is die jongste

Ons het gesê dat *so* gelykstelling in 'n vergelyking aandui. Wat egter gelyk gestel word, is nie

ryk = arm

of mooi = lelik nie,

maar die graad van mooiheid = die graad van lelikheid. Die vergelyking word hier gedra deur die graadwoorde en nie die adjektiewe nie.

Die nie-voorkoms van 'n sin soos

*Jan is ryker as wat Piet nie is nie,

toon aan dat 'n vergelyking nie kan bestaan tussen 'n oordeel wat tegelyk bevestig en ontken word nie. Nietemin is sinne soos die volgende gewoon:

?Jan is skraler as wat hy maer is

?Jan is hardwerkender as wat hy slim is

?Sy is troulustiger as wat sy verlief is

Hierdie sinne word soos volg vertolk:

Jan is eerder hardwerkend as slim

m.a.w. dit is meer gepas om van Jan te sê dat hy hardwerkend is, as dat hy slim is. Wat ons dus hier het, is 'n oordeel oor die *gepastheid*²⁾ van die predikasie en nie 'n oordeel oor die graad van die eienskap wat d.m.v. die adjektief aan die referent toegeskryf word nie.

2) Bolinger (1973:542) noem dit *appropriateness*.

10.0 In die sin

Daar is sekere dinge wat ek meer as van nie hou nie
i.p.v.

Daar is sekere dinge wat ek verafsku,
het ons te make met 'n bepaalde stylfiguur, nl. *litotes*. Deur nader
te beweeg aan die positiewe pool en dit dan te ontken, word die ne-
gatiewe pool meer beklemtoon. Vgl. ook:

Dit het nie min gereën nie (=baie) (=genoeg)

Hy is geen onbedrewe werker nie (=bedrewe) (=baie bedrewe)
Die ontkenning van die negatiewe pool, stel die res van die skaal
oop vir interpretasie.

11.0 Wanneer die meeste adjektiewe in oënskou geneem word, kom dit
voor asof alle adjektiewe vergelykingstrappe het. By nadere onder-
soek blyk die teendeel. So bv. openbaar komplementêres die eien-
skap dat hulle nie gradeerbaar is volgens 'n skaal nie, bv.

*Hy is getrouder as sy broer

*Piet is mondiger as Sannie.

In

X is manliker as Y

het ons te make met 'n betekenisvariant van *manlik*. Komplementêres
vertoon dus geen trappe van vergelyking nie.

Die trappe van vergelyking dien dus as basis vir die gradering van
adjektiewe. Binne die trappe van vergelyking vind ons fyner gra-
deringsmiddele. Hierdie middele is bv. morfologiese gemerktheid, bv.

rooi × rooi(er) × (die) rooi(ste)

Hierteenoor maak ons ook van ander middele gebruik om adjektiewe te
gradeer, nl. leksikale gemerktheid, bv.

rooi × (bloed)rooi.

HOOFSTUK III

1.0 Norme en normbepaling

Wanneer gradering van die adjektief uitgedruk word, geskied dit volgens 'n bepaalde norm. Dit gaan oor 'n oordeel op 'n graderingskaal.

Norme word as

- (i) voorveronderstellings aanvaar of
- (ii) nader gepresiseer o.a. deur die voorsetsel - BS-konstruksie, bv.

Die studie is omvangryk genoeg vir 'n M.A. maar nie vir 'n D.Litt. nie.

Dit is knap vir 'n kind van sewe.

Dit wil voorkom of voor- en nabepalings by adjektiewe 'n presiseringsfunksie verrig by die graderingskaal.

2.0 Middele wat aangewend word om bepaalde norme daar te stel

2.1 Vergelyking is 'n baie kragtige uitbreidingsmiddel van die BS.

Dit kom daarop neer dat die vergelykingskaal by die adjektief aange-tref word in die uitbreidingsmoontlikhede wat die BS bied. Sekere bepalinge omvat 'n bepaalde betekenisaspek wat deur die gradering ²tweegebring word. Die vergelykingskonstruksie kom dus op 'n plek voor van 'n BS. Ponelis (1968) gee die volgende:

- (1) hy is deeglik
- (2) hy is soos wat ek is
- (3) hy is so deeglik as wat ek is
- (4) hy is deegliker as wat ek is

Volgens Ponelis is daar twee hoofteipes vergelykings, t.w. die waarby so optree (eweredige of gelykstellende vergelyking) en die waarby

die vergrotende trap optree (oneweredige vergelyking). In eersgenoemde word die vergelyking gestel d.m.v. die vergelykingsdeterminant *so* en by laasgenoemde die intensiteitstrap as vergelykingsdeterminant.

hy is so deeglik as ...

hy is deegliker as ...

Smith (1961:357) noem weer die volgende vergelykingsmorfeme:

(i) more(-er) ... than

(ii) more ... than (sonder die -er-morfeem).

Vervolgens noem sy drie vergelykingsgroepe, nl.

(a)	(b)	(c)
is <i>so</i> lelik as	ietwat gespanne	so lelik dat
<i>meer</i> opgenome as	meer gespanne	te lelik om
<i>minder</i> opgenome as	minder gespanne	versadig genoeg om

Hierdie norme het 'n aanvullende rol (semanties gesproke) in die sinne waarin hulle voorkom.

"They indicate the strength or intensity of adjectives and, with their complements, grade the norms modified. They form grading words, and the grading words together constitute a semantic group."

By Smith gaan dit om die gradering van twee groepe d.m.v. 'n 'hoëre' of 'laere' skaal van intensiteit. Tog vind ons dat in sommige vergelykings nie een van die twee adjektiewe gekies word nie aangesien albei op dieselfde pertinentheidsvlak staan, bv.

*Die son is so helder as wat dit warm is.

Volgens Ponelis word die verskil baie duidelik aangetref in die volgende sinne:

(1) hy is deeglik

(2) hy is soos wat ek is

(3) hy is so deeglik as wat ek is

(4) hy is deegliker as wat ek is

Wat vergelyking betref (en ook later by die daarstelling van 'n bepaalde norm en waardeoordeel) blyk die ontvangsin se struktuur NS W BS te wees. Vgl. sin (1). In die BS kan bepaling voorkom wat meehelp om 'n bepaalde semantiese aspek m.b.t. gradering daar te stel.

In (2) en (3) is hierdie bepaling die vergelykingsdeterminant *so* en die vergrotende trap in sin (4). *So* is semanties leeg of neutraal. Hierby ingesluit is 'n bepaalde waardeoordeel. Wanneer die *so* egter verbind met 'n adjektief, bv.

hy is so sterk

dan tree die *so* op as graadwoord. Wanneer die vergelyking verder uitgebrei word, bv.

hy is so sterk as wat ek is

is die inlyfsin of die nabepaling na *sterk* 'n spesifisering van die graadwoord *so*. Hier word 'n eksplisiete vergelykingsbetekenis gegee. In die onderbou is die inlyfsin volgens Ponelis 'n nabepaling van die graadwoord.

Wat die oneweredige vergelyking betref, d.w.s. die voorkoms van die vergrotende trap, word die bepaalde adjektief ook gevolg deur 'n nabepaling, t.w.

hy is deegliker as wat ek is

In hierdie bousel word ook 'n eksplisiete vergelykingsbetekenis gegee.

Dit lyk dus of predikasies sonder 'n nabepaling wat optree as spesifisering, semanties leeg is t.o.v. die vergelykingsbasis, terwyl nabepalings wat spesifiserings is, 'n bepaalde semantiese inhoud bevat.

Vergelyk ook

die kerkhof is so oud

die kerkhof is so oud soos al die ander

en:

die kerkhof is ouer

die kerkhof is ouer as al die ander

Die oordeel wat hier ter sprake kom, is dat die spreker 'n bepaalde ouderdom as vergelykingsbasis in gedagte het. Hoe oud die kerkhof werklik is, word nie eksplisiet genoem nie.

By oneweredige vergelyking

hy is deegliker as wat ek is

is die nabepaling 'n uitbreiding van die adjektief en nie van die graadwoord nie.

Vergelyk die volgende:

(1) hy is deeglik

(2) hy is so deeglik as wat ...

teenoor

(3) hy is deegliker

(4) *hy is so deegliker

(5) hy is baie deegliker as wat ...

(6) hy is effens deegliker as wat ...

(7) hy is twee maal deegliker as ...

Sin (1) is 'n gewone NS W BS-bousel.

In (2) word die eweredige vergelyking genoem deur die graadwoord en die nabepalende adjektief. By die eweredige vergelyking kan slegs een tipe graadwoord gebruik word, nl. *so*.

In bousel (4) word aangedui dat *so* nie kan voorkom in oneweredige

vergelykings nie, terwyl ander bywoorde gangbaar is.

'n Verdere nabepaling wat as uitbreiding van die BS geld, is die sg. aanvullende konstruksie. Ponelis (1968:155) noem:

dit is so dat niemand toegelaat word nie

Die nabepaling is 'n uitbreiding van die adjektief *so*. Hierteenoor kom voor

hy is so lelik dat almal dit raaksien

In hierdie geval is die nabepaling 'n uitbreiding van die graadwoord *so* (*lelik* is die adjektief). Tradisioneel word hierdie nabepaling 'n bywoordelike bepaling van die doel genoem.

Die bywoord van wyse vertoon gemeenskaplike strukturele eienskappe met die adjektief. Bepalings wat as uitbreidings van die BS voorkom, geld ook vir die bywoord van wyse:

ons wag lank

ons wag so lank

ons wag al so lank

ons wag al so lank dat ons nou moeg word

Opvallend in die verband is dat die bywoord slegs voorkom in die stellende trap. Volgens Ponelis word aanvaar dat wat die verhoudingsin betref,

hoe vinniger ons ry, hoe gouer kom ons daar,

die onderbou bestaan uit twee sinne in elk waarvan 'n BS voorkom wat bestaan uit die graadwoord *so* saam met 'n adjektief, t.w.

ons kom so gou daar

ons ry vinniger

"Uit die bobou blyk dit duidelik dat een sin afhanklike woordorde (en dus inlyfsin), terwyl

die ander onafhanklike woordorde het (en dus ontvangsin is). Dit is weer 'n geval van spesifisering van die graadwoord *so* deur 'n sin:

Ons kom [so (ons ry so vinnig)] gou daar."¹⁾

By die verhoudingsin tree die vergrotende trap op. Semanties dui dit daarop dat iets in 'n bepaalde verhouding tot iets anders staan.

Uit voorgaande kom ons agter dat 'n norm vir gradering gestel word d.m.v. *vergeelyking*. Die norm word meer eksplisiet gestel deur 'n uitbreiding van die BS.

2.2 By sommige uitinge word 'n bepaalde norm òf veronderstel, òf gepresiseer, òf bevestig d.m.v. uitbreidings van die BS.

(1) Die werk is goed maar kan tog beter
beteken: 'n norm word bereik vir "goed", d.w.s.
goed maar nie baie goed nie.

Vgl. ook: die werk is goed; tog kan dit verbeter
die werk is goed; dog dit kan beter

(2) Die werk is goed; intendeel dit is baie goed
is 'n presisering: nie net goed nie, maar baie goed.

'n Regstelling op die aanvanklike oordeel kom ter sprake.

Die vergelykingsgedagte spreek ook in (1) en (2) baie duidelik uit die predikasie teenoor die uitbreiding.

(3) Die werk is goed aangesien hulle so sê
bevestig die korrektheid van die norm.

Vgl. ook: die werk is goed want dit is fluks gedoen
die werk is goed omdat hulle so sê.

1) Ponelis (1968:158)

By sommige uitinge word nie 'n norm gestel nie maar voorwaardes vir die predikasie

X is goed

word d.m.v. uitbreidings gestel, bv.

- (4) die werk is goed indien dit in geheel behandel word
 die werk is goed anders sal dit nie aanvaar word nie
 die werk is goed mits hulle so sê
 die werk is nie goed nie tensy hulle so sê.

2.3 Wanneer die *uitbreiding van die BS d.m.v. 'n voorsetselgroep* geskied, tree vergelyking in werking en kom 'n bepaalde norm ter sprake, bv.

die spyker is groot genoeg vir die doel
 in vergelyking met 'n ander veronderstelde doel waarvoor die spyker miskien te klein sal wees. Let ook op:

groot genoeg

te groot

Dat die spyker miskien te klein of te groot is volgens 'n bepaalde norm, maak nie nou saak nie. Dat hy egter groot genoeg is vir die bepaalde doel is belangrik.

Die spyker is te lank vir die plank
 dui op 'n oordeel van die spyker se lengte, t.o.v. die plank. Interessant is dat die spyker se lengte bepaal word volgens die plank se dikte. Die dikte van die plank is hier die norm vir die spyker se lengte. Die spyker is miskien te lank vir een plank maar kort genoeg vir 'n ander. Wat die meetbare lengte van die spyker is, is nie ter sake nie.

Vgl. ook:

hy is gelukkig op skool
 waarin 'n meerduidigheid opgesluit lê, nl.
 dit is gelukkig dat hy op skool is en nie in die tronk nie
 en:

hy is gelukkig daar (d.i. op skool).

2.4 Veronderstelde norme by gradering

Wanneer 'n uiting plaasvind van die soort

NS koppelwerkwoord Adjektief

en ook die uitbreidings daarvan, kom 'n veronderstelde norm soms ter sprake.

- (1) hy is dom
- (2) hy is te dom
- (3) hy is dom genoeg
- (4) hy is baie dom
- (5) ?hy is baie te dom
- (6) hy is dom vir st. 1
- (7) hy is te dom vir st. 1
- (8) *hy is te dom genoeg vir st. 1
- (9) hy is slim genoeg vir st. 1

Die norme by die eerste vier sinne kan uitgespel word d.m.v. bysin-
 uitbreidings:

— hy is dom genoeg om mee te ploeg.

In (1) stel die spreker homself as die norm. Iemand is dom as hy
 dommer as die 'ek' is.

Vgl. ook: Lakoff sê Jackendoff is dom.

In (2) is hy 'te dom' vir die spreker se normbepaling. Vir 'n

bepaalde maatstaf van die spreker is hy té dom. Geen vergelyking vind egter plaas nie.

In (3) word 'n *om te*-uitbreiding veronderstel, bv.

Jy kan dit van hom verwag. Hy is dom genoeg (om so iets te doen)
Hier word 'n beknopte bysin gebruik as aanvulling.

In (4) word 'n sterker oordeel uitgespreek d.m.v. 'n graadwoord.

In (5) beteken *te* dat die norm oorskry word. In

hy is glad te dom
hy is veels te dom
hy is heeltemal te dom
hy is hopeloos te dom
hy is effens te dom
hy is ietwat te dom

word die mate waarin die norm oorskry word aangedui. Blykbaar lê die verskil opgesluit in die toepassings van die betrokke graadwoorde.²⁾
Baie dui op 'n bepaalde skaal, terwyl *veels*, *heeltemal*, ens. dui op 'n punt verder op die skaal. Daar is graadwoorde wat verskillende grade uitdruk.

In (6) word eksplisiet aangedui wat die skaal is.

hy is dom (nl. vir st. 1)

Vgl. ook: hy is vinnig vir 'n slot.

In (7) word die '*domheid*' op 'n hoër skaal geplaas deur *te* wat aandui dat die norm oorskry word.

In (8) kan *te* en *genoeg* nie saam optree sonder om 'n kontradiksie

2) Die gradeerders *te* en *genoeg* verbind nie sonder meer met ander graadwoorde nie, bv. *buitengewoon te veel
*besonder ryk genoeg.

weer te gee nie.

In (9) word die norm aangedui in die uitbreiding d.m.v. 'n voorsetselgroep. Interessant is dat hy 'dom genoeg' is vir st. 1 as hy gedruip het; hy is egter 'te dom' vir st. 11; hy is slim genoeg vir st. 1 as hy gr. II geslaag het; hy is te slim vir st. 1 as hy st. 1 te maklik kan slaag. Feit bly egter dat die beslissing berus op 'n norm of oordeel van die spreker en dit wat in die voorsetselgroep weergegee word.

Vgl.

die boek is te dik

Die norm word bepaal deur die spreker se eie oordeel. In werklikheid kan die boek dun wees.

Daarteenoor:

die boek is te moeilik vir 'n st. 1-leerling

word die moeilikheidsgraad aangedui d.m.v. 'n voorsetselgroeuitbreiding wat 'n aanvaarde skaal aandui. So 'n skaal berus op 'n gemeenskaplike aanvaarding.

Die uitbreiding in die nabepalende voorsetselgroep dui aan watter een van die teenstellende paar as voorbepaler by *genoeg* gebruik kan word. Vgl.

hy is lelik genoeg vir 'n skoonheidswedstryd

Dis gewoon semanties anomalies. Die stelling weerspreek sekere voorveronderstellinge of is selfkontradiktories. Die VsBS stel 'n skaal en die skaal weerspreek die oordeel.

Predikasies sonder *te* en *genoeg* soos

hy is bang vir spoke

hy is lui vir kuier

dit is droog vir dié tyd van die jaar

word ook gekwalifiseer deur die voorsetselgroeuitbreiding. Vgl.

(1) hy is bang

(2) hy is lui

(3) dit is droog

In (1), (2) en (3) word 'n algemene mededeling gemaak dat hy *bang*, *lui* is en dat dit *droog* is. Die kwalifikasie wat deur die voorsetselgroep teweeggebring word, dui nie nou op die hoeveelheid van 'bangheid', 'luiheid' of 'droogheid' nie. Daarteenoor word in

hy is bang vir spoke

die betekenis van die adjektief beperk deur die voorsetselgroeuitbreiding

hy is (slegs) bang vir spoke.

So ook kan

hy is lui vir kuier

dui op 'n *fluks* persoon maar een wat

'lui is vir kuier'

Dit kan ook 'n nat tydperk wees, maar dis nou droog vir dié tyd van die jaar. Hier gaan dit nie soseer om norme nie. Hierdie tipe voorsetseluitbreiding omskryf die "universe of discourse"³⁾ - die verband - waarbinne hierdie predikasies gepas sou wees.

Vgl. ook:

I(a) Hy is soet in die klas (stout andersins?)

(b) hy is fluks by die bak (lui met ander pligte?)

3) Vgl. Lyons (1977:271).

II(1) Hy is kwaad vir sy vrou (gaaf teenoor ander?)

(2) Hy is lui vir studie

(3) Hy is lief vir sing

III(i) Hy is rooi van woede

(ii) Hy is verslae van ontnugtering

Hierdie tipes voorsetseluitbreidings stel nie die skaal nie maar die konteks waarbinne die oordeel funksioneer. Hierdie nabepalings (bv. *vir spoke*) presiseer die verband waarbinne hierdie oordeel volgens die spreker geld, bv. sinne (1) en (2). Soms is hierdie konteks 'n lokatiewe bepaling, bv.

Hy is inskiklik in hierdie geselskap

By 'n derde groep, bv.

Hy is rooi van woede

kry ons ook 'n nabepaling, *van woede*.

Vgl. ook

wit van verontwaardiging

verslae van ontnugtering

bleek van vrees

Hierdie bousels is parafraseerbaar as:

Hy is woedend. Hy is rooi

Hy is verontwaardig. Hy word wit

Hy is verslae. Hy is ontnugter

Hy is bleek. Hy is bevrees

D.w.s. die woede maak hom rooi. In hierdie geval is die adjektief 'n komplement van 'n ander handeling. Hier is geen skaal of norm ter sprake nie, maar 'n oorsaak-gevolgverhouding waarop die uitspraak gebaseer is. Die oordeel is geyk.

Vgl.

rooi van woede

groen van jaloesie

naas

*groen van woede

*rooi van jaloesie

2.5 Bierwisch (1967) kom tot die volgende gevolgtrekking m.b.t. normbepaling.

- (1) Die norme waartoe die pole van 'n skaal verbind, kan aangedui word in 'n interpretasiekonteks (bv. die kamer is groot) of dit hoef nie so aangedui te word nie, (bv. die skuur is groot). Die norm kan direk of indirek afgelei word van die mens se instelling tot 'n bepaalde objek. 'n Kamer se dak is tipies hoër as die menslike gemiddelde hoogte.
- (2) Tweedens is dit duidelik dat die norm nie behoort tot die 'betekenis' van die adjektief nie, al word die norm ook semanties gemerk. Die adjektiewe druk dus slegs 'n bepaalde norm uit wat geïmpliseer word. Wat ons wel ook kan sê, is dat adjektiewe nie norm uitdruk nie maar 'normatiwiteit'. Soms sal ons moeilik "mate" vir 'n objek vind, maar die normatiwiteit vind ons in *te* en *genoeg*.

Wanneer ons die 'positiewe' pool by maatadjektiewe wil aandui, gee ons daardeur te kenne dat daar 'n toename is in die aantal 'eenhede' in die rigting van die positiewe pool. So bv. is *vininig* en *oud* albei positiewe pole. *Vinnig* dui op 'n toename in die eenhede van spoed. *Oud* dui op 'n toename in die eenhede van tyd. Dit hang van die konteks af.

Sedert die 18de eeu het ons springbokke vinnig uitgesterf.

Bierwisch (1967:10) onderskei ook tussen die relatiewe en absolute norme.

Vgl.

Piet sing drie note hoër as Jan

*Piet sing drie note hoog

Die positiewe en negatiewe polariteit verteenwoordig ook m.b.t. die norm, 'n bepaalde relasie.

Die norm kan volgens Bierwisch op twee maniere vasgestel word, nl.

- (1) Die subjektiewe oordeel van die spreker bepaal die norm.
- (2) 'n Konsensus wat bereik word, bepaal die norm.

Vgl.

(a) Die sigaret is *lank*

beteken dat die sigaret *langer* is as die veronderstelde gemiddelde.

(b) Die sigaret is *kort*

beteken hy is *korter* as die veronderstelde gemiddelde. *Lank* en *kort* is verbind met dieselfde skaal. Die uitgebreidheid van die skaal word bepaal deur die gemodifiseerde naamwoord (wat *kort* en *lank* hier betref) m.b.t. die moontlike lengte van verskillende sigarette.

Binne die genormaliseerde skaal is daar 'n punt wat die verwagte gemiddelde aandui. Die positiewe en negatiewe polariteit toon aan dat die gemodifiseerde voorwerp aan die een kant of die ander kant van die skaal geplaas word in relasie met die gemiddelde punt. Dit beteken dat hulle in werklikheid inversierelasies is met die gemiddelde as een van die terme en die uitbreiding van die gradering as die ander term.

Dit verskil egter m.b.t. *goed* en *sleg*.

Die sigaret is *goed*

dui nie daarop dat die sigaret *beter* is as die gemiddelde nie, maar goed pas by die verwagte gemiddelde.

Die sigaret is *sleg*

dui nie daarop dat die sigaret *minder goed* is as die gemiddelde nie, maar dat hy nie pas by die verwagte standaard nie. Dit kom daarop neer dat die skaal wat vasgestel is deur pare soos

goed × *sleg*

mooi × *lelik*, ens.

nie verdeel word in twee dele deur 'n gemiddelde punt nie: die norm is een van die pole.

(+Pool)⁴⁾ beteken dus:

beantwoord aan die norm of is baie na daaraan.

(-Pool) beteken:

beantwoord nie aan die norm of is baie ver daarvan.

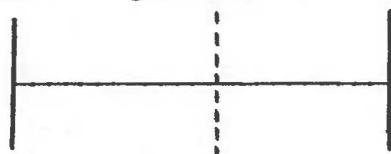
Daar word dus 'n relasie tussen norm en objek veronderstel. Ons het twee klasse adjektiewe, nl.

(a) een waar die normalisasiepunt waaromheen die skaal geleë is,

binne die skaal lê en

(b) een waar die normalisasiepunt op een van die punte lê.

(a) *kort* → gemiddeld ← *lank*

(b) *sleg* | ————— | *goed*

4) Vgl. Bierwisch (1967).

In die sin

Pieter se motor se groter as Gustaf s'n
word nie aanvaar dat Pieter se motor *langer*, *breër* en *hoër* as Gustaf
s'n is nie maar slegs *groter* m.b.t. die algemene indruk, d.i. m.b.t.
die produk van al die dimensies.⁵⁾

Vgl. egter dat

die naald is te groot
en

die naald is te lank
een dimensie uitdruk.

Wat normbepaling betref, kan ons in 'n sekere sin saam met De Villiers
(1975:3) stem dat

"in alle mededeling steek 'n doel van die spreker
en die hoorder moet die doel begryp. Die verstaan
van die woord se betekenis is slegs een stap in
die proses van begryp, en die proses is pas dan vol-
tooi wanneer die spreker self begryp is."

2.6 By die twee maniere van normbepaling wat deur Bierwisch aan-
getoon word, kan ons ook nog die volgende voeg.

(c) Soms word die norm in 'n gespreksituasie gegee deur

- (i) gereglementeerde of
- (ii) geïnstitusionele norme.

Vgl. oordele soos:

1. Hy is kerklos (volgens sinodale definisie)
2. Hy is mondig/minderjarig (volgens landswet),

5) Vgl. Hoofstuk V vir ruimtelike adjektiewe.

en (iii) gekwantifiseerde norme,⁶⁾ bv.

1. Die bokser is 1 kg te swaar (t.o.v. 'n gegewe gewigsgrens)
2. Dis 3 sent te min vir 'n roomys
3. Die rok is 5 cm te lank vir die nuwe modes
4. Hy is 2 uur te laat vir sy pa se begrafnis

Die feit dat hierdie norme *individueel* of deur *konsensus* vasgestel word, is die basis van alle verskil van opinie, misverstande, e.d.m.

N.a.v. 'n oordeel soos

X is pornografies

is dit baie moeilik om 'n norm uit te spel, bv.

- (i) Wanneer is iets pornografies?
- (ii) Wie beskou dit as pornografies?
- (iii) Watter konsensus is daar oor wat pornografies is?

Vgl. ook

X is tevrede

met 'n salaris waarmee Y ontevrede is.

(d) Norme lê ook opgesluit in die betekenis van die adjektief.

Watter oordele lê opgesluit in bv. die volgende:

6) Vir Sapir (1944) geskied gradering d.m.v. kwantifiseerders volgens die grade van eksplisiteit, nl.

(i) implisiet gradeerbaar maar ongegradeer, bv.

huis × huise

(ii) implisiet gegradeer deur kwantifikasie, bv.

helfte van die huis

(iii) eksplisiet gegradeer en implisiet gekwantifiseer, bv.
meer van die huis, 'n groter huis, meer huise

verlig × verkramp

liberaal × konserwatief

liberaal × progressief

permissief × konserwatief ?

(e) Norme word ook aangedui deur adjektiwiese woordpare wat dui op morele goedkeuring of afkeuring, bv.

spaarsaam × suinig

krities × vitterig

gevoelig × prikkelbaar

vrygewig × kwistig .

HOOFSTUK IV

P O L A R I T E I T

Wanneer ons met adjektiewe te doen kry, vind ons dat alle adjektiewe nie van dieselfde soort is nie. Hierdie verskeidenheid is geleë in hulle

- (i) sintaktiese optrede en
- (ii) die mate waarin hulle gradering vertoon.

Ons sal te doen kry met 'n hele paar subklasse van die adjektief.

Sommige van die subklasse gradeer bv. deur middel van

- (a) pooluiterstes; ander deur
- (b) 'n skaalreeks en sommige vertoon
- (c) geen middelpunt op die skaal nie.

1.0 Een van die eerste klasse wat nie gegradeer word volgens 'n poleskaal nie, is *kleuradjektiewe*. Die kleuradjektiewe vertoon geen teenstellingspaar nie, maar kom met gewone adjektiewe ooreen in die sin dat hulle gradeer volgens 'n skaal wat gebaseer is op *tint, versadiging en helderheid*.

Voorwerpe om ons kom voor as

- (i) 'n verskeidenheid van *kleurlose helderheid*, d.w.s. van *swart* tot *grys* tot by *wit*, en
- (ii) 'n verskeidenheid van *kleurtinte*.

1.1 Dit kom voor of die *tinte* van alle gekleurde voorwerpe een van vier *primêre* of *suiwere* variante is. Dit is egter nooit meer as vier nie. Die *tinte* kan ook dikwels 'n mengsel van twee *primêre* variante wees. Die mengsel bestaan egter nooit uit meer as twee

variante nie. Tog kom 'n verdere beperking voor dat een primêre variant nie gemeng kan word met al drie die ander nie. Die vier kleurvariante (of tinte) is *rooi*, *geel*, *groen* en *blou*.

Rooi vermeng slegs met geel > oranje.

Rooi vermeng slegs met blou > violet, pers, mauve.

Rooi kom nooit voor in verbinding met *groen* nie.

Daar is geen *rooi-groen* of *groen-rooi* nie.

Rooi en *groen* opponeer mekaar.

Die fisiologiese pro-sensasie¹⁾ by die mens m.b.t. die waarneming van *rooi* teenoor die waarneming van *groen* veroorsaak dat die een die ander uitskakel. Die rede hiervoor is vir ons nog onbekend. Dit vind blykbaar nie plaas in die sensoriese lokaliteit nie. Die verbindings van die ander vind wel so plaas. So bv. sal

geel kombineer met rooi of groen - nie blou nie.

blou kombineer met rooi of groen - nie geel nie.

groen kombineer met geel of blou - nie rooi nie.

Die kleure antagoniseer mekaar of "vernietig" mekaar. Aan die ander kant bevorder of steun *rooi* en *groen* mekaar asook *geel* en *blou*.

Kleure is dus 'versoenbaar' of 'onversoenbaar' met mekaar.

1.2 Saam hiermee kan *rooi*, *geel*, *groen* en *blou* ook kombineer met *wit*, *grys* of *swart*, d.w.s. 'n kleurlose kleur. Dit veroorsaak die besondere tinte van die genoemde kleure. Die mate of graad van vermenging van die kwasi-kleurlose kleure met die gekleurde kleure bepaal die mate van *versadiging* of *suiwerheid* van die bepaalde kleure. Baie mense sal 'n *rooi* voorwerp helderder bestempel as

'n geel voorwerp (geel is besonder onversadig) tog is die helder-

1) Vgl. Links (1964).

'n geel voorwerp (geel is besonder onversadig) tog is die helderheidsgraad van *geel* besonder hoog. Kleure word gegradeer na gelang van die *helderheidsgraad*. Na kleure waarin dit voorkom dat die tint in werklikheid onversadig gemaak is deur *wit*, word verwys as tintverskeidenheidskleure. *Pienk* is bv. 'n tintverskeidenheid van *rooi* wat onversadig is, maar 'n hoë glans besit. Die kleure wat onversadig gemaak word deur *swart* (of *grys* van 'n lae glans) noem ons *skakerings* ("shades"). *Olyf* is 'n voorbeeld van 'n skakering van groen-geel van lae versadiging en van lae glans.

Dit is die verskeidenheid tinte en skakerings wat waargenome kleure so onbeperk in verskeidenheid laat voorkom. Tog bly die kleurwoorde skat beperk.

1.3 In enige sisteem van kleurterme kom dus drie veranderlikes voor wat saam 'n waargenome kleur bepaal, nl.

1. sy tint,
2. sy versadiging en
3. sy helderheid.

Kleurvermenging bly egter, soos kleur in sy geheel, 'n saak wat besleg word in die oog van die waarnemer. Kleur is 'n ervaring, 'n sensasie. Die studie van kleur as 'n primêre, subjektiewe verskynsel het verander na 'n studie van stimuli as fisiese entiteite. Vroeër is kleur bestudeer as psigo-fisika; hedendaags word kleur matematies geanaliseer. Vroeër is kleur bestudeer as ondervinding. Hedendaags word kleure gestel in die vorm van wiskundige vergelykings.

Taalkundig tree kleurterme wat adjektiewies voorkom in 'n groot mate op soos gewone adjektiewe. Kleuradjektiewe word gegradeer m.b.t.

helderheid, versadiging en tint. Die drie aspekte is ook die kleurwaarde van 'n kleur. Tog moet ons ook probeer aandui watter middele aangewend word om die kleuradjektiewe op 'n graderingskaal te plaas.

1.3.1 Kleuradjektiewe word gegradeer t.o.v.

(a) helderheid, (b) tint en (c) versadiging.

(a) = alle kleure wat neig na die kleure *rooi*, *geel*, *groen* en *blou*.

(b) = alle kleure wat neig na *wit*.

(c) = alle kleure wat neig na *swart*.

(a)	(b)	(c)
rooi	wit	swart
rooier	witter	swarter
rooiste	witste	swartste
bloedrooi	spierwit	pikswart
roesrooi	helderwit	roetswart
wynrooi	helderrooi	teerswart
persrooi	heldergeel	swartrooi
skarlakenrooi	heldergroen	swartblou
karmosyn	sprankelwit	donkerrooi
oranje-rooi	bleek	donkergeel
geel	ligrooi	donkergroen
geler	liggeel	donkerblou
geelste	liggroen	pers
goudgeel	ligblou	mauve
borriegeel	ligbruin	potblou
okergeel	ligpienk	vlootblou
rooi-oker	ligpers	←bruin

(a)	(b)	(c)
oranje	pienk	donkerbruin
terra-cotta	lemmetjie	modderbruin
groen	grys→	haksteenbruin
grasgroen	skimmel→	baksteenblou
bladgroen	liggrys	bottelgroen
blou	vaal	violet
hemelblou	asvaal	violet-blou
seeblou	melkwit	donkergrys
turkoois	skitterwit	
turkooisblou	haelwit	
turkooisgroen		
olyf		
appelkoosgeel		

1.3.2 Die gradering van kleuradjektiewe volgens 'n skaal

1.3.2.1 Die meeste kleuradjektiewe word in die eerste plaas soos gewone adjektiewe gegradeer. Kleuradjektiewe kan drie trappe van intensiteit vertoon, bv.

rooi × rooier × rooiste

blou × blouer × blouste

wit × wit × witste

Vir 'n taalgebruiker kan 'n voorwerp *rooier* wees as *rooi*. As ons egter veronderstel dat 'n voorwerp *rooier* is, aanvaar ons in werklikheid dat daar 'n toename in die *tintverhouding* is. Hier het ons te doen met 'n kleurskakering van *rooi*. *Blou* en *blouer* dui op 'n afname in tintgehalte, maar 'n toename in *versadiging*. Wanneer ons praat van *witter*, vind ons 'n toename in die *helderheidsaspek*.

1.3.2.2 Kleuradjektiewe en die gradeerders *te* en *genoeg*.

In die sin

Die rok is *te rooi* vir 'n aandrok
word aangedui dat die rok eintlik 'rooier' is as *rooi*. Hier vind
ons natuurlik dat die *versadigingsaspek* beweeg in die rigting van 'n
optimumpool. Vgl. ook:

Die hemel is te blou vir onweer

Die gras is te groen vir die winter

Die berge is te bruin vir rotse

Die straat is te vaal vir teer

Die gradering geskied dus hier volgens 'n skaal van onversadiging
tot versadiging.

1.3.2.3 Teenoor voorafgaande uitinge kry ons die volgende:

Die pak is swart *genoeg* vir 'n kerkraadspak
Gradering geskied hier op die helderheidskaal. In die uiting word
aangevoer dat die pak vry is van die *helderheidsaspek*.

1.3.2.4 Kleuradjektiewe word verder gegradeer volgens die bepaalde
onderwerpe om ons wat 'n kleurkenmerk dra. Hulle openbaar ook
variasies aangesien mense verskillende voorwerpe koppel aan sekere
kleure, bv.

pikswart × gitswart

potblou × hemelblou

bloedrooi × skarlakenrooi

Anders gestel: In *bloedrooi* word rooi anders beoordeel as die *rooi*
in skarlakenrooi.

Deur die intensiewe word te kenne gegee dat die hoogste graad van

kleur bereik is. Teenoor die intensiewe kom 'n groep voor wat 'n vergelyking tref tussen 'n kleur en 'n bepaalde saak, bv.

so swart soos die nag

so wit soos die dood

so wit soos was

Saam met die intensiteitsgrade tree die tipes soos volg op:

swarter as die nag

witter as die dood

groener as gras

Hierdeur word natuurlik te kenne gegee dat daar nog 'n verdere graad op die skaal lê as

so swart soos die nag

Die volgende bousels kom egter nie voor nie:

*pikswarter

*spierwitter

*potblouer

Intensiewe neem nie komparatiewe nie. Tog kom die volgende voor:

die pikswartste nag

die spierwitste sneeu

die potblouste kneusplek

1.3.2.5 Kleuradjektiewe tree ook op as *oordeelwoorde*.

Die outjie is maar *vaal*

Die Anglose leer is *rooi*

Hy is 'n regte *witman*

Soms tree voorbepalers saam die groep op, bv.

Die outjie is maar effens *vaal*

Hy is te *vaal* vir 'n bruidegom

Die Anglolese leër is te *rooi* na die Amerikaners se sin

Hy is te ('n) *wit*man teenoor sy teenstanders

Teenoor die kleure wat as oordeelswoorde optree, kom dié kleure ook as gewone kleure voor, bv.

Die leër is *bruin* (van die modder)

Die uniform is te *wit* (vir bosoorlog)

1.3.2.6 Kleuradjektiewe word ook soms aangewend om sekere toestande aan te dui, bv.

Hy is groen van jaloesie

wit van die koue

wit van woede

rooi van woede

blou van die koue

groen van die naarheid

Die tipe kleuradjektiewe beweeg egter nie op 'n skaal nie, aangesien hulle in geykte vorm voorkom:²⁾

*witter van woede

*die blouste van koue

1.4 Posthumus (1957) beweer dat daar '*stofadjektiewe*' in Afrikaans is.

"Die beginsel dat 'n stofnaam (substantief) sonder transpositeur tot adjektief gemaak word, staan egter vas en is ten minste so oud as Middelnederlands."³⁾

Ons beskou die sg. '*stofadjektiewe*' egter as komponente van komposita

2) Vgl. Hoofstuk III, p.71.

3) Posthumus (1957:91).

wat afgelei is van vergelykingskonstruksies. Vir sover hulle dui op die kleur van die stof, tree hulle op as gewone kleuradjektiewe.

2.0 Adjektiewe wat kategoriale verskille uitdruk

2.1 Sommige adjektiewe vertoon saam met hulle teenhangers dat hulle gebaseer is op 'n *institusionele norm*. 'n Norm word deur bv. die gemeenskap of ander instellings gestel en daarvolgens word die adjektiewe volgens twee punte ingedeel.

Dié tipe adjektiewe vertoon die volgende kenmerke:

2.1.1 Geen middelpunt op 'n skaal kom voor nie, bv.

mondig × *half mondig × minderjarig

2.1.2 Geen gradering op 'n skaal vind plaas nie, bv.

*mondiger

*mondigste

*meer mondig

Die volgende adjektiewe vertoon bogenoemde eienskappe:

burgerlik × militêr

geestelik × wêreldlik

siviel × militêr

adellik × burgerlik

wettig × onwettig

wetlik × onwetlik

getroud × ongetroud

georden × ongeorden

geproklameer × ongeproklameer

gedoop × ongedoop

gebore × ongebore
 skriftelik × mondeling
 gearresteer × ongearresteer
 gekroon × ongekroon
 geleed × ongeleed
 gesertifiseer × ongesertifiseer
 gesalf × ongesalf
 gefundeer × ongefundeer
 gemunt × ongemunt
 gepensioneer × ongepensioeneer
 verloof × ?onverloof
 geskape × ?ongeskape
 getel × ongetel
 geyk × ongeyk
 gehoord × ongehoord
 gebreek × heel
 voorsien × onvoorsien
 verstreke × onverstreke
 gewapen × ongewapen

Bogenoemdes is komplementêres en nie antonieme nie.

2.2 Sommige adjektiewe berus ook op 'n sterk konsensus, maar vertoon tog 'n mate van gradering. Geen middelpunt kom op 'n skaal voor nie, bv.

meer permanent × meer tydelik

Die reëling is meer permanent van aard.

Die volgende bousels kom nie voor nie:

*half permanent

*half tydelik

Die volgende adjektiewe vertoon dié eienskappe:

kranksinnig × normaal
 heilig × onheilig
 gespesifiseer × ongespesifiseer
 geskend × ongeskend
 geskonde × ongeskonde
 bebaard × onbebaard
 volledig × onvolledig
 verstandig × onverstandig
 vergesog × onvergesog
 ontbeerlik × onontbeerlik
 beleef × onbeleef
 gewoon × ongewoon
 gespierd × ongespierd
 geveins × ongeveins
 waardig × onwaardig
 welvoeglik × onwelvoeglik

2.3 Teenoor bogenoemdes vertoon 'n derde groep adjektiewe die volgende kenmerke:

2.3.1 Die adjektiewe laat tog gradering toe volgens 'n skaal, bv.

gevoelig × gevoeliger × gevoeligste

Die teenhanger vertoon ook hierdie kenmerk:

ongevoelig × ongevoeliger × ongevoeligste.

2.3.2 Die adjektiewe vertoon 'n middelpunt op die skaal en wel d.m.v. half, bv.

gevoelig × half gevoelig × ongevoelig

Ons moet daarop let dat die teenhanger, nl.

ongevoelig nie saam met half voorkom nie, bv.

*half ongevoelig.

Die volgende adjektiewe vertoon dié kenmerke:

geskeer × ongeskeer

gekwalfiseer × ongekwalifiseer

geneeslik × ongeneeslik

geraffineer × ongeraffineer

beboud × onbeboud

geleerd × ongeleerd

gekompliseer × ongekompliceer

gekonsentreer × ongekonsentreer

gekorrigeer × ongekorrigeer

gekostumeer × ongekostumeer

genooi × ongenooi

geoefen × onge oefen

geaffekteer × ongeaffekteer

gelowig × ongelowig

gelukkig × ongelukkig

gekunsteld × ongekunsteld

geloofwaardig × ongeloofwaardig

gemaklik × ongemaklik

genaakbaar × ongenaakbaar

genadig × ongenadig

genoeglik × ongenoeglik

gereserveer × ongereserveer

gerieflik × ongerieflik

gesinchroniseer × ongesinchroniseer

geskoold × ongeskoold

gestrem × ongestrem

gestyf × ongestyf

gewas × ongewas

gewild × ongewild

aanneemlik × onaanneemlik

toereikend × ontoereikend

versadig × onversadig

versorg × onversorg

verteerbaar × onverteerbaar

verwyf × onverwyf⁴⁾

2.4 Performatiewe adjektiewe

Taal kan onder andere tot uiting kom in die vorm van 'n stelling of bewering, 'n vraag, 'n uitroep, 'n bevel, 'n wens en selfs 'n belofte. 'n Bewering stel net 'n bepaalde saak. Wanneer woorde geuit word, ontstaan 'n woorduitingsaksie en wanneer gedeklameer, gevra, beveel en belowe word, ontstaan 'n illokusionêre aksie.⁵⁾

Sekere uitinge stel, beskryf, rapporteer of konstateer niks, is nie waar of vals nie, maar is in werklikheid *die pleeg van 'n aksie deur segging, 'n seggingsdaad.*

So word *beloof* in:

ek beloof ...

4) Let egter op die volgende:

geldend × half geldend × *ongeldend
geldig × *half geldig × ongeldig.

5) Austin (1975).

gebruik om te beloof, en *wed* in:

ek *wed* ...

om te *wed*.

Hierdie uitinge word dan *woorddade* (speech acts).

Die werkwoorde wat hierdie kenmerke vertoon, noem ons *performatiewe werkwoorde*. Wanneer hierdie werkwoorde gebruik word, word deur dié uitinge nie te kenne gegee dat daar maar net nog iets gesê word nie. 'n Illokusionêre aksie of optrede word veronderstel. Die aksie wat in die uiting veronderstel word, word aangedui deur die aanvangs-woord of performatief van die uiting, bv.

ek *belowe* ... (om te kom)

Hierdie belofte bevat 'n ekspressie of intensie wat opreg of onopreg, eerlik of oneerlik kan wees. Die oomblik wanneer 'n spreker die performatief gebruik, bv. *ek belowe*, aanvaar hy verantwoordelikheid om te doen wat hy *belowe*. Dus:

S onderneem deur die uiting van P dat hy verantwoordelik is vir die doen van A.

Sommige¹ performatiewe uitinge bevat die element van geloof waar die spreker glo dat wat hy *belowe*, gedoen sal word, d.w.s. daar ontstaan 'n intensie of onderneming.

Wanneer 'n spreker sê:

ek *belowe* ...

belowe hy nie net nie maar sê *hy dat hy belowe*. Daar is dus geen beskrywing van die daad nie; die daad word gedoen wanneer die woord gespreek word.

Wanneer ek sê:

Ek *doop* jou ...

rapporteer ek nie oor 'n doop nie - ek neem daaraan deel of onderneem dit.

Saam met hierdie 'performatiewe daade' moet sekere omstandighede geld, bv. m.b.t. die huwelik, weddenskappe, doop, ens.

So moet saam met

ek beloof ... om

'n sekere mate van erns en eerlikheid gaan en die spreker moet 'n sekere intensie hê om sy woord gestand te doen. Sekere eise word gestel m.b.t. die uiting van performatiewe, sekere getrouheidsvoorwaardes, nl.

- (1) 'n aanvaarde, konvensionele prosedure moet *bestaan* wat 'n bepaalde konvensionele effek teweegbring. Die uiting moet geskied deur sekere persone in sekere posisies, bv. die predikant van die kerk;
- (2) die persone en omstandighede moet die aanvaarbares wees vir so 'n instelling, bv. die predikant by die doopvont;
- (3) die prosedure moet korrek deur almal daarby betrokke, uitgevoer word, bv. volgens die doopformulier van die kerk;
- (4) die daade moet volledig deurgevoer word;
- (5) almal teenwoordig moet die gevoel en opvatting hê vir die "daad" en
- (6) die "daders" moet deel hê aan die daad.⁶⁾

Wanneer ons nie volgens bg. vereistes handel nie word die performatiewe uitinge 'n 'ongelukstoestand'.⁷⁾ Dit kom daarop neer dat

6) Vgl. Searle (1974:5) vir sy voorwaardes.

7) Vgl. Austin (1975:14) se 'Infilicities'.

wanneer die uiting nie "gedoen" word nie, bv.

nie gedoop nie = ongedoop

nie orden nie = ongeorden (priester)

Die woordjie *hiermee* dui in hierdie uitinge aan dat ons te doen het met 'n performatief, bv.

Hiermee proklameer ek ...

Hiermee verklaar ek ...

Performatiewe wwe. dui dus eksplisiet die presiese aksie aan wat ge-
performeer word, die oomblik as die uiting gebesig word, bv.

primêre uiting: ek sal daar wees

teenoor die eksplisiete performatief:

ek belowe ek sal daar wees.

Aangesien ons hier te make het met werkwoorde, kan adjektiewe van
die werkwoorde afgelei word. Ons vind dan performatiewe (deelwoord)
adjektiewe.

Dit val egter op dat adjektiewe wat afgelei is van performatiewe
werkwoorde nie gradeerbaar is nie, bv.

die kind is gedoop

die kind is *gedoopter

*meer gedoop

*die gedoopste

Alhoewel die deelwoorde soos adjektiewe lyk, kan hulle nie gegradeer
word nie aangesien 'n performatiewe daad òf voltrek is òf nie vol-
trek is nie. Daar is dus nie sprake van gradering nie.

Die volgende adjektiewe vertoon dié kenmerk van performatiewe:

georden × ongeorden
 geproklameer × ongeproklameer
 gedoop × ongedoop
 beloof × onbeloof
 gewed × ongewed
 geëndosseer × ongeëndosseer
 verklaar × onverklaar
 gegroet × ongegroet
 geyonnis × ongeyonnis
 gewaarsku × ongewaarsku
 geskat × ongeskat
 gewaARBorg × ongewaARBorg
 gesweer × ongesweer
 bedank × onbedank
 gehuldig × ongehuldig
 geseën × ongeseën
 vervloek × onvervloek
 verwens × onverwens
 bevestig × onbevestig
 uitdaag × onuitgedaag
 gekroon × ongekroon
 gesalf × ongesalf

3.0 Werkwoordelike adjektiewe (Deelwoorde)

Onder die voorgaande groep adjektiewe het ons te doen gekry met werkwoordelike adjektiewe wat bekend staan as performatiewe adjektiewe. Ons het aangetoon dat hierdie adjektiewe geen gradering toelaat nie.

Baie adjektiewe in Afrikaans word afgelei van werkwoorde, die sg.

deelwoorde. Ons sal vervolgens probeer aandui dat hierdie tipe adjektiewe tog, in teenstelling met dié onder 2.4, 'n bepaalde graderingskaal vertoon.

Ons sal ons bepaal by adjektiewe wat afgelei is van:

1. kousatiewe werkwoorde en
2. resultatiewe werkwoorde.

3.1 Gradering van adjektiewe afgelei van *kousatiewe werkwoorde*.

Die kousatiewe werkwoorde val in die patroon:

hy laat vries - {_{hy}
dit} vries

Die adjektief wat hieruit afgelei word, is:

Die kos is *gevries*

Die *gevriesde* kos

Die volgende adjektiewe is van hierdie tipe:

<u>Werkwoord</u>	<u>Attributiewe adj.</u>	<u>Predikatiewe adj.</u>
ontdooi	ontdooide	ontdooi
smelt	gesmelte	gesmelt
breek	gebreekte	gebreek
sterf	gestorwe	gestorwe
verys	veryste	verys
maal	gemaalde	gemaal
sneuwel	gesneuwelde	gesneuwel
bak	gebakte	gebak
kleur	gekleurde	gekleur
genees	geneesde	genees
sink	gesinkte	gesink
trou	getroude	getroud

<u>Werkwoord</u>	<u>Attributiewe adj.</u>	<u>Predikatiewe adj.</u>
verwarm	verwarmde	verwarm
verhit	verhitte	verhit
verdroog	verdroogde	verdroog
skeur	geskeurde	geskeur
verryk	verrykte	verryk
versag	versagte	versag
verhard	verharde	verhard
verstyf	verstyfde	verstyf
uitbroei	uitgebroeide	uitgebroei
bekeer	bekeerde	bekeer
rym	berymde	berym
bevrug	bevrugte	bevrug
ontbind	ontbinde	ontbind
verdaag	verdaagde	verdaag
verdamp	verdampde	verdamp
versmoor	versmoorde	versmoor
ontstaan	ontstane	ontstaan

Die groep adjektiewe vertoon die volgende kenmerke:

3.1.1 Die adjektief wat hierdeur ontstaan, is perfektiewe adjektiewe.

3.1.2 Die groep vertoon 'n teenhanger en wel in die on-vorm, bv.
gevries × ongevries.

3.1.3 Die groep vertoon egter nie trappe van vergelyking nie, bv.
gevries × *meer gevries × *mees gevriesde

aangesien 'n bepaalde toestand waarin die naamwoord verkeer, weer-
gegegee word.

3.1.4 'n Besondere "graderingskaal" kom by die groep voor, nl.

- (i) gebreek × half gebreek × heeltemal gebreek × fyn gebreek
 geskeur × half geskeur × heeltemal geskeur × fyn geskeur

By albei kom ook voor:

heeltemal fyn geskeur/gebreek
 fyn en flenters geskeur/gebreek.

Vgl. ook *gemaal*.

- (ii) gevries × half gevries × heeltemal gevries × hard gevries
 heeltemal hard gevries
 kliphard gevries

Vgl. ook:

verys
 gebak
 verdroog
 verhard
 verstyf

- (iii) ontdooi × half ontdooi × heeltemal ontdooi

Vgl. ook: gesmelt

gestorwe (vryheid)
 verkleur
 gekleur
 genees
 gesink
 verwarm
 verhit
 verryk
 versag
 uitgebroei
 bekeer

berym

bevrug

ontbind

verdaag

verdamp

versmoor (ook die intensief: doodversmoor

half doodversmoor).

3.1.5 By die teenhanger on- geld nie:

*onfyngbreek

*heeltemal onfyngeskeur

*on-fyn-en-flenters geskeur

*onhardgevries

*onkliphardgevries

Tog kom voor:

half ongevries

heeltemal ongevries, ens.

behalwe waar intensiewe voorkom:

*doodonversmoor

Wat die voorkoms van *fyn* betref, verskyn hy as komplement in *fynggebreekte glas*.

Hy breek die glas

die glas word fyn

Fyn is 'n adjektief op sy eie en gradeer nie *gebreekte* as sodanig nie.

Let daarop dat die volgende ook voorkom:

fynggebreekte × *fyn* glas × die glas is *fyn*

wat hier as adjektief optree en gevolglik gradeer:

die glas is *fyner*

die glas is die *fynste*

en dus ook:

die *fynste* gebreekte glas

Fyngebreekte dui dus op 'n komplementêre toestand van die voorwerp.

Opmerking: Dit is opvallend dat 'n hele paar van hierdie kousatiewe werkwoorde in en om die kombuis voorkom, bv.

hy laat die vleis *braai*

die vleis *braai*

hy *bak* die eiers

die eiers *bak*

hy *kook* die water

die water *kook*

hy *vries* die groente

die groente *vries*

hy *ontdooi* die groente

die groente *ontdooi*

3.2 Die gradering van adjektiewe afgelei van *resultatiewe werkwoorde*.

Die *resultatiewe werkwoorde* val in die patroon:

'n bepaalde voorwerp ontstaan op grond van die handeling

wat in die predikaat beskryf word:

frankeer × die koevert is *gefrankeer*

Die adjektief wat hierdeur tot stand kom, is 'n *perfektiwe adjektief*.

Die omgekeerde is ook waar. Die voorwerp kom nie altyd tot stand deur die handeling nie. Soms word dit verwyder of vernietig.

Die volgende adjektiewe is van hierdie tipe:

<u>Werkwoord</u>	<u>Attributiewe adj.</u>	<u>Predikatiewe adj.</u>
vermoor	vermoorde	vermoor
bou	geboude	gebou
munt	gemunte	gemunt
slag	geslagte	geslag
kanselleer	gekanselleerde	gekanselleer
versterk	versterkte	versterk
verklee	verklede	verklee
neerlê	neergelegde	neergelê
neervel	neergevelde	neergevel
krap	gekrapte	gekrap (afval)
	*gekrapte kop ×	die kop is gekrap ⁸⁾
beset	besette	beset
onteer	onteerde	onteer
ontknoop	ontknoopte	ontknoop
ontkroon	ontkroonde	ontkroon
ontleen	ontleende	ontleen
verban	verbanne	verban
adresseer	geadresseerde	geadresseer
affekteer	geaffekteerde	geaffekteer
ag	geagte	geag
arresteer	gearresteerde	gearresteer
artikuleer	geartikuleerde	geartikuleer
boei	geboeide	geboei
dokumenteer	gedokumenteerde	gedokumenteer

8) Vgl. ook: *geluide klok × die klok is gelui
 *besoekte vriend × die vriend is besoek.

<u>Werkwoord</u>	<u>Attributiewe adj.</u>	<u>Predikatiewe adj.</u>
gee	gegewe	gegewe
fluister	gefluisterde	gefluister
forseer	geforseerde	geforseer
gradueer	gegradueerde	gegradueer
groef	gegroeide	gegroeif
heg	gehegte	geheg
illustreer	geïllustreerde	geïllustreer
krenk	gekrenkte	gekrenk
kwes	gekweste	gekwes
kwets	gekwetste	gekwets
liefkoos	geliefkoosde	geliefkoos
nooi	genooide	genooi
skakeer	geskakeerde	geskakeer
troos	getroosde	getroos
affilieer	geaffilieerde	geaffilieer
definieer	gedefinieerde	gedefinieer

Die adjektiewe van hierdie groep vertoon die volgende kenmerke:

3.2.1 Die groep vertoon 'n teenhanger en wel in die on- vorm, bv.

gewaag × ongewaag

3.2.2 Aangesien die voorwerp resulteer, bv.

gefrankeerde brief

ontstaan by hierdie groep 'n absolute toestand, bv.

as iets gesteel is, is hy gesteel.

3.2.3 Die groep vertoon nie trappe van vergelyking nie as gevolg van die absolute toestand wat heers. Ons moet egter daarop wys dat by die groep tog voorkom:

meer geaffilieer × mees geaffilieerde

Tog het ons nie hier te make met die trappe van intensiteit van *geaffilieer* nie, maar wel op die *meer* en *mees* wat dui op *frekwensie* en nie *gradering* nie, bv.

Hy is die mees gearresterde skelm in die land

Die patroon (mees = 'dikwels') wat ons hier kan volg, is om *mees* te vervang met *her-* of *baie*, en dit beteken dat hy baie dikwels gearrester is.

3.2.4 Die groep vertoon wel die volgende vergelykingstrap:

is gebou × half gebou × heeltemal gebou

gedeeltelik gebou × klaar gebou

maar nie:

*half ongebou

*gedeeltelik ongebou

*heeltemal ongebou

*klaar ongebou

Resultatiewe werkwoorde dui op die totstandkoming (of vernietiging) van 'n voorwerp. Soms is die handeling onvoltooid en kom die voorwerp gedeeltelik of onvolledig tot stand, bv.

Hy bou die huis

Die huis is gebou

Die huis is half(pad) gebou

('n Huis wat halfpad gebou is, is 'n huis wat onvolledig tot stand gekom het.)

Die graderingsfunksie van 'half'

1. *Half* kan op 'n punt op die graderingskaal dui in gevalle soos:

Hy is half mal

Hy is half ongeleerd

waar *half* 'n paradigma sal vorm met woorde soos

bra

effens

redelik, ens.

2. Half is egter nie 'n graadwoord by deelwoorde wat afgelei is van resultatiewe werkwoorde nie, bv.

Die huis is half voltooi

Dit beteken dat die helfte van die resulterende voorwerp tot stand gekom het en nie dat die huis

effens voltooi

bra voltooi

redelik voltooi is nie.

Kortom: In een geval is *half* 'n graadwoord t.o.v. die adjektief en in die ander geval 'n bepaling van die voorwerp.

3.2.5 Geen intensiewe kom voor nie.

In dié adjektiewe, afgelei van werkwoorde, word 'n oordeel uitgespreek op grond van die voltrekking van 'n handeling. Die tipe oordeel verskil van die van eienskapsadjektiewe soos

kort × lank

mooi × lelik

3.3 Gradering by swak verlede deelwoorde, sterk verlede deelwoorde en teenwoordige deelwoorde

3.3.1 Swak verlede deelwoorde vertoon geen gradering wanneer 'n 'absolute' toestand aangedui word nie, bv.

gebreekte glas × *gebreekter glas⁹⁾

9) Vgl. Hoofstuk IV: 3.1.5 vir *fyn gebreekte*.

Die 'proses van breek' is dus afgehandel. Vgl. ook:

uitgebroeide kuiken

'n gebruikte motor ('n tweedehandse motor)

'n bekeerde heiden

Gradering vind wel plaas waar 'n skaal aangedui word omdat 'n 'proses' besig is om plaas te vind, bv.

verhitte voedsel × meer verhitte voedsel (warmer voedsel)

'n ontbinde lyk × 'n meer ontbinde lyk

(in die proses van ontbinding)

vernietig × Hanover was meer vernietig as Berlyn gedurende
die oorlog

Eersgenoemde twee adjektiewe *meer ontbinde* en *meer verhitte* dui op 'n toestand wat bereik word op grond van 'n proses wat plaasvind.

3.3.2 Oordele wat uitgedruk word deur sterk verlede deelwoorde, vertoon heel waarskynlik gradering as gevolg van 'n 'oordragtlike betekenis', bv.

'n meer gebroke hart

'n meer opgeskote kind

'n meer bedorwe brokkie

'n meer ontstoke gemoed

'n meer afgemete tred

'n meer onverskrokke houding

Vgl. egter die volgende:

'n minder onbesproke gedrag = gedrag is NIE onbesproke NIE

Hier het ons met litotes te doen:

minder aangenaam = versagting vir '(uiters) onaangenaam'

Vgl. ook: 'n werklike gebroke hart,

waar *werklik* = 'n versterkingsbywoord.

Dit dui daarop dat dit inderdaad so is dat die hart gebroke is. In

(*meer) duurgekogte vryheid

word 'n 'vaste' punt aangedui soos by die swak verlede deelwoord.

3.3.3 Teenwoordige deelwoorde

Die oordeel wat deur teenwoordige deelwoorde uitgedruk word, is dat die proses aan die gang is. 'n Duratiewe aksie kom dus tot stand.

Die gradering dui egter nie op 'n skaalreeks nie, bv.

singende kinders × *meer singende kinders

dartelende vlinders, ens.

Tog kom voor: valser singende kinders.

Hier het ons te make met 'n bywoordfunksie van *vals*, nl.

hulle sing vals.

Vgl. egter: 'n meer dartelende persoonlikheid

'n meer aanhoudende onderbreking

meer gloeiende kole

minder/meer/veelseggende woorde

wel wetende

al wetende

*niks wetende uitspraak

meer blywende waarde

minder blywende waarde

4.0 Adjektiewe wat 'n eenrigting-direksionaliteit vertoon

Sommige adjektiewe vertoon die eienskap dat alhoewel hulle in pare voorkom, hulle tog slegs in een rigting van 'n skaal 'beweeg'.

Hierdie adjektiefpare staan ook gewoonlik teenoor mekaar. Die adjektiewe lê op 'n graderingskaal, bv.

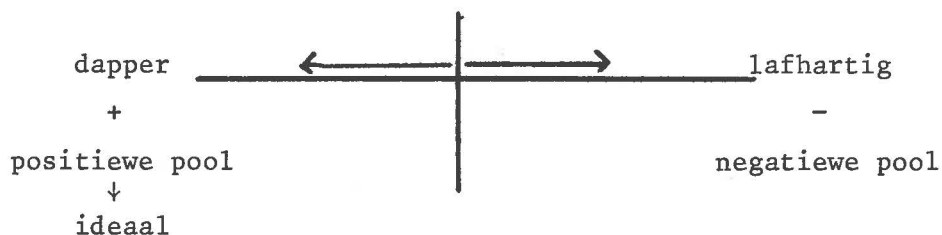
dapper × dapperder × dapperste

Dié tipe adjektiewe vertoon 'n 'positiewe' en 'negatiewe' pool. Volgens die oordeel van die mens word sommige eienskappe wat die mens openbaar, positief geoordeel terwyl die ander dan negatief geoordeel word. Die mens oordeel gewoonlik in die rigting van die positiewe pool

4.1 In die paar

dapper × lafhartig

kom die twee eienskappe baie duidelik na vore. *Dapper* word beskou as die positiewe eienskap, terwyl *lafhartig* as die negatiewe eienskap geoordeel word. Verder word deur die positiewe pool, die ideale toestand aangedui.

Wanneer die mens sy oordeel uitspreek, neig hy in die rigting van die positiewe pool of anders gestel: Die norm lê nie tussen die pole nie, maar op die +-pool. Die lede van dié bepaalde teenstellingspaar openbaar die volgende eienskappe wanneer hulle op 'n skaal geplaas word.

4.1.1 'n Vergelykingskaal

Die adjektiewe openbaar die gewone gradering m.b.t. trappe van intensiteit, bv.

dapper × dapperder × dapperste

lafhartig × lafhartiger × lafhartigste

4.1.2 Die gradeerders *te* en *genoeg*

Wanneer dié tipe adjektiewe saam met *te* en *genoeg* voorkom, kom die gedagte van 'n positiewe en 'n negatiewe pool baie sterk op die voorgrond. Saam met dié gradeerders kom die direksionaliteit na die positiewe pool na vore, bv.

dapper × lafhartig

te lafhartig = nie dapper genoeg nie

te dapper ≠ *nie lafhartig genoeg nie

gelowig × ongelowig

te ongelowig = nie gelowig genoeg nie

te gelowig ≠ *nie ongelowig genoeg nie

opgewonde × onopgewonde

te onopgewonde = nie opgewonde genoeg nie

te opgewonde ≠ *nie onopgewonde genoeg nie

tevrede × ontevrede

te ontevrede = nie tevrede genoeg nie

te tevrede ≠ *nie ontevrede genoeg nie

uitstekend × swak

te swak = nie uitstekend genoeg nie

te uitstekend ≠ *nie swak genoeg nie

voldoende × onvoldoende

te onvoldoende = nie voldoende genoeg nie

te voldoende ≠ *nie onvoldoende genoeg nie

nederig × hooghartig

te hoofhartig = nie nederig genoeg nie

te nederig ≠ *nie hooghartig genoeg nie

bekend × onbekend

te onbekend = nie bekend genoeg nie

te bekend ≠ *nie onbekend genoeg nie

beroemd × onberoemd

te onberoemd = nie beroemd genoeg nie

te beroemd ≠ *nie onberoemd genoeg nie

fors × tengerig

te tengerig = nie fors genoeg nie

te fors ≠ *nie tengerig genoeg nie

fris × skraal

te skraal = nie fris genoeg nie

te fris ≠ *nie skraal genoeg nie

bly × terneergedruk (opgeruimd × onopgeruimd)

te terneergedruk = nie bly genoeg nie

te bly ≠ *nie terneergedruk genoeg nie

dig × ondig

te ondig = nie dig genoeg nie

te dig ≠ *nie ondig genoeg nie

versadig × onversadig

te onversadig = nie versadig genoeg nie

te versadig ≠ *nie onversadig genoeg nie

opgevoed × onopgevoed

te onopgevoed = nie opgevoed genoeg nie

te opgevoed ≠ *nie onopgevoed genoeg nie

normaal × mal (abnormaal)

te mal = nie normaal genoeg nie

te normaal ≠ *nie abnormaal genoeg nie

belangrik × onbelangrik

te onbelangrik = nie belangrik genoeg nie

te belangrik ≠ *nie onbelangrik genoeg nie

vars × moeg

te moeg = nie vars genoeg nie

te vars ≠ *nie moeg genoeg nie

gekleë × naak

te naak = nie gekleë genoeg nie

te gekleë ≠ *nie naak genoeg nie

nugter × dronk

te dronk = nie nugter genoeg nie

te nugter ≠ *nie dronk genoeg nie

orent × geboë

te geboë = nie orent genoeg nie

te orent ≠ *nie geboë genoeg nie

skaam × vrypostig

te vrypostig = nie skaam genoeg nie

te skaam ≠ *nie vrypostig genoeg nie

aanneemlik × onaanneemlik

te onaanneemlik = nie aanneemlik genoeg nie

te aanneemlik ≠ *nie onaanneemlik genoeg nie

volkome × onvolkome

te onvolkome = nie volkome genoeg nie

te volkome ≠ *nie onvolkome genoeg nie

aanvaarbaar × onaanvaarbaar

te onaanvaarbaar = nie aanvaarbaar genoeg nie

te aanvaarbaar ≠ *nie onaanvaarbaar genoeg nie

alfabeties × onalfabeties

te onalfabeties = nie alfabeties genoeg nie

te alfabeties ≠ *nie onalfabeties genoeg nie

lewendig × lusteloos

te lusteloos = nie lewendig genoeg nie

te lewendig ≠ *nie lusteloos genoeg nie

hanteerbaar × onhebbelik

te onhebbelik = nie hanteerbaar genoeg nie

te hanteerbaar ≠ *nie onhebbelik genoeg nie

aangrypend/aandoenlik × onaangrypend/onaandoenlik

te onaangrypend = nie aangrypend genoeg nie

te aangrypend ≠ *nie onaangrypend genoeg nie

aanspreeklik × onaanspreeklik

te onaanspreeklik = nie aanspreeklik genoeg nie

te aanspreeklik ≠ *nie onaanspreeklik genoeg nie

aantreklik × onaantreklik

te onaantreklik = nie aantreklik genoeg nie

te aantreklik ≠ *nie onaantreklik genoeg nie

aanvallig × onaanvallig/onaantreklik

te onaanvallig = nie aanvallig genoeg nie

te aanvallig ≠ *nie onaanvallig genoeg nie

vriendelik × bars

te bars = nie vriendelik genoeg nie

te vriendelik ≠ *nie bars genoeg nie

aanloklik × onaanloklik

te onaanloklik = nie aanloklik genoeg nie

te aanloklik ≠ *nie onaanloklik genoeg nie

Afrikaans × onafrikaans

te onafrikaans = nie Afrikaans genoeg nie

te Afrikaans ≠ *nie onafrikaans genoeg nie

begaaf × onbegaaf

te onbegaaf = nie begaaf genoeg nie

te begaaf ≠ *nie onbegaaf genoeg nie

begeerlik × onbegeerlik

te onbegeerlik = nie begeerlik genoeg nie

te begeerlik ≠ *nie onbegeerlik genoeg nie

wys × onwys

te onwys = nie wys genoeg nie

te wys ≠ *nie onwys genoeg nie

gewillig × onwillig

te onwillig = nie gewillig genoeg nie

te gewillig ≠ *nie onwillig genoeg nie

wenslik × onwenslik

te onwenslik = nie wenslik genoeg nie

te wenslik ≠ *nie onwenslik genoeg nie

rond × ontrond

te ontrond = nie rond genoeg nie

te rond ≠ *nie ontrond genoeg nie

sout × laf

te laf = nie sout genoeg nie

te sout ≠ *nie laf genoeg nie

4.1.3 Omdat die norm hier op die positiewe pool lê, word *te* nie in die reël saam met die adjektief gebruik nie omdat *te* dui op oorskryding van die norm. Ons oordeel nie maklik dat iemand

te dapper

is nie. Tog vind ons dat daar gesê word

hy is te vroom

hy is te heilig

hy is te ordentlik

Daar word te kenne gegee dat as die norm oorskry word, dan word negatief beoordeel.

Genoeg beteken dat dit beantwoord aan die norm, bv.

slim genoeg om slim genoem te word

dom genoeg om dom genoem te word

By hierdie eendireksionale adjektiewe, beteken *genoeg* nie 'beantwoord aan die norm' nie, maar beantwoord aan 'n uiterste negatiewe norm, bv.

dom genoeg om die hele klas te laat drui

lafhartig genoeg om gekassereer te word

Laasgenoemde sin kan geïnterpreteer word as:

so lafhartig genoeg dat ...

4.2 'n Subklas word by hierdie tipe adjektief aangetref en wel in die opsig dat die positiewe pool weergegee word deur die 'negatiewe' kant van die paar. Die poolkant vanwaar gegradeer word, vertoon die voorvoegsel *on-*, bv.

onvoorbarig × voorbarig

Die positiewe pool word aangedui deur die morfologiese-gemerkte vorm en die negatiewe pool deur die woord as sodanig. Dit is so omdat hierdie woorde negatiewe oordele uitdruk.

onvoorbarig × voorbarig

te voorbarig = nie onvoorbarig genoeg nie

te onvoorbarig ≠ *nie voorbarig genoeg nie

onbenoud × benoud

te benoud = nie onbenoud genoeg nie

te onbenoud ≠ *nie benoud genoeg nie

onbevrees × bevrees

te bevrees = nie onbevrees genoeg nie

te onbevrees ≠ *nie bevrees genoeg nie

onbeneuk × beneuk

te beneuk = nie onbeneuk genoeg nie

te onbeneuk ≠ *nie beneuk genoeg nie

onimpulsief × impulsief

te impulsief = nie onimpulsief genoeg nie

te onimpulsief ≠ *nie impulsief genoeg nie

ongedeerd × beseer

te beseer = nie ongedeerd genoeg nie

te ongedeerd ≠ *nie beseer genoeg nie

onverdwaas × verdwaas

te verdwaas = nie onverdwaas genoeg nie

te onverdwaas ≠ *nie verdwaas genoeg nie

onaansteeklik × aansteeklik

te aansteeklik = nie onaansteeklik genoeg nie

te onaansteeklik ≠ *nie aansteeklik genoeg nie

onaanstellerig × aanstellerig

te aanstellerig = nie onaanstellerig genoeg nie

te onaanstellerig ≠ *nie aanstellerig genoeg nie

onaantasbaar × aantasbaar

te aantasbaar = nie onaantasbaar genoeg nie

te onaantasbaar ≠ *nie aantasbaar genoeg nie

onbaatsugtig × baatsugtig

te baatsugtig = nie onbaatsugtig genoeg nie

te onbaatsugtig ≠ *nie baatsugtig genoeg nie

onbekommer × bekommer

te bekommer = nie onbekommer genoeg nie

te onbekommer ≠ *nie bekommer genoeg nie

onberispelik × berispelik

te berispelik = nie onberispelik genoeg nie

te onberispelik ≠ *nie berispelik genoeg nie

onbeskaam × beskaam

te beskaam = nie onbeskaam genoeg nie

te onbeskaam ≠ *nie beskaam genoeg nie

onbeskadig × beskadig

te beskadig = nie onbeskadig genoeg nie

te onbeskadig ≠ *nie beskadig genoeg nie

ongeskonde × geskonde

te geskonde = nie ongeskonde genoeg nie

te ongeskonde ≠ *nie geskonde genoeg nie

onomstrede × omstrede

te omstrede = nie onomstrede genoeg nie

te onomstrede ≠ *nie omstrede genoeg nie

onopgesmuk × opgesmuk

te opgesmuk = nie onopgesmuk genoeg nie

te onopgesmuk ≠ *nie opgesmuk genoeg nie

onopsetlik × opsetlik

te opsetlik = nie onopsetlik genoeg nie

te onopsetlik ≠ *nie opsetlik genoeg nie

4.2.1 Dit kom daarop neer dat die mens nie *voorbarig*, *beneuk*, *bevrees*, ens. wil wees nie. Hier word die positiewe pool dus aangedui deur die morfologies-gemerkte vorm. Die mens in sy oordeel,

kies die positiewe pool.

4.3 Sommige adjektiewe van dié soort vertoon ook die verskynsel dat adjektiewe na albei pole toe gradeer. Die adjektiewe vertoon dus in werklikheid geen positiewe of negatiewe pool nie.

regaf × skuins

te regaf = nie skuins genoeg nie

te skuins nie regaf genoeg nie

vierkantig × rond

te rond = nie vierkantig genoeg nie

te vierkantig = nie rond genoeg nie

weinig (min) × veel

te veel = nie min genoeg nie

te min = nie (veel) genoeg nie

ver × naby

te naby = nie ver genoeg nie

te ver = nie naby genoeg nie

algemeen/alledaags × uitsonderlik

te uitsonderlik = nie algemeen genoeg nie

te algemeen = nie uitsonderlik genoeg nie

eweredig × oneweredig

te oneweredig = nie eweredig genoeg nie

te eweredig = nie oneweredig genoeg nie

konkaaf × konveks

te konveks = nie konkaaf genoeg nie

te konkaaf = nie konveks genoeg nie

4.3.1 Hier bestaan geen vaste voorveronderstellings nie.

4.4 Verdere subklasse word verklaar deur die volgende voorbeelde:

4.4.1 By sommige van hierdie tipes kry ons geen teenhanger nie, bv.

stiksienig × ?

gebreklik × ?

kreupel × ?

Ons vind dat een adjektief die norm stel, bv.

blinde × *siende mense

dowe × *horende mense

stom × *pratende mense

gebreklik × *lopende mense¹⁰⁾

4.4.2 bysiende × versierende

te bysiende ≠ *nie versierende genoeg nie

te versierende ≠ *nie bysiende genoeg nie

Wat hier duidelik na vore tree, is dat aangesien albei gevalle afwykings is van die 'normale', word die *genoeg*-gradering nie aanvaar nie. D.w.s. daar word net gegradeer na die negatiewe poolkant toe. Albei die woorde is negatiewe oordele.

10) Bogenoemde "twee-pool" is wel moontlik binne 'n bepaalde konteks.

HOOFSTUK V

1.0 By die voorgaande hoofstukke het ons die gradering by adjektiewe hoofsaaklik gebaseer op Lyons se benadering van relasies wat bestaan uit (i) semantiese betrekking (sense) en

(ii) verwysing (reference).

Lyons baseer sy semantiese teorie m.b.t. adjektiewe op die volgende:

1.1 gewone antonieme, bv.

lank × kort

1.2 absolute adjektiewe wat ons ingedeel het onder

1.2.1 komplementêre en

1.2.2 omgekeerdes.

Ons vind egter dat Lyons se semantiekteorie oor adjektiewe nie kragtig genoeg is om alle verskynsels van gradering by die adjektief te verklaar nie en daarom sal ons ook gebruik maak van die teorieë van Bolinger en Bierwisch.

2.0 Die gradering van adjektiewe wat voorkom in

(a) predikatiewe posisie en

(b) attributiewe posisie

Bolinger (1967:6) maak 'n nuttige onderskeid tussen twee funksies van die adjektief wat hy 'referent and reference modification' noem. In die eerste geval druk die adjektief 'n oordeel uit oor die referent as individu en in die tweede geval druk dit 'n oordeel uit oor die referent as lid van 'n klas. Dit kan soos volg verduidelik word: Die sin

Gert Pretorius is 'n arm staatsamptenaar

is dubbelsinnig. Die twee semantiese lesings kan soos volg

voorgestel word:

A. Referentmodifikasie

Gert Pretorius is 'n staatsamptenaar

Gert Pretorius is arm

↓

Gert Pretorius is 'n arm staats-
amptenaar

B. Verwysingsmodifikasie

Alle staatsamptenare is arm

Gert Pretorius is 'n staatsamptenaar

↓

Gert Pretorius is 'n arm staats-
amptenaar

In A het die predikaat *is arm* betrekking op Gert Pretorius.

In B het die predikaat *is arm* betrekking op die klas waarvan Gert Pretorius 'n lid is.

Kortom:

Lesing A = Gert Pretorius is 'n arm lid van die klas staatsamptenare.

Lesing B = Gert Pretorius is 'n lid van die klas arm staatsamptenare.

In die semantiese lesing A (referentmodifikasie) is trappe van vergelyking moontlik, bv.

Gert Pretorius is 'n armer staatsamptenaar as Koos Combrink

Gert Pretorius is die armste staatsamptenaar van die drie

Trappe van vergelyking is nie moontlik by semantiese lesing B nie.

Verder kan lesing A voorbepalers soos intensifiseerders neem wat nie by lesing B moontlik is nie.

Adjektiwiese-naamwoordelike kombinasies soos die volgende is dubbelsinnig:

siviele ingenieur

Siviele kan beteken

(a) nie militêr nie

(b) nie meganies, elektro-tegnies, ens. nie.

In

Jan is 'n goeie polisieman

is lesing A

Jan is 'n polisieman

Jan is goed

In lesing A het *goed* direk betrekking op die referent *Jan*.

In lesing B sal dit wees

Jan is goed as polisieman

Hier dui *goed* qua polisieman op Jan.

In die sin

Jan is 'n ambisielose polisieman

is die sin vatbaar vir twee interpretasies, nl.

1. Jan is ambisieloos en Jan is 'n polisieman
2. Alle polisiemanne waarvan Jan een is, is ambisieloos

Sodra daar voorbepalers of trappe van vergelyking optree, word die verskil tussen hierdie twee lesings opgehef.

Na aanleiding van Bolinger se

criminal lawyer

kry ons die Afrikaanse

vry vertaler

swak spreker

ligte slaper

Dié bousels is almal dubbelsinnig. Die adjektiewe kom in attributiewe sowel as predikatiewe vorm voor, nl.

'the lawyer is criminal'

die vertaler is vry

die spreker is swak

die slaper is lig

Teenoor hierdie bousels kry ons bv.

'city policeman'

wat slegs attributief voorkom, en

'drowsy policeman',¹⁾

wat attributief en predikatief voorkom maar nie dubbelsinnig is nie.

Gradering by voorgenoemde adjektiewe geskied volgens Bolinger volgens die tweedeling

(i) met betrekking tot en

(ii) 'n bepaalde eienskap of kwaliteit wat toegeskryf word.

As ons hierdie tweedeling toepas, kan 'n adjektief soos *krimineel* gegradeer word of nie gegradeer word nie. Dit hang alles af van die aard van die adjektief se semantiese betrekking.

In

kriminele prokureur

dui die semantiese aspek op 'n bepaalde prokureur met betrekking tot die reg, hetsy krimineel, hetsy siviël, ens. Hier het ons te make met 'n *referentmodifikasie*. Dié subklas van adjektiewe is nie gradeerbaar nie, bv.

*X is 'n meer kriminele prokureur as Y

In

die prokureur is krimineel

dui *krimineel* op 'n bepaalde prokureur wat die eienskap of kwaliteit besit van 'krimineel te wees', d.i.: *wetteloos*. Hier het ons te

1) Albei die voorbeelde word deur Bolinger gebruik.

make met 'n *verwysingsmodifikasie*. Dié subklas van die adjektiewe is wel gradeerbaar, bv.

X is meer krimineel as Y (omdat hy al so baie oortree het)

Vgl. ook verder:

militêre (basis) × sy houding is militêr

elektriese (stroom) × die opwinding was elektries

Die semantiese betrekking wat die adjektiewe besit in dié bepaalde uitings, word dus gegradeer.

2.1 Iets wat baie nou saamhang met die kwessie van verwysingsmodifikasie, is 'n beklemtoning van die gepastheid van die verwysings-term.²⁾ Vgl.

Mnr. X is nie 'n onderwyser se ou skoene nie

Mnr. Y is 'n ware onderwyser

Hierdie pseudo-adjektiewe soos *ware* druk eweneens 'n oordeel uit, nl. die oordeel van die spreker dat mnr. Y waardig is om 'n lid van die klas ONDERWYSERS genoem te word. Hierdie oordele is absoluut, gevolglik is daar nie sprake van gradering nie.

louter bedrog

'n volkome bobbejaan

'n blote feit

'n opperste skelm

'n pure man

die eerste burger

die enigste oorblywendes

die belangrikste getuie

2) Vgl. De Klerk (1976).

Oppeerste skelm kom oënskynlik voor as 'n superlatief.³⁾ Hierdie oënskynlike superlatief is nie die hoogste trap nie. Hier geld 'n ander uitgangspunt. Vgl. die volgende:

die hoogste offer

is nie die hoogste vorm van *drie* offers nie, dit is 'n unieke offer. Vgl. ook *uiterste* verbystering.

Let daarop dat ons nie die volgende aantref nie

*op × *opper × *opperste

By hierdie pseudo-adjektiewe kom geen trappe van vergelyking voor nie.

Hiermee saam vind ons adjektiewe waar 'n *modaliteit* deur die spreker uitgedruk word, bv.

toekomstige koning

moontlike minister

waarskynlike kandidaat

komende verkiesing

aanstaande bruid

Hierdie adjektiewe vertoon ook geen trappe van vergelyking nie en albei subklasse tree slegs in *attributiewe* posisie op.

2.2 Sommige van die pseudo-adjektiewe tree as 'intensifiseerders' op waardeur die spreker die waarheid van sy predikasie wil beklemtoon. Vergelyk hiermee die Griekse uitdrukking

ἀλγῆτινος (alêt(h)inos)

wat min of meer die volgende beteken op Afrikaans:

dit is regtig so dat ...

Alêt(h)inos het die betekenis van:

3) Vgl. Hoofstuk II: 7.0 vir Jespersen se siening oor superlatiewe.

waaragtig

betroubaar

waar

volgens die waarheid

geloofwaardig

eg

werklik

Vgl.

hy is die erfgenaam

hy is die wettige erfgenaam

Dus: dit is so dat hy werklik die erfgenaam is. Vgl. ook verder:

1. dit is 'n feit
 dit is 'n voldonge feit
2. dit is feite
 dit is die ware feite
3. hy is die koning
 hy is die ware koning
4. dit is die plek
 dit is die presiese plek
5. hy is die moordenaar
 hy is die werklike moordenaar
6. hy is die eienaar
 hy is die regmatige eienaar
7. dit is die boek
 dit is die regte boek
8. dit is 'n diamant
 dit is 'n egte diamant

Soos die adjektiewe onder 2.1 vertoon bogenoemde pseudo-adjektiewe geen trappe van vergelyking nie en tree slegs *attributief* op.

2.3 'n Derde groep adjektiewe wat slegs *attributief* voorkom, vertoon ook geen trappe van vergelyking nie en neem ook geen voorbepalers nie, bv.

argeologiese wetenskaplike

botaniese tuinier

beweerde misstap

mediese beampte

maritieme neerslae

destydse hoof

eerstydse hoof

huidige hoof

historiese genootskap

lopende rekening

batige saldo

2.4 'n Bepaalde groep adjektiewe kom in die *predikatiewe* vorm voor maar verskil van ander predikatiewe adjektiewe in die opsig dat hulle geen trappe van vergelyking vertoon nie, bv.

'n *gekrapte kop × sy kop is gekrap

'n *geluide klok × die klok is gelui

'n *besoekte vriend × die vriend is besoek

? 'n *doenige man × die man is doenig

'n *gaande man × die man is gaande

'n *gediende man × die man is gediend

'n *gekante man × die man is gekant

'n *gekonfyte man × die man is gekonfyt

'n *geneë man × die man is geneë

'n *katswink man × die man is katswink

'n *klaarpraat man × die man is klaarpraat

? 'n *rêrige verhaal × die verhaal is rêrig

2.5 By sommige adjektiewe word gepolariseer tussen menslike en nie-menslike eienskappe. Vgl.:

dapper optrede × *die optrede was dapper

× die man was dapper

'n trotse oomblik × *die oomblik was trots

× die man was trots

Dit kom dus voor of die attributiewe vorme meer neig na 'n 'samestelling' eerder as dat dit afgelei is uit die predikatiewe vorm. Hierdie bepaalde soort 'adjektiewe' word ook gekenmerk deur die feit dat hulle nie gegradeer kan word nie, bv.

*dapperder optrede

*trotser oomblik

*militêrder hospitaal

Soms gebeur dit dat die modifikasie oënskynlik verskuif, bv.

hy was trots op die oomblik

Gradering kan nou wel plaasvind en wel soos volg:

sy trotse oomblik

'n trotser oomblik (vir Nieu-Seeland was daar seker nie toe hulle die Springbokke kafgedraf het nie)

teenoor

die oomblik is trots

sy optrede was dapper

By

dapper optrede

het ons 'n modifikasie van die referent of agens en nie van die naamwoord wat deur hierdie adjektief voorafgegaan word nie.

2.6 Ten slotte kan ons daarop wys dat sekere adjektiewe tog attributief en ook predikatief kan voorkom. Wanneer adjektiewe attributief gebruik word, vertoon hulle soos die predikatiewe vorme, gradering, bv.

arbitrêre beslissing × die beslissing is arbitrêr

analoë gevalle × die gevalle is analoog

asketiese leefwyse × sy leefwyse is asketies

afsydige houding × sy houding is afsydig

deurslaggewende argument × die argument is deurslaggewend

gekrenkte trots × sy trots is gekrenk

herwonne vryheid × sy vryheid is herwin

intrinsieke optrede × sy optrede is intrinsiek

kwaadwillige optrede × sy optrede is kwaadwillig

ongelooflike krag × sy krag is ongelooflik

ordentlike mens × die mens is ordentlik

3.0 Gradering volgens 'n skaalreeks

Gradering het betrekking op graadverskille wat op 'n skaal uitgelê kan word. Adjektiewe word nie gegradeer nie maar die semantiese betrekkings van die adjektiewe word gegradeer.⁴⁾

3.1 By teenstellende pare soos

christelik × nie-christelik

4) Vgl. Bolinger (1967^a:2-10).

is daar van 'n digotomie (teenstelling) sprake, maar tussen die pole bestaan daar geen skaal nie. By

christelik × *nie-christelik*

het *christelik* die semantiese lesing van 'met betrekking tot'.

Nie-christelik het die semantiese lesing van 'met uitsluiting van'.

Die paar

christelik × *nie-christelik*

dui op twee klasse wat mekaar onderling uitsluit. Gevolglik is daar geen sprake van gradering nie, bv.

*meer *nie-christelik*

Dieselfde onderlinge uitsluiting vind ons by die pare met *-loos* waar *-loos* die semantiese lesing het van sero.

3.2 By

christelik × *onchristelik*

is daar 'n skaal van 'christelikheid'. Albei die adjektiewe het die semantiese lesing van 'met betrekking tot'. Die adjektiewe is gradeerbaar, bv.

meer *onchristelik*

In *christelik* × *onchristelik* het ons te make met 'n kwaliteit wat toegeskryf word. Hierdie 'kwaliteit' is gradeerbaar. Die verskil tussen

christelik × *nie-christelik*

en *christelik* × *onchristelik*

lê daarin dat daar 'n verskil in die semantiese lesing is. Dié verdeling is egter nie altyd gangbaar nie, bv.

*Hy is meer Italiaans (van die volksgroep)

Hy is meer Italiaans as sy ouers wat immers in Italië
gebore is

Hier word aangedui dat hy meer eienskappe besit wat toegeskryf word
aan Italianers. Vgl. egter:

Die skildery is meer Italiaans.

3.3 By die antonimiese teenstellende pare, bv.

warm × koud

lank × kort

kan gradering soos volg plaasvind. Volgens die Bolinger-teorie kan
bv. enige sinoniem van bv. *koud*, gegradeer word langs *warm*, d.w.s.
die gradering geskied volgens 'n *sinonimiese skaalreeks*.

Hierdie water is *warm* maar my badwater is *laer in temperatuur*
Hierteenoor kan ook voorkom:

warm × minder moontlik om te brand

Die semantiese veld van *warm* word gebruik en dan word die teenstel-
lende 'betekenis' (enigene op die skaalreeks) daarteenoor gestel.
Dit is dus nie nodig om die sentrale klasbetekenis te gradeer nie,
maar *enige adjektief wat op die skaalreeks voorkom en gradeerbaar is*.
Vgl.

Dié gordyn is *rooi*, maar daardie een is ietwat *blouer*

By die kleuradjektief *blou* kan tog 'n *skaal van rooiheid* voorkom wat
neig na *blou*.

3.4 Die grootste hoeveelheid adjektiewe waaraan 'n eienskap toe-
geskryf word, is gradeerbaar. Tog is daar adjektiewe van dié klas
wat nie gradeerbaar is nie. Vergelyking en gradeerbaarheid hang
daarvan af of die 'betekenis' op 'n *skaalreeks* voorkom of slegs op

'n *punt* op die skaal. Ons stel dus 'n skaalreeks teenoor 'n punt op die skaal.

Gradering vind nie plaas as die adjektief op 'n punt van die skaal lê nie. In die reeks

gewoon × raar × uniek

vind ons geen gradering nie as die adjektief die aspek bevat van 'op 'n punt op die skaal', bv.

Die verskynsel is *uniek*

*Die verskynsel is *meer uniek*

teenoor

Die verskynsel is *meer uniek* as dit waaraan ons gewoond is. Gradering kan ook voorkom deur gebruik te maak van 'n 'sinonimiese skaalreeks', bv.

Die verskynsel is *gewoon*

Die verskynsel is *raar*

Die verskynsel is *uniek*

Gewoon gradeer dus volgens die reeks:

gewoon × raar × uniek

Vgl. ook die reeks:

gretig × graag × ongraag × teësin

By

graag × ongraag

is 'n geringe mate van teësin maar tog 'n gewilligheid.

By

graag × teësin

is 'n teësin waarneembaar.

By

gretig × onteësinig

is daar 'n geringer mate van teësin maar tog 'n gewilligheid.

By

teësinig × onteësinig

word gegradeer na die negatiewe kant toe van die skaal. By hierdie reeks kom dus 'n graadverskil voor.

Vergelyk ook die volgende reekse:

swak × goed × perfek

skaars × genoeg × volop

verskillend × dieselfde × identies

Soms word hierdie uiterste 'punte' wel gegradeer en dan wel in die attributiewe vorm:

'n Meer perfekte huwelik as dié een kan jy seker nêrens vind nie

Alle oordele wat dus nie op 'n skaalreeks⁵⁾ voorkom nie, is nie gradeerbaar nie:

3.4.1 Alle matematies-eksakte hoeveelhede, bv.

*'n meer tweehoofdige ondier

In 'n oordragtelike betekenis word hulle wel gegradeer, bv.

'n meer eendoelige opdrag

5) Lyons (1977:289) dui die subklas *rangreekse* aan. Hierdie oordele in 'n bepaalde rangorde is nie versoenbaar met mekaar nie en nie gradeerbaar nie, bv.

die agste kind × *die meer agste kind

die volgende datum

3.4.2 Alle adjektiewe met die suffiks *-loos* en waar *-loos* die semantiese lesing het van sero, word nie gegradeer nie, bv.

*My koffie is meer *suikerloos* as joune

Vgl. verder:

soutloos
stemloos
nutteloos
koploos
skroefloos
bodemloos
doploos
eerloos
mouloos
dadeloos
datumloos
fleksieloos
testamentloos

Die betekenis wat *-loos* hier weergee = 'geen'. Soms kom gradering wel voor waar *-loos* die semantiese lesing het van 'sonder', bv.

'n Meer *grondelose* beskuldiging het ek nog nooit gehoor nie

Vergelyk verder:

meer argeloos
meer gevoelloos
meer sorgloos
meer blaarloos
meer wetteloos
meer glansloos
meer skaamteloos
meer bewegingloos

meer redeloos

meer liefdeloos

3.4.3 Wanneer 'n skaal gebruik word en die twee uiterstes gestel word, m.a.w. dis die een of die ander (die middelvlak van die skaal-reeks uitgesluit), word hierdie eindpunte nie gegradeer nie, bv.

enkelvoud × meervoud

*meer enkelvoud × *meer meervoud

manlik × vroulik

*meer manlik × *meer vroulik

(Tog kom

Die man is *manliker* as sy broer

voor, d.w.s. waar *manliker* die betekenisaspek dra van 'eienskappe wat by 'n man pas' en nie 'lid van die geslag ' nie.)

getroud × ongetroud

*meer getroud × *meer ongetroud

mondig × minderjarig

*meer mondig × *meer minderjarig

militêr × siviel

*meer militêr × *meer siviel

Vergelyk in hierdie opsig alle adjektiewe wat die semantiese lesing dra dat een of ander institusie die norm stel, Hoofstuk IV: 2.1.

3.4.4 Adjektiewe wat dui op 'n *stelsel*, word nie gegradeer nie.

Vgl. logies × onlogies × nie-logies

grammatikaal × ongrammatikaal × nie-grammatikaal

matematies × onmatematies × nie-matematies

teenoor: meer logies × meer onlogies × *meer nie-logies

meer grammatikaal × meer ongrammatikaal × *meer nie-grammatikaal

Vgl. ook:

Bybels × onbybels × nie-bybels

Hier het ons te make met twee onderliggende norme, nl.

onbybels: heeltemal verwyderd van die Bybel

nie-bybels: nie volgens die Bybel nie

Sulke norme kom ook voor by

gelowig × ongelowig × heidens (kan gelowig wees)

By die volgende adjektiewe kom die teenhanger slegs met die *nie*-vorm voor.

morfologies × *onmorfologies × nie-morfologies

sintakties × *onsintakties × nie-sintakties

fonologies × *onfonologies × nie-fonologies

Vgl. verder: *onburgerlik

*onmilitêr

*ongeestelik (soos van geestelikes)

*onadellik

*onsiviel

Teenhangers kan wel voorkom, bv.

militêr × siviel

adellik × burgerlik, ens.

3.4.5 Alle *aspektiewe* woorde, d.w.s. woorde wat vasgestelde punte aandui soos bv. die begin, die middel en die einde word nie gegra-deer nie, bv.

aanvanklik × tussentyds × huidige/hedendaagse

*Die reëlins vir die optog was *meer aanvanklik* gerig op opstand

Vergelyk ook:

inisieel × intermediêr × sekondêr

primêr × sekondêr × tersiêr
destyds × tussentyds × hedendaags

Tog kan hierdie tipe ook gegradeer word op 'n heel ander *skaalreeks*,
bv.

Die hedendaagse onderwys is *meer sekondêr* en *meer akademies*
gerig

3.4.6 Alle gevalle van adjektiewe wat reg in die *middel* van 'n *skaal*
staan, word nie gegradeer nie.

3.4.6.1 Kleuradjektiewe

X is *besonder bruin*

Jou skoene is *bruin* maar myne is *rooi*

My skoene is *roesrooi* maar joune is **rooibruiner*

Wanneer ons te make het met die 'basiese' kleure, nl. wit, swart,
rooi, geel, groen, blou, bruin, pers, pienk, oranje en grys (elf
kleure) kom gradering by die kleure self voor, bv.

wit × witter × witste

Wanneer daar egter 'n toename is in die basiese kleurtint, m.a.w.
dat 'n ander kleurskakering ontstaan, is die kleur nie gradeerbaar
nie. Vgl. Bolinger se

*His shoes are intensely tan

*His shoes are tanner than yours

Vgl. ook:

*Sy oë is *blou-gryser* as joune

*Sy lippe is *ligrooier* as joune

Blou-gryser en *ligrooier* dui reeds op 'n gradering van *grys* en *rooi*.

Die kleuradjektiewe wat nie gegradeer kan word nie, bevat op sigself reeds graderingselemente, bv.

roesrooi, bloedrooi, persswart

Bolinger (1967^a) beweer ook dat indien een van die basiese kleure met 'n ander basiese kleur vergelyk word, dan geskied gradering, bv.

Hierdie gordyn is *rooi* maar daardie een is *pienker* (minder rooi)

Die rok is *wit* maar daardie een is *gryser* (minder wit/
meer swart)

3.4.6.2 Temperatuur-adjektiewe

Wanneer die pole op 'n skaalreeks van hierdie subklas bedoel word, is die adjektiewe wel gradeerbaar, bv.

Die water is *besonder warm*

Hierdie water is *warm* maar daardie water is *warmer*

Vergelyk egter

*Die water is *besonder lowarm*

Dié water is *lowarm* maar daardie water is **lowarmer*

Die water is *kokend* maar daardie water is **kokender*

Vandag is *snikheet* maar gister was **snikheter*

Hierdie woorde bevat op sigself 'n graderingsaspek, bv.

warm × warmer × kokend (warm)

Wat vloeistowwe betref, het ons 'n adjektiefreeks wat graadverskille aandui, t.w. vir hittegrade:

warm, warmer, lowarm, kokend, baie warm, die warmste

Vir vaste stowwe volg ons die reeks:

warm, warmer, rooiwarm, witwarm, die warmste

Hierteenoor vind ons bv.

dae wat *snikheet* is

Die teenstellende woord *koud* en *gevries*, vertoon nie so 'n uitgebreide reeks nie, nl.

koud, kouer, yskoud, die koudste, gevries, hard gevries

Die semantiese veld van *warm* is dus wyer as die semantiese veld van *koud*.

3.4.6.3 Kwaliteitsadjektiewe

Wanneer kwaliteite vergelyk word op die middelpunt van die skaal, is die adjektiewe nie gradeerbaar nie, bv.

Sy vordering was *gemiddeld* maar myne was **meer gemiddeld*

Sy pryse was *middelmatig* maar myne was **meer middelmatig*

Wanneer daar egter gegradeer word op 'n skaalreeks, kom gradering voor. Die gradering vind dan binne 'n semantiese veld plaas, bv.

	goed
	redelik
	gemiddeld
	swak

Vergelyk:

Sy werk was *goed* maar hare was *meer redelik*

3.5 Wanneer 'n adjektief as *term* gebruik word, vind geen gradering plaas nie. Wanneer dié adjektief as *woord* gebruik word, vind gradering plaas.

(1) die kind is *idioties*

die kind is **meer idioties*

In (1) word *idioties* gebruik as *term*. Hier bestaan dus 'n *absolute* toestand. Geen gradering vind plaas nie. Die teenhanger is *geniaal*.

Hier vind ook geen gradering plaas nie.

(2) die opmerking is *idioties*

dié opmerking is die mees idiotiese wat ek nog gehoor het

In (2) word *idioties* gebruik as woord. Hier dui *idioties* op 'n 'beweegbare' oordeel. Dus vind gradering plaas. Vgl. die teenhanger *geniaal* wat ook gegradeer word. Vgl. ook:

steriel

impotent

toksies

depressief

neuroties

3.6 Adjektiewe wat dui op 'n *kategoriale verskil* word nie gegradeer nie. Vgl.

'n vaste stof

'n *meer vaste stof

Hier is 'n kategoriale toestand in 'n reeks bereik en geen gradering vind dus plaas nie.

gas \times vloeistof \times *vaste stof*

dui ook op 'die bymekaar bring' van dele tot een geheel, d.w.s. 'n *aggregaattoestand*, bv. water is 'n 'vaste' stof as dit vries.

Vgl. egter *die ys is meer gevries

teenoor 'n meer bevrore toestand

wat wel op gradering dui.

Hier het ons te make met 'n kategorieverskil. Wetenskaplik kom dit daarop neer dat daar 'n fisiese verskil tussen die twee stowwe is.

Vgl. ook

dié olie is *meer visk^oosties* as dié in daardie blik.

In

vloeibare stof

dui die suffiks op die moontlikheid dat 'n stof meer kan vloei, d.w.s.

'n *meer* vloeibare stof. Vgl. ook:

- (1) Water is 'n *meer vloeibare* stof as kwik
- (2) 10 is 'n *meer telbare* getal as 1,213 410
- (3) My argument is 'n *meer aanvaarbare/gangbare* een as joune

3.7 'n Graderingskaal druk *morele voorkeur* of *afkeur* uit.

Deur die graderingskaal

spaarsaam × suinig × inhalig × vrekking

word 'n intensiteitsgraad aangedui wat oploop na die 'hoogste' trap van *morele afkeur*, nl. *vrekking*. Vgl.

Hy is *spaarsaam* maar (nog) nie *suinig* nie

Hy is *suinig* maar (nog) nie *inhalig* nie

Hy is *inhalig* maar (nog) nie *vrekking* nie

teenoor

*Hy is *vrekking* maar (nog) nie *suinig* nie

*Hy is *suinig* maar (nog) nie *vrekking* nie

Die voorkeur word dus gegee aan die 'positiewe' oordeel.

Die teenhangers vir hierdie oordele word weergegee deur

spandabelrig

kwistig

vrygewig

Hierdie teenhangers kom egter nie voor volgens 'n bepaalde skaalreeks nie. Die teenhangers word ook nie vasgepen aan een besondere oordeel nie. Die afsonderlike oordele dui egter gradering aan, bv.

spandabelrig × meer spandabelrig × spandabelrigste

By sommige van die oordele word albei 'goedgekeur' of 'afgekeur', bv.

spaarsaam × vrygewig (goedkeuring)

vrekking × spandabelrig (afkeuring)

4.0 Ruimtelike adjektiewe

4.1 Volgens Bierwisch⁶⁾ word die betekenisaspek bekom deur:

"certain deep seated, innate properties of the human organism and the perceptual apparatus, properties which determine the way in which the universe is conceived, adapted and worked on."

Dit is die sg. Lokalismeteorie.

Die waarnemingsvermoë is dus ingebore en word nie aangeleer nie. Al wat moet aangeleer word, is om hierdie waarneming te verwoord.

4.2 Die mens word gekonfronteer met 'n onmeetlike ruimte. Alles wat hy sien, neem hy in 'n ruimtelike verband waar. Daarmee saam bring hy kunsmatige grense aan. Die mens het ingeboude, aanvaarbare, pragmatiese reëls waarvolgens hy ruimte bepaal.

Wanneer ons met ruimte te doen kry, werk ons met bepaalde *dimensies*.

In

Die monument is *hoog*

word 'n bepaalde dimensie gegee, nl. die dimensie m.b.t. die grootte van die monument. Ons weet nie hoe "groot" die ruimtedimensie is nie. Maar wanneer ons die uiting hoor

Die kamer is *hoog*

dan weet ons dat die vertikale hoogte gegrond is op 'n bepaalde oordeel, nl. Xm. Die pragmatiese norm is dat mense regop moet kan

6) Bierwisch (1967:3).

loop in 'n kamer.

Vergelyk ook daarteenoor

Die kamer is *baie* hoog

Nou is die kamer vir ons groter. In

Die kamer is *laag*

geld die volgende norm: die mens moet 'n gebukkende of kruipende houding inneem en as dit gebeur, word die kamer geoordeel as 'kleiner as laag' te wees.

Die kamer is nog kleiner as ons sê

Die kamer is *baie* laag

Die uitgangspunt of norm word dus vasgestel en daarvandaan kry ons die (+pool) en die (-pool). Die (+pool) en die (-pool) bepaal dan 'n bepaalde punt op die skaal m.b.t. 'n bepaalde norm. Dié bepaalde norm kom nie voor wanneer ons te doen het met

Die berg is hoog

nie, maar wel in

Die huis is hoog.

Die norm word bepaal deur die feit dat 'n huis ontwerp moet word vir mense om in te woon. Die menslike liggaamslengte bepaal dus die hoogte. Die (-pool) mag dus $\pm 1,80$ m wees. Die norm is egter irrelevant sodra 'n *maatfrase* gebruik word, bv.

Die kamer is te klein *vir reuse om in te woon*

4.3 Sommige adjektiewe gee die gedagte weer van mate (meting) of die gedagte dat die voorwerp ruimte beslaan. By sommige adjektiewe is hierdie mate 'n 'lengtebepaling', bv.

lank, wyd, hoog, breed, diep, dik, groot

en hulle teenstellende pare.

As ons na hierdie adjektiewe kyk, word 'n oordeel uitgespreek volgens 'n bepaalde norm. Al hierdie adjektiewe hou in 'n mate verband met *dimensies van ruimte*. Die ruimtelike dimensie geld ten minste vir sover die gemodifiseerde referent fisies van aard is. Vgl. hier-teenoor:

groot angs

lang tyd

diep droefheid

hoë ideale

Alle fisiese voorwerpe het drie dimensies ortogonaal (reghoekig) met mekaar.⁷⁾ Dit ontstaan a.g.v. die menslike perseptuele apparaat en is nie 'n eienskap van voorwerpe in die wêreld as sodanig nie. Drie dimensies kom tot uiting in die volgende drie adjektiewe:

lank - 1 dimensie

breed - 1 dimensie

hoog - 1 dimensie

Die drie dimensies is nie simmetries of gelyk nie. Daar is 'n diepgaande verskil tussen die vertikale en horisontale dimensies. Daarom kan ons die 'vertikale' dimensie as (+vert) merk en gebruik (-vert) vir die ander dimensies.

'n Breër waarneming m.b.t. *lank*

breed

hoog

wys die volgende:

7) Vergelyk "ronde" voorwerpe op bl.146.

- (1) Die wa is *lank* × Die wa is *hoog*
- (2) Die paal is *lank* × Die paal is *hoog*
- (3) Die sigaret is *lank* × *Die sigaret is *hoog*
- (4) *Die toring is *lank* × Die toring is *hoog*

Wa en *paal* kan dus gemodifiseer word deur *lank* en *hoog* maar in die geval van *wa* verwys die twee adjektiewe na twee verskillende dimensies. By *paal* kan *lank* en *hoog* verwys na een dimensie, d.w.s. albei die dimensies kan as (+pool) gemerk word.

By *sigaret* en *toring* kan slegs een van die adjektiewe gebruik word afhangende van hulle vertikaliteit of non-vertikaliteit.

Dus: 'n *sigaret* word nooit geoordeel volgens 'hoogte' nie en 'n *toring* word nooit geoordeel volgens sy 'lengte' nie. Vergelyk in die verband ook

'n mens se 'lengte
maar 'n perd se 'hoogte'.

Vgl. die Engelse

long × tall

As 'n ding plat lê is hy 'long'; as hy regop staan is hy 'tall'.

Dit hang dus af of ons die ding in sy horisontale of vertikale posisie sien.

Die volgende referente het die volgende dimensies:

wa	lank	breed	hoog
kas	hoog	breed	diep
deur	hoog	breed	(dik)
rak	lank	breed	diep
sigaret	lank	dik	
toring	hoog		

stok	lank	dik
venster	hoog	breed
straat	lank	breed

Wanneer van hierdie referente saam met *groot* gebruik word, word die saak ingewikkelder.

	<u>lengte</u>	<u>breedte</u>	<u>hoogte</u>
wa is "groot" m.b.t.	+	+	+
deur is "groot" m.b.t.	-	+	+
rak is "groot" m.b.t.	+(diep)	+	-
venster is "groot" m.b.t.	-	+	+
stok is "groot" m.b.t.	+	-	+(dik)
mens is "groot" m.b.t.	+	+	-
kas is "groot" m.b.t.	+(diep)	+	+

Ons kom agter dat *groot* soms 'n hiponiem is van *lank* en *breed*; soms van *lank* en *hoog* en soms van *breed* en *hoog*.

Grootte word soms beoordeel in terme van 2 dimensies en nie altyd in terme van 3 dimensies nie.

By

Die tafel is *groot*

word die tafel se grootte dus beoordeel volgens die 2 dimensies van *lengte* en *breedte* en nie m.b.t. sy *hoogte* nie.

Daar is ook 'n beperking m.b.t. die koppeling van adjektiewe met ronde en bolvormige voorwerpe soos

bord

bal

appel

Hierdie referente kombineer nie met *lank*, *breed* en *hoog* nie aangesien hierdie voorwerpe beoordeel word volgens die volume of oppervlakte wat hulle beslaan. Dié volume en oppervlakte word bepaal deur die formules:

1. Omtrek van 'n sirkel (bord) is $2\pi r$
2. Die oppervlakte van 'n sirkel (bord) is πr^2
3. Die volume van 'n bol (bal, appel) is $\frac{4}{3}\pi r^3$

Die voorwerpe (as gevolg van hulle vorm) het geen *lengte*, *breedte* of *hoogte* nie. Die basiese dimensies is dus hier nie direk ter sprake nie aangesien dié voorwerpe nie ortogonaal beoordeel word nie.

Ruimtelike adjektiewe kombineer net met naamwoorde waarvan die referente dimensioneel geïnterpreteer kan word.

Wanneer abstrakte ruimtelike begrippe weergegee word, het die adjektief soms 'n teenhanger en soms nie, bv.

hoë prys × lae prys
 lang tyd × kort tyd
 groot angs × *klein angs

Wanneer ons met hierdie adjektiewe te make het, word geen dimensies weergegee soos by werklike ruimtelike adjektiewe nie.⁸⁾ By dié adjektiewe kan ons dus die ruimtelikheid bv. aandui as (-ruimte) wat dan kan dui op die afwesigheid van enige dimensionaliteit.

4.4 Dit is belangrik hoe die spreker wat waarneem, deur 'n gegewe voorwerp in die ruimte gekonfronteer word, bv. *voor*, *langs* of *agter* hom.

8) Vgl. Bierwisch (1967:16) waar ruimtelikheid nie weergegee word deur + of - niemaar (n Space), bv. $n = 1$ (tyd), $n = 2$ (vlak) en $n = 3$ (fisiese voorwerpe soos in *wa*).

As ons sê

Die rak is *diep*

verwys ons na 'n horisontale dimensie en wanneer ons sê

Die dam is *diep*

verwys ons na 'n vertikale dimensie.

Die semantiese betrekking tussen hierdie adjektiewe wat binne die leksikon bestaan, bv. dat hulle teenstellingspare vorm, funksioneer nie reëlmatig nie. Vgl.

vlak × *diep* in

diep in die woud × **vlak* in die woud

diep smart × **vlak* smart

diep argument × **vlak* argument

Blykbaar word ons deur die verwyderde punt op die dimensie anders gekonfronteer as die nabygeleë grens. Dus:

diep in die woud × *naby* in die woud

die rak is *diep* × die rak is *smal*

Dit raak egter net die benoëming van die pole van die skaal. Beoordeling geskied nog steeds op die skaal van dieselfde dimensie.

Soms is die verwysingspunt nie die waarnemer nie maar 'n gegewe lokaliteit wat d.m.v. 'n plekbepaling aangedui word, bv.

Die vliegtuig vlieg hoog oor die wolke

Die wolke hang breed oor die stad

Hy staan groot in die deur

4.5 Woorde soos *voor* en *agter*, *links* en *regs*, ens. dui nie op 'n eienskap van die referent nie, maar op hulle posisie t.o.v. die waarnemer. Dit het alles te doen met die konfrontasie tussen die

waarnemer en die voorwerp. Vgl.

'n kerk het 'n voorkant

Hier geskied gradering soos volg:

voor × middel × agter

In terme van die konfrontasie tussen die waarnemer en die voorwerp, is hulle meer of minder verwyder van mekaar. Wanneer die konfrontasie verander, kan die pole omruil.⁹⁾

Vgl. As ons naderkom aan die kerk, dan is die voorkant die deel wat voor die waarnemer staan. As jy binne in die kerk is, is die liturgiese ruimte (die agterkant van buite) die voorkant.

Vergelyk ook verder:

'n Pad het nie 'n intrinsieke linker- of regterkant nie. Dit hang af hoe 'n mens die vloei van die verkeer konfronteer.

Met die heenreis Johannesburg toe, is die regterkant van die pad regs. Met die terugreis is die 'linkerkant' in werklikheid die 'regterkant'.

4.6 Ons het sekere voorveronderstellinge oor verhoudinge tussen dimensies, bv.

Die man is *skraal*

dui op 'n 'wanverhouding' tussen die vertikale en horisontale dimensies, teenoor

Die man is *rond*

wat dui op 'n omgekeerde 'wanverhouding' van dimensies.

Vergelyk ook: plomp

9) J.H. Combrink het hierop gewys in 'n private gesprek met W.J. de Klerk.

slank (wat nader beweeg aan 'n 'korrekte' verhouding)
 plat

In

Die ou 49-Hudsons was te lank en te plat
 word aangedui dat die motors eerstens te laag was en tweedens te breed
 in verhouding met hulle hoogte.

In

Die ou Prefekkie was te regop
 dui *regop* nie op die teenhanger van *krom* nie, maar beteken inderdaad
 ... te hoog en te smal

In

Die blompot is te hoekig
 word aangedui dat die voorwerp 'n oormaat aan reguit-dimensies besit.

4.7 Nog 'n aspek van konfrontasie wat ons oordeel bepaal, is of
 die waarnemer met binne- of buitedimensies werk.

In

Die gang is *wyd*
 konfronteer die waarnemer die voorwerp van buite af!

Die gang is *breed*
 konfronteer die waarnemer die voorwerp van binne af!
Wydte en *breedte* lê simmetries langs die waarnemer.

Vergelyk ook in die verband:

nou × smal (boordjie)

benoud × klein (kamertjie)

4.8 Ons kan dus sê dat ruimtelike adjektiewe verklaar kan word in
 terme van die basiese dimensies van die menslike waarnemingsapparaat.

Daarom kan ons in

Gert se motor is groter as Jan se motor
nie veronderstel dat Gert se motor *langer*, *breër* en *hoër* moet wees
nie, maar slegs dat dit *groter* is m.b.t. die algemene indruk, d.w.s.
die som van die drie dimensies.

Daarteenoor, in

Die naald is *te groot*
en Die naald is *te lank*
word uitdrukking gegee aan dieselfde veronderstelling.

Ons moet egter daarop wys dat

$bo \times *boër \times *boonste$
nie voorkom nie. *Boonste*¹⁰⁾ kom wel voor as dimensionele adjektief.
Hierdie ruimtelike adjektief dui dan nie op die oortreffende trap nie.
In die verband word verwys na Jespersen se opvatting.¹¹⁾ Dié ruim-
telike adjektief is dus nie 'n komparatief nie.
Boonste en *verste* dui op die grens of eindpunt van 'n dimensie.

10) Vgl. Teller (1969).

11) Vergelyk Hoofstuk II: 7.0.

HOOFSTUK VI

A.

I N T E N S I E W E

1.0 Baie Afrikaanse adjektiewe vertoon d.m.v. 'n *intensiewe vorm* 'n bepaalde graad van intensiteit. Hierdie intensiewe vorme dui op 'n gradering, bv.

bloedrooi (= rooier as 'rooi')

In teenstelling met adjektiewe wat volgens 'n skaal gradeer, bv.

rooi × *rooier* × *rooiste*

groot × *groter* × *grootste*

word die intensiewe nooit gegradeer nie, bv.

bloedrooi × **bloedrooier* × **bloedrooiste*

1.1 Wanneer ons intensiewe van nader beskou, vind ons dat hulle verdeel kan word in

(a) intensiewe wat sinchronies verklaar kan word deur die vergelykings-element wat opgesluit lê in die intensiewe vorm, en

(b) intensiewe wat hulle intensiteit uitdruk in terme van reliktiese woorddele.¹⁾ Dié intensiewe kan in 'n sekere sin diachronies verklaar word.

1.2 Wat (a) betref, dui Combrink op *vier* verhoudings m.b.t. intensiewe. Die vier verhoudings bevat telkens die *so*-element wat dui op 'n vergelykingsverhouding.

1.2.1 Die *so-B-soos-A*-verhouding:

galbitter = *so bitter soos gal*

1) Combrink (1967:67). *Taalfasette 3*

Vgl. ook: bloedmin

broodnodig

goudgeel

horingoud

houtgerus

lelieblank

penorent

plankdun

spekvet

vingeralleen

1.2.2 Die so-B-dat-mens/dit-A-verhouding:

skreeulekik = so lelik dat mens/dit skree

Vgl. ook: piepklein

smoorkwaad

spotgoedkoop

vreklui

1.2.3 Die so-B-dat-mens/dit-A-word/gaan-verhouding:

dolgraag = so graag dat mens dol word

Vgl. ook: doodalleen

doodbang

doodbedaard

dood(s)benoud

doodmoeg

doodverlief

1.2.4 Die so-B-dat-dit-A-is-verhouding:

papvrot = so vrot dat dit pap is

Vgl. ook: papnat

papryp

papsag

wildvreemd

1.3 Wat reliktiese woorddeel-intensiewe betref, bevat hierdie intensiewe 'n relikelement wat etimologies verklaar kan word. Die eerste komponent se betekenis is sinchronies leeg.²⁾ Van hierdie relikkomponente is 'produktief' en kom by meer as een intensief voor, bv.

morsaf

morsdood

Daar is geen sinchroniese, semantiese betrekking tussen die eerste en tweede komponent nie, bv.

boeglam

botstil

brandarm

dolleeg

doodluiters (in 'n sekere sin deursigtig)

doodskaam (in 'n sekere sin deursigtig)

dwarsdeur

piekfyn

poedelnaak

spierwit

stapelgek

stapelmal

2) Vgl. Kruger (1970).

stokblind
 stekelblind
 stokdoof
 stokflou
 tjoepstil

1.4 Tog vind ons intensiewe waarvan albei komponente bekend lyk, maar by nadere ondersoek tog ondeursigtig blyk te wees, bv.

bloedjonk
 moddervet
 doodveilig

By die 'reliktiese' intensiewe kan hulle nie verklaar word deur gebruik te maak van genoemde vier verhoudings nie.

2.0 Gradering van sommige adjektiewe geskied d.m.v. sogenaamde trappe van 'n stellende of standaardtrap af na een of meer hoër waardes of twee intensiewe.

2.1 Die 'vreemde' voorvoegsel wat by dié intensiewe gebruik word, bewerkstellig 'n hoër intensiteit as die intensiteit wat weergegee word deur die 'Germaanse' voorvoegsel alhoewel laasgenoemde ook as 'intensiewe' vorm voorkom. Ons vind dus hier 'n gradering van die 'intensiewe' vorm, bv.

beskeie × oorbeskeie × hiperbeskeie
 verfynd × oorverfynd × hiperverfynd
 vriendelik × oorvriendelik × hipervriendelik
 bewus × oorbewus × hiperbewus
 gevoelig × oorgevoelig × hipergevoelig
 krities × oorkrities × hiperkrities

sistematies × oorsistematies × hipersistematies
 sorgvuldig × oorsorgvuldig × hipersorgvuldig
 bedagsaam × oorbedagsaam × hiperbedagsaam

2.2 Sommige adjektiewe vertoon slegs *een* van die 'trappe' van intensiteit, bv.

2.2.1 gretig × oorgretig × *hipergretig
 haastig × oorhaastig × *hiperhaastig

2.2.2 deftig × *oordeftig × hiperdeftig
 liberaal × *oorliberaal × hiperliberaal

By sommige adjektiewe word ook gebruik gemaak van ander 'vreemde'-voorvoegsels om 'n intensiewe vorm aan te dui, bv.

modern × ultra-modern
 links × ultra-links (politiek)
 sonies × ultra-sonies
 montaan × ultra-montaan
 dissiplinêr × multi-dissiplinêr (vakke)
 kompleks × multi-kompleks

2.2.3 By sommige adjektiewe staan teenoor *oor* as intensiewe aanduiding, ander terme, bv.

ryp × oorryp × vrotryp/papryp
 moeg × oormoeg × doodmoeg

2.2.4 By sommige adjektiewe word die intensiewe aangedui deur *dood* as intensifiseerder-komponent. *Dood* besit nie meer die alledaagse betekenisaspek nie. Wanneer *dood*- as intensiewe vorm optree, kom *oor*- en *hiper*- nie voor nie, bv.

eerlik × *ooreerlik × *hipereerlik × doodeerlik
 veilig × *oorveilig × *hiperveilig × doodveilig³⁾

2.3 Gradering t.o.v. teenstellende pare van die klas

beskeie × onbeskeie

teenoor *oorbeskeie* (as intensiewe vorm), kom soos volg voor:

meer beskeie × meer onbeskeie

mees beskeie × mees onbeskeie

Wanneer die intensiewe vorm voorkom, bv.

oorbeskeie

hiperbeskeie

kombineer die intensief nie met die negatiewe pool nie:

*ooronbeskeie

*hiperonbeskeie

3.0 Na aanleiding van die vier verhoudings wat bestaan by die vorming van intensiewe, word baie neologistiese intensiewe⁴⁾ gevorm.

Die neologistiese intensiewe kom hoofsaaklik voor in die reklamewese.

3.1 So-B-soos-A-verhouding

blitsgou

blouselsag

luglig

blomvars

diamantblink

diamanthard

3) Let daarop dat *doodlogies* nie die betekenisaspek het van 'heeltemal' nie, maar 'eenvoudig'.

4) Vgl. Combrink (1967).

donssag
 droomsag
 ragfyn
 feëfyn
 leunstoelsag
 parfuumvars
 roomsagte
 skiglad
 stippelfyn
 straalgladde
 stralersnel
 swaardskerp
 windfris
 wolksag

3.2 So-B-dat-mens/dit-A-verhouding

dartelfris
 glansmooi
 glansskoon
 glinsternuut
 kraakbros
 skitterskoon
 smullekker
 streelsag
 streelgladde
 vonkelfris
 vonkelvrolik
 vrieskoud
 watertandlekker

3.3 Die verhoudig so-B-dat-mens-A-word, is nie produktief in hierdie opsig nie.

3.4 Die so-B-dat-dit-A-is-verhouding

soepelsag

soepelslank

4.0 Kwasie-intensiewe

4.1 B van die A af

koeivars

seevars

4.2 B vir die A

winternuut

vormsag

Hierdie 'intensiewe' besit nie 'n vergelykingselement nie en moet altyd in 'n bepaalde *konteks* gebruik word. Slegs dan het hierdie intensiewe semantiese trefkrag, bv.

die melk is koeivars

*die neute is koeivars

Hierdie adjektiewe is geskep om 'n spesifieke produk te beskryf.

Hulle is onderhewig aan streng onderverdelingsreëls.

B. HIPONIMIESE ADJEKTIEWE

1.0 Die mees fundamentele paradigmitiese relasie van semantiese waarde in die woordeskatstruktuur is die relasie wat bestaan tussen *hiponimie*⁵⁾ en *onverenigbaarheid*. Die twee aspekte is interafhanklik

5) Lyons (1968:453) en Lyons (1977:291 e.v.).

van mekaar.

Wanneer ons met hiponimie te make het, dui dit op 'n begrip van 'insluiting', bv.

skarlanken en *karmosyn* word ingesluit in die betekenisveld
van *rooi*

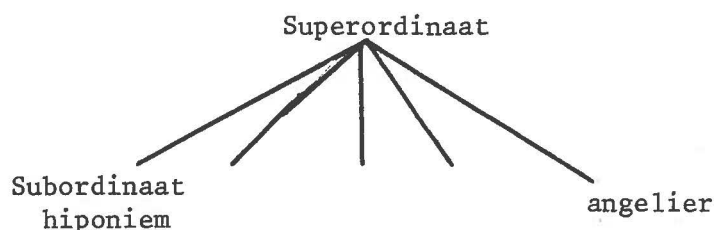
angelier, *tulp* en *roos* word ingesluit in die betekenisveld
van *blom*

Dit kom daarop neer dat 'n *spesifieke term* ingesluit word in 'n *algemene term*. 'n Algemene term sluit meer in as 'n spesifieke term. *Rooi* sluit meer in as *skarlanken* of *karmosyn*. *Rooi* verwys na 'n wyer klas en verteenwoordig 'n uitbreiding van die begrip.

Sommige semantici grond hierdie 'insluiting' op die insluiting van een klas entiteite in 'n ander klas.

2.0 Die term *hiponimie* word aangewend om aan te dui dat insluiting gegrond is op semantiese betrekking⁶⁾ tussen leksikale items. Lyons (1968) is die opvatting toegedaan dat betekenis in die meeste gevalle geen hegte of geslote sisteem vorm nie, maar dat daar tog 'n logiese ordening voorkom. Hierdie logiese ordening is dat lede van dieselfde paradigma 'n *superordinaat* vertoon. Onder hierdie *superordinaat* vind ons die *subordinaat* of *hiponieme*

6) Die term "inclusion" word gereserveer vir insluiting wat gegrond is op die verwysingsrelasie (reference).

Opmerking: By kleuradjektiewe is daar bv. nie 'n superordinaat wat staan vir alle kleurhiponieme nie.

3.0 Wanneer ons met 'teenoorgesteldes' te make het, kom ons agter dat sommige verenigbaar is en ander nie. *Antonieme* is wel verenigbaar met mekaar, terwyl *komplimentêre* en *omgekeerdes* nie is nie.⁷⁾ So bv. verskil *skarlaken* en *sag* in semantiese betrekking maar hulle is versoenbaar of verenigbaar. *Skarlaken* en *karmosyn* is gelyk in semantiese betrekking maar is onverenigbaar. *Rooi*, *groen* en *blou* is ook onverenigbaar met mekaar maar is tog gelyk wat betref semantiese betrekking.

4.0 Wanneer iemand een adjektief moet kies uit 'n hiponimiese groep, dan gaan hy uit van 'n ooreenkoms of gemeenskaplike trek by almal, maar in sy vergelyking konstateer hy dat daar verskille is; dat daar bepaalde kenmerke is wat by die een voorkom maar wat by 'n ander hiponiem ontbreek.

So kan *hiponimiese adjektiewe* semantiese komponente⁸⁾ vertoon. Baie sprekers kies een van die komponente om 'n intensiteitsgraad weer te gee. Hierdeur word die adjektief gegradeer "and thus yield 'senses' or 'concepts' unique to particular languages."⁹⁾

7) Vgl. Hoofstuk I vir hierdie terme.

8) Lyons (1968:470).

9) Lyons (1968:473).

Deur een semantiese komponent te kies, word bepaalde kenmerke gesoek wat 'n bepaalde betekenisaspek skerp onderskei.

Argaïsmes, vreemde woorde, tegniese terme, ens. dra bv. 'n bepaalde betekenisaspek omdat die woorde soms buite hulle gewone gebruik sfeer gebruik word.

In die verband vertoon adjektiewe die volgende kenmerke:

4.1 Een adjektief het 'n 'enger' betekenis as die ander een, bv.

bekwaam × kapabel

Hy is *bekwaam* genoeg om die werk te doen.

Hy is ook net *kapabel* vir die eenvoudige possie.

verniel × verrinneweer

Na hulle met die motor klaar was, was hy *verniel* maar darem nie *ver-rinneweer* nie.

vernietig × geruïneer

Bart Nel was deur die Rebelle *geruïneer* maar nie *vernietig* nie.

Die twee terme word teenoor mekaar gebruik om 'n graadverskil aan te dui.

4.2 Sommige adjektiewe vertoon 'n betekenisverwantskap, maar dui

tog 'n graadverskil aan, bv.

snaaks × eienaardig

Hy is nie net *snaaks* nie maar *eienaardig*.

bly × verheug

Na so 'n prestasie is hy *bly* en sy ouers *verheug*.

klaar × gereed

Hy is nie net *klaar* met die manuskrip nie maar dit is ook *gereed* vir publikasie.

bang × bevrees

Hy is bang vir die donker.

Na so 'n aanval is sy bevrees vir al wat 'n man is.

4.3 Hiponimiese adjektiewe van verskillende herkomste, dui soms op 'n verskil in betekeniswaarde, bv.

liggaamlik × korporeel

hemels × selestieel

agterdogtig × suspisies

aangehaal × gesiteer

hol × konkaaf

opstandig × rebellieus

vastelands × kontinentaals

vergoedend × kompensatories

manlik × viriel

nutteloos × futiel

kiemvry × steriel

4.4 Die Germaanse adjektief staan teenoor die vreemde term m.b.t. 'n bepaalde oordeel.

4.4.1 Adjektiewe kan met 'n graadbepaling verbind om 'n hoër intensiteit aan te dui. Teenoor hierdie bousel staan die 'vreemde' adjektief wat 'n gelykstaande intensiteit aandui, bv.

baie streng × rigied¹⁰⁾

besonder hoflik × galant

erg kinderagtig infantiel

heeltamal onredelik irrasioneel

hoogs indrukwekkend imposant

10) Schutte (1976:11.3).

uiters belangrik × kardinaal

volkome eners × identies

4.4.2 Teenoor die Germaanse term met *te* as voorbepaler, staan die vreemde term, bv.

te eenvoudig × simplisties

te gevoelvol × sentimenteel

te maklik × fasiel

te sierlik × ornaat

te toegeeflik × permissief

4.4.3 'n Intensiteitstrap word gevorm d.m.v. vreemde adjektiewe wat 'n hoër trap aandui, bv.

begaaf × briljant × geniaal

snaaks × eienaardig × eksentriek

plat × banaal × kru × vulgêr

4.4.4 'n 'Intensiewe' vorm word gestel deur die vreemde term, bv.

groot × enorm

noukeurig × eksak

ywerig × fanaties

buitengewoon × fenomenaal

noue × intieme

ernstig × kritiek

onwelvoeglik × obseen

onbekend × obskuur

treurig × tragies

4.4.5 Soms word gebruik gemaak van twee terme wat 'n hoër intensiteitsgraad voorstel, bv.

fyn × delikaat, subtiel
 groot × enorm, kolossaal
 groots × grandioos, manjifiek
 kalm × flegmaties, sereen
 oud × antiek, ~~seni~~el
 stewig × massaal, massief, solied
 absurd × dwaas, belaglik
 akuut × dringend, hewig, skerp

Die keuse van die bepaalde adjektief, word bepaal deur die sinsverband.

4.4.6 As ons uitgangspunt die Germaanse term is, vorm die vreemde term 'n intensief. As ons uitgangspunt die vreemde term is, kan die eie term nie op dieselfde semantiese vlak aangewend word nie, bv.

belaglik × absurd

'n belaglikheid kan absurd raak.

maar: *die absurditeit raak nou belaglik.

In laasgenoemde voorbeeld ontstaan 'n toutologiese vorm.

5.0 Adjektiewe sonder teenhangers

5.1 Die eerste klas van hierdie tipe is nie graadadjektiewe nie, maar sg. *toestandsadjektiewe*. 'n Teenhanger kom wel voor d.m.v.

- (i) 'n omskrywing
- (ii) die voorvoegsel *nie-* en
- (iii) die voorvoegsel *non-*.

Sommige van die adjektiewe besit 'n wye betekenis-toepassingsveld en daarom is meer as een term nodig as teenhanger, bv.

aaklig × mooi/aantreklik/aanneemlik

Die volgende adjektiewe vertoon egter geen teenhanger nie:

verlief

vies

ongedeerd

moedswillig

vieslik

gelykop

geweldig

legendaries

hoopvol

lam

gretig

aamborstig

aandadig

addisioneel

afkomstig

afkop, afbeen, afarm, ens.

versot

agraries

agtenswaardig

agterlik

weekliks

agtvoudig, ens.

alleen/allenig

allergies

alluviaal

alsydig/veelsydig

alternatief

amfibies
anekdoties
anemies
apokrief
atmosferies
ballisties
bedlêend
belaglik
belanghebbend
beroemd
berug
bewerig
bewusteloos
boomagtig, ens.
byderhand
bygelowig
gekraalde
geldelik
gemiddeld
geregtelik
heraldies
eroties
verban
verbysterd
vergesog
verpligtend

Wat gradering van dié adjektiewe volgens 'n skaal betref, volg hulle

'n gewone graderingskaal, nl.

verlief × meer verlief × verliefste

doodverlief, smoorverlief

Die teenhanger as hy sou voorkom, vertoon geen gradering nie, nl.

*meer non-alkoholies

*mees non-alkalies

5.2 Vreemde adjektiewe vertoon geen teenhanger wat ook vreemd is
nie. 'n Teenhanger kom slegs voor in die vorm van 'n omskrywing.

blasê

chauvinisties

fassinerend

irreterend

chaoties

kalamiteus

katastrofaal

traumaties

paniekerig

histeries

astronomies

futiel

arrogant

nonchalant

kasueel

Wat die gradering volgens 'n skaal betref, kombineer hulle met die
Germaanse vorm *meer* en *mees*, bv.

meer chaoties × mees chaotiese, ens.

C.

1.0 Bywoorde van wyse, tyd en plek

- (1) Wysebepalings¹¹⁾ tree op soos gewone adjektiewe waar oordele gegradeer word, bv.

hy slaan *hard* × hy slaan *harder*

Vgl. ook:

hy antwoord *vinnig* × 'n *vinniger* antwoord word vereis

hy slaap *vas* × 'n *vaster* slaper as hy kry jy nie

- (2) Tydsbepalings druk soms oordele uit en vertoon gradering, bv.

hy staan *vroeg* op × hy staan *vroeër* op

hy staan *laat* op × hy staan *later* op

hy staan *gereeld* op × hy staan *meer gereeld* op

hy staan *dikwels* op × hy staan *meer dikwels* op

hy staan *selde* op × hy staan *minder selde* op

Suiwere 'tydswoorde' vertoon geen gradering nie, bv.

gister

môre, ens.

Sommige 'tydswoorde' tree as adjektiewe op in attributiewe posisie, bv.

'n vroeë(r) opstaner

'n latere uitgawe

'n gereelde tendens

'n meer dikwelse byeenkoms

'n minder gereelde verskynsel

'n meer seldsame gebeurtenis

11) Vgl. Steyn (1968): Die kind is *mooi* × die kind skryf *mooi*.
Steyn noem hulle *homofoonmakkers*.

'n minder seldsame gebeurtenis¹²⁾

(3) Plekbepalings¹³⁾

Aangesien hierdie saak onder ruimtelike adjektiewe bespreek is, word slegs op die volgende gewys:

Jan is *weg*

Jan is *terug*

Jan is *hier*

Hier het ons te make met die werkwoordsvorm 'om te wees', 'n grammatikale element wat betekenisleeg is. Bg. is antwoorde op die vraag

Waar is Jan?

en dui op 'n plekbepaling. Lyons (1968:388) dui op die parallelisme wat daar bestaan tussen eksistensiële, lokatiewe en possessiewe sinne.

2.0 Absolutes

(1) Waar absolute oordele uitgedruk word, kom gewoonlik geen gradering voor nie, bv.

Hy is dood

Hy is blind

Hy is kerkloos (loos = sero), ens.

Tog word 'vergelyking van graad' toegepas d.m.v. spesifisering deur 'n bysin, bv.

Hy is so bewusteloos dat hy nooit weer sal bykom nie

Hy is so kerkloos dat geen predikant hom ooit weer in die

kerk sal kry nie.

12) Aan prenominaale bywoorde wat as kwantifiseerders optree, soos *geen, sommige*, ens. word geen verdere aandag geskenk nie.

13) Vgl. Hoofstuk V: 4.5 oor ruimtelike adjektiewe.

Hy is so blind dat geen oogarts hom ooit weer sal kan
laat sien nie.

Hier het ons te make met die uiterste van 'n *absolute*.

(2) Absolute oordele soos *dood* verbind nie met intensiewe nie.¹⁴⁾

Vgl. egter: morsdood × *hiperdood

mors is in hierdie bousel nie 'n intensief nie

mors dui nie op 'baie dood' nie

mors dui op: dat hy werklik dood is

Vgl. die Griekse konstruksie¹⁵⁾ *alêthinos*

Dit is rêrig so dat hy dood is

Vgl. ook

stokblind

As iemand blind is, is hy blind.

Iemand met geringe gesig is nog nie blind nie.

Daarom ook: hy is amper blind

hy is heeltemal blind

wat dui op gradering.

stokdoof

As iemand nog geringe gehoor het, is ons oordeel dat hy doof is.

D.w.s. doofheid het grade. Vgl.

Praat 'n bietjie harder; ek is doof

In *morsaf*, *morsdood*, ens. gradeer die sg. intensiewe nie die adjek-
tief nie maar word die hele predikasie gegradeer.

14) Vgl. Hoofstuk VI: 1.3.

15) Vgl. Hoofstuk V: 2.2.

In

Sy is dodelik siek

sy is doodsiek¹⁶⁾

tree *dodelik* op as bywoord (adjektief) en word gegradeer, bv.

Sy is reeds *dodeliker* siek as toe sy laas hier was

Dodelik tree op soos *openlik* in

Sy grappe is openlik grof

Sy grappe is openliker grof as joune

Die mamba se byt is dodelik fataal

Die mamba se byt is dodeliker fataal as jy alleen in die veld is

(3) Die volgende absolute (houdings)oordele word nie gegradeer nie,

bv.

'n dekselse skelm

'n donderse vark

'n verdomde leuenaar

'n afgedankste skurk

Vgl. ook in die verband 'n groep performatiewe adjektiewe¹⁷⁾ wat in die patroon val:

die beweerde misdadiger

die aangesproke beskuldigdes

die beloofde land

die geproklameerde voorstad

teenoor

*'n meer beweerde misdadiger

16) Vgl. Steyn (1968).

17) Vgl. Hoofstuk IV: 2.4.

3.0 Adjektiewe soos

(1) antibioties, ens.

toon geen gradering nie.

Die middel is antibioties

Die middel is *meer antibioties

Die virus is mikroskopies

Die virus is *meer mikroskopies

Vgl. egter

Die wond is septies (hierdie adjektief het geen teenhanger nie)

Die wond is meer septies

Die liggaam is mikrobies

Dié liggaam is meer mikrobies

Saam met

septies

vind ons anti-septies wat nie die teenhanger is van *septies* nie. Dus:

anti-septies

*meer anti-septies

(2) Die tipe: warmbloedig, koudbloedig

toon geen gradering nie.

'n Soogdier is warmbloedig × *meer warmbloedig

'n Reptiel is koudbloedig × *meer koudbloedig

Hier het ons te doen met 'n bepaalde spesie in die diereryk, d.w.s.

'n kategorie of klas: X is lid of nie lid nie. Gradering vind nie plaas nie. Vgl. ook die volgende:

X is gewerweld

Y is ongewerweld

Tog kom voor:

A is minder gewerweld as B

Dan gaan dit om werwels:

B het meer werwels as A

en nie om klaslidmaatskap nie.

(3) Adjektiewe met voorvoegsels, bv.

aarts-: aartsdom, aartslui, aartsskelm

oer-: oeroud, oeronnosel

multi-: multi-kompleks, multi-dissiplinêr

ultra-: ultra-modern

toon nie gradering nie aangesien die voorvoegsels reeds dui op 'n bepaalde gradering. Vgl. in die verband 'samegestelde adjektiewe' soos

krimpvry × *minder krimpvry

*meer krimpvry

foutvry × *meer foutvry

*minder foutvry

Die tweede komponent *vry* dui aan dat geen gradering kan geskied nie.

Vgl. egter

wraakvervul × meer vraakvervul

(4) 'n Kombinasie van adjektiewe vertoon die volgende gradering:

'n mooi aantreklike meisie

'n mooier aantreklike meisie

'n mooi aantrekliker meisie

'n meer aantreklike mooi meisie

'n harder rooi klip

teenoor: die klip is hard

die klip is rooi

*die klip is harder rooi

Blykbaar slaan elke adjektief op 'n afsonderlike oordeel en word hierdie oordele afsonderlik gegradeer en nooit gesamentlik nie, bv.

*'n mooier aantrekliker meisie

(5) Oordele van die volgende soorte word gegradeer, bv.

(a) iets is mooi × iets moois

iets is mooier × iets mooiers

iets is lelik × iets leliks

iets is leliker × iets lelikers, ens.

(b) die vyand is wes

die vyand is meer wes

Djibuti is noord

Djibuti is meer noord, ens.

Djibuti is *noord*

impliseer dat hy noord is van (hierdie spreker) af.

Dus: Djibuti is *noord en verder* (van hier af) as Louis Trichardt.

Vgl. ook:

Djibuti is die *mees noordelike* staat van die Ogaden-woestyn

Djibuti is *minder* noord van Nairobi af as van hier af.

(6) Wat dialektiese voorkomste betref, word oordele soms gegradeer waar gradering reeds plaasgevind het. Die 'dubbele' gradering geskied a.g.v.

(a) analogiedruk, bv.

meer beterder

die beterste

die mees interessantste;

(b) semantiese implikasies, bv.

'n beter man (bekwamer, meer bedrewe)

'n goeier man (gelowiger, karaktervoller);

(c) morfologiese strukturering waar dit in die reël nie toegepas word nie, bv.

opper, affer, soontoeder

die hoekste dropper¹⁸⁾

18). Vgl. De Klerk (1968).

BIBLIOGRAFIELYS

1. AUSTIN, J.L. 1975. *How to do things with words*. Cambridge: Harvard Univ. Press
2. BACH, E. 1967. Have and be in English syntax. *Language*, 43(2). 462-485
3. BACH, E. & R. HARMS (Red.) 1968. *Universals in Linguistic Theory*. New York: Holt, Rinehart & Winston
4. BERLIN, B. & P. KAY 1969. *Basic colour terms*. Berkeley: University of California Press
5. BIERWISCH, M. 1967. Some semantic universal of German adjectivals. *Foundations of Language*, 3. 1-36
6. BLOOMFIELD, L. 1934. *Language*. London: Allen & Unwin
7. BOLINGER, D. 1961. *Generality, gradience and all-or-none*. Den Haag: Mouton
 1967^a). Adjective comparison: a semantic scale. *Journal of English Linguistics*, 1. 2-10
 1967^b). Adjectives in English: attribution and predication. *Lingua*, 18. 1-34
 1968. *Aspects of language*. New York: Harcourt Brace & World
 1972. *Degree words*. Den Haag: Mouton
 1973. Truth is a linguistic function. *Language*, 49(3). 539-550
8. BOTHA, J.P. 1973. *Die adjektief as voorbepaler in Afrikaans*. D.Litt et Phil., Unisa
9. BOTHMA, T.C. 1966. Woordsoorte funksioneel benader. *Klasgids*, 2(2). 17-23
10. BOWERS, J.S. 1975. Adjectives and adverbs in English. *Foundations of Language*, 13. 529-562
11. BREEDT, M.D. 1975. *Die vergelykingskonstruksie in Afrikaans en die rol van adjektiewe daarin*. M.A., Univ. Pretoria
12. BRESNAN, J. 1973. Syntax of the comparative clause construction in English. *Linguistic Inquiry*, 4(3). 275-343
13. BALDWIN, J.M. 1957. *Dictionary of Philosophy and Psychology*. Gloucester, Mass.: P. Smith
14. CHOMSKY, N. 1957. *Syntactic structures*. Den Haag: Mouton
 1965. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press

15. CUTLER, A. 1972. A note on a reference by J.D. McCawley to adjectives denoting temperature. *Linguistics*, 87. 47-49
16. COMBRINK, J.H. 1967. Intensiewe. *Taalfasette*, 3
1969. Gebruiksaanwysings vir die -d by die werklike en skynbare verlede deelwoorde. *Klasgids*, 4(4). 61-72
17. DE KLERK, W.J. 1968. *Die aard van dialektiese verskeidenheid in Afrikaans*. D.Litt.: U. P.
18. DE KLERK, W.J. en F.A. PONELIS (Red.) 1976. *Gedenkbundel H.J.J.M. van der Merwe*. Pretoria: Van Schaik
1973. *Unisa-publikasie*. B.A. Hons. Gids 6
19. DE VILLIERS, M. 1975. *Die semantiek van Afrikaans*. Kaapstad: H A U M
20. DOHERTY, P. en A. SCHWARTZ 1967. The syntax of the compared adjectives in English. *Language*, 43(4). 903-935
21. DONNELLAN, K. 1966. Reference and definite descriptions. *Philosophical Review*, LXXV. 281-304
22. DOWTY, D.R. 1972. On the syntax and semantics of the atomic predicate CAUSE. *C. L. S.*, 8. 62-74
23. DU PLESSIS, H. 1977. Mondelinge mededeling. Pretoria: Unisa
24. FAUCONNIER, G. 1975. Polarity and the scale principle. *C. L. S.*, 11. 188-199
25. FILLMORE, C. en D.T. LANGENDOEN 1971. *Studies in linguistic semantics*. New York: Holt, Rinehart & Winston
26. FOWLER, F. 1974. *Understanding language*. London: Routledge & Kegan Paul
27. FREGE, G. 1974. In Moravcsik, J.M.E. 1974. *Logic and philosophy for linguists*. Den Haag: Mouton
28. GREENBAUM, S. 1970. *Verb-intensifier collocation*. Den Haag: Mouton
29. GIVON, T. 1970. Notes on the semantic structure of English adjectives. *Language*, 46(4). 816-837
30. HALE, A. 1966. Resensie: 'Syntax des deutschen Adjektivs' by Wolfgang Motsch. *Foundations of Language*, 2. 313-316
31. HAUPTFLEISCH, D.C. 1953. *Vorm en gebruik van die attributief-adjektiwiese voltooid deelwoorde in Afrikaans, met inbegrip van skynbare partisipia*. M.A., Univ. Stellenbosch

32. HOCKETT, C.F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: McMillan
33. HUDDLESTON, R. 1967. More on the English comparative. *Journal of Linguistics*, 3. 91-102
1975. Bolinger's Degree Words. *Journal of Linguistics*, 11(2). 316-318
34. HUDSON, R.A. 1975. Problems in the analysis of -ed-adjectives. *Journal of Linguistics*, 11(1). 69-72
35. JACOBS, R.A. en P. ROSENBAUM 1967. *Grammar I, II, III*. Boston: Ginn & Co.
36. JESPERSEN, O. 1924. *Philosophy of Language*. London: Allen & Unwin
37. KIEFER, F. (Red.) 1975. *Studies in syntax and semantics*. Dordrecht: Reidel
38. KOK, B. 1936. Die byvoeglike naamwoord. *Huisgenoot*, 20(724): 29+ Febr.
39. KRUGER, P.A. 1970. *Die relikbelasting in die Afrikaanse morfologie*. M.A., Unisa
40. LAKOFF, G. 1970. *Irregularity in syntax*. New York: Holt, Rinehart & Winston
41. LAZARUS, L.M. 1973. The deep structure of the prenominal adjective in English. *Linguistics*, 102. 41-57
42. LEECH, G. en J. SVARTVIK 1975. *A communicative grammar of English*. London: Longman
43. LEHRER, A. 1974. *Semantic fields and lexical structure*. Amsterdam: North-Holland Publishing Co.
44. LEMMON, E.J. 1965. *Beginning logic*. London: Thomas Nelson
45. LEVI, J.N. 1973. Where do all those other adjectives come from? *C. L. S.*, 9. 332-345
46. LINSKY, L. 1967. *Reference and referents. Referring*. New York: Humanities Press
47. LINKSZ, A. 1964. *An essay on color vision and clinical color-vision tests*. New York: Grune & Stratton
48. LJUNG, M. 1976. Ed-adjectives revisited. *Journal of Linguistics*, 12(1). 159-168

49. LYONS, J. 1966. Towards a notional theory of the parts of speech. *Journal of Linguistics*, 2. 209-236
1968. *Introduction to theoretical linguistics*. London: Cambridge Univ. Press
1970. *New horizons in linguistics*. Harmondsworth: Penguin Books
1977. *Semantics I*. Cambridge: Cambridge Univ. Press
50. MANDELBAUM, D.G. 1968. *Selected writings of Edward Sapir*. Berkeley: Univ. of California Press
51. MATTHEWS, P.H. 1967. Resensie: N. Chomsky 1965. Aspects of the theory of syntax. *Journal of Linguistics*, 3. 119-152
52. MORAVCSIK, J.M.E. 1974. *Logic & Philosophy for linguists*. Den Haag: Mouton
53. MOTSCH, W. 1971. Syntax des deutschen Adjektivs. *Studia Grammatica* III(6). Berlin: Akademie-Verlag
54. PALMER, F.R. 1976. *Semantics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press
55. PILCH, H. 1965. Comparative construction in English. *Language*, 41(1). 37-58
56. PONELIS, F.A. 1968. *Grondtrekke van die Afrikaanse sintaksis*. Pretoria: Van Schaik
57. POSTHUMUS, M.J. 1957. *Die vry preadjunk in Afrikaans*. Kaapstad: H A U M
58. QUINE, W.v.O. 1960. *Word and object*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press
1968. Ontological relativity. *The Journal of Philosophy*, LXV(7). 185-212
59. QUIRK, R. en S. GREENBAUM, G. LEECH, J. SVARTVIK 1972. *A grammar of contemporary English*. London: Longman
60. REIBEL, D. en S. SHANE 1969. *Modern studies in English*. New Jersey: Prentice Hall
61. RIVARA, R. 1975. How many comparatives are there? *Linguistics*, 163. 35-51
62. ROSENBAUM, P.S. 1967. *The grammar of English predicate complement construction*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press
63. ROSENBERG, J.F. en C. TRAVIS 1971. *Readings in Philosophy of Language*. New Jersey: Prentice Hall

64. RUNES, D.D. 1967. *Dictionary of Philosophy*. New Jersey: Littlefield, Adams & Co.
65. RYLE, G. 1953. *Dilemmas*. Cambridge: Cambridge Univ. Press
66. SAPIR, E. 1921. *Language*. New York: Harcourt, Brace & World
1944. On grading: a study in semantics. *Philosophy of Science*, 2. 93-116
67. SCHUTTE, S. 1976. 'Anglisismes' wat nie anglisismes is nie. *Klasgids*, 11. 3
68. SEARLE, J.R. 1974. *Speech acts: an essay in the philosophy of language*. London: Cambridge Univ. Press
69. SENEKAL, H. en F. PONELIS, W.J. DE KLERK 1972. *Die patroon van Afrikaans*. Johannesburg: Afrikaanse Pers-Boekhandel
70. SMITH, A.P. 1972. *Aspekte van die Afrikaanse reklametaal*. M.A., Unisa
71. SMITH, C. 1961. A class of complex modifiers in English. *Language*, 37. 342-365
1964. Determiners and relative clauses in a generative grammar of English. *Language*, 40(1). 37-52
72. STANLEY, R. 1969. The English comparative adjective construction. *C. L. S.*, 5. 287-292
73. STEINBERG, D. en L. JAKOBOVITS 1971. *Semantics*. London: Cambridge Univ. Press
74. STEYN, J.C. 1968. *Enkele sintaktiese kenmerke van sommige woordklasse van Afrikaans*. D.Litt., Univ. Port Elizabeth
75. SUSSEX, R. 1974. The deep structure of adjectives in noun phrases. *Journal of Linguistics*, 10. 111-131
76. TELLER, P. 1969. Some discussion and extension of M. Bierwisch's work on German adjectives. *Foundations of Language*, 5. 185-217
77. TEYSSIER, J. 1968. Notes on the syntax of adjectives in modern English. *Lingua*, 20. 225-249
78. VAN DER MERWE, H.J.J.M. (Red.) 1968. *Afrikaans, sy aard en ontwikkeling*. Pretoria: Van Schaik
1971. *Inleiding tot die taalkunde*. Pretoria: Van Schaik
79. VAN LOEY, A. 1959. *Schönfelds historische grammatica van het Nederlands*. Zutphen: Thieme

80. VENDLER, Z. 1968. Adjectives and noun phrases. In Reibel, D. en S. Shane. *Modern studies in English*. New Jersey: Prentice Hall
81. VENTER, H. 1962. Funksionele taalonderrig, met besondere toespitsing op woordsoortonderskeiding. *Standpunte*, 16(2). 28-46